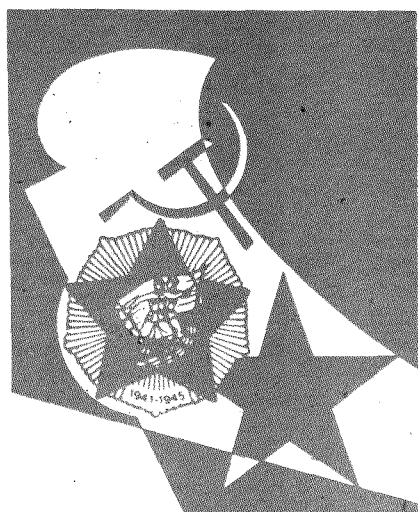

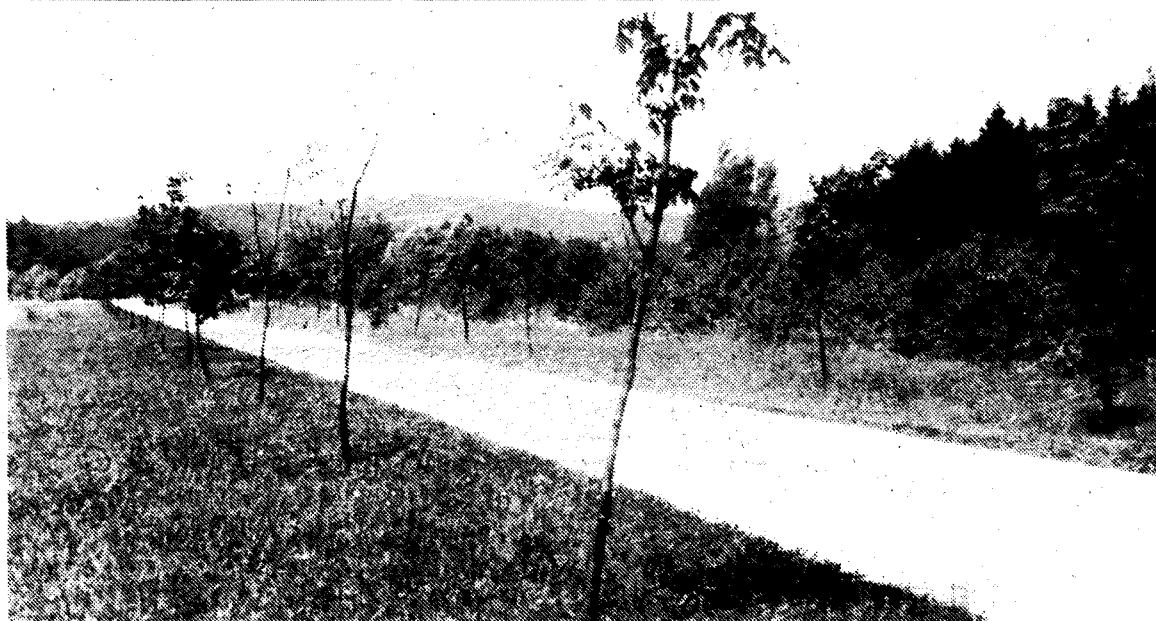
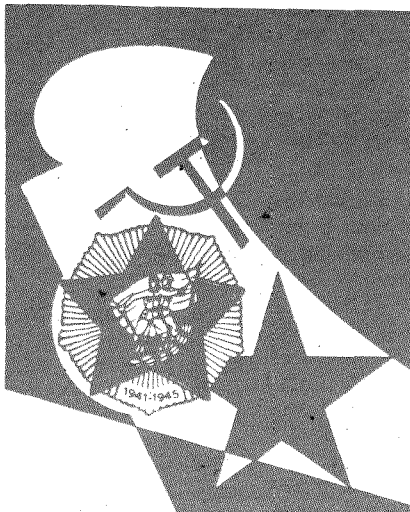
tv-15 naš TOVARIS

Št. 18
8. maja 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Danes je v Ljubljani
7. programsko-volilna
skupščina ZZB NOV
Slovenije

Dan zmage – Dan svobode – Dan pohoda

PROGRAM PRIREDITEV JUBILEJNEGA 30. POHODA PO POTEH PARTIZANSKE LJUBLJANE 1986

Petek dopoldne:
– Pohod cicibanov VVZ ljubljanskih občin.

Petek popoldne in zvečer:
– 16.30 Revija mladih kolesarjev
– 17.00 start »Partizanskega marša« za moške ekipe na Allendejevi ulici
– 17.30 start »Partizanskega marša« za ženske ekipe na Urhu.
– 17.30–18.15 Kolesarski kriterij prijateljstva za mladinsko reprezentanco SR Slovenije
– 18.32–19.50 »Štafeta zmage« in »Štafete bratstva in enotnosti«.
Vmes prihod »Partizanskega marša« v cilj.
– 20.00 »Tek prijateljstva«

Sobota dopoldne:
– manifestativni »Pohod po poteh spominov in tovarštva«
– 10.30 – osrednja svečanost ob zaključku jubilejnega 30. Pohoda po poteh partizanske Ljubljane.

Nedelja
– od 7.00–19.00 Partizanski pohod po poteh spominov in tovarštva na 35 km, po celotni Poti spominov in tovarštva.

10. maja 1986 bo v Ljubljani jubilejni 30. pohod po poteh partizanske Ljubljane – v spomin na dan zmage in na osvoboditev glavnega mesta.

K sodelovanju so povabljene vse skupnosti borcev, ki imajo domicile v Ljubljani, in vse enote, ki so sodelovale pri osvobajanju Ljubljane.

Več dolgih let smo jo gradili, našo Pot, ta naš ponos, našo radost, naš spomin. 350 tisoč delovnih ur je terjala, veliko denarja in predvsem veliko ljubezni. Aleja, ki je dolga 35 kilometrov in se vije skozi mestna obrobja, prek travnikov, skozi hoste, vzdolž potokov, čez golovski hrib, smo zasadili 5.000 drevesc. Nekatera so zdaj že prerasla v vitka mlada drevesa.

Ob otvoritvi smo zapisali: »Pot spominov in tovarštva je živ spomenik, ki se bo ohranil, če ga bo večina Ljubljančanov sprejela za svojega in ga vsestransko uporabljala.«

To se je medtem zgodilo. Pot je postala sprehajališče, tekališče, izletniška smer. Postala je lepota našega uporno-zmagovitega in svobodnega mesta.

Žal vse oči tega ne vidijo in vsa srca tega ne čutijo. So tudi taki, ki jo brezčutno uničujejo. Razrijejo jo, polomijo mlade veje dreves, se znašajo nad njenimi oznakami. Tudi s košnjo zelenic vzdolž Poti ni vse tako, kot bi moralo biti in bi se spodobilo.

Zavest Ljubljančanov je kljub vsemu varuh, ki premore več moči kot objestni malomarneži in brezvestni uničevalci, ki so kljub vsemu v manjšini. Vse več nas je, ki vemo in čutimo, da je Pot v resnici naša in v resnici živ spomenik, ki nam je, enostavno povedano, prirasel k srcu, zato nam ni vseeno, kakšna je in kaj vse se na njej dogaja.

V skrbi zanjo sicer nismo vselej in povsod dovolj zgledni, ni pa se, kot smo se kmalu po njeni otvoritvi, v času, ko nanjo še nismo bili navajeni, treba bati, da nam bo propadla in ostajala tujek nam in mestu, okoli katerega se je ovila.

Ne vemo vseh odgovorov na vsa vprašanja. So delovni kolektivi, katerih imena so zapisana na 102 spominskih kamnih vzdolž nekdanje žice, prevzeli pod svoje pokroviteljstvo in v oskrbo posamezne dele Poti? So si svoj delež odgovornosti zanjo naložile šole, mimo katerih je speljana? Že deluje ekipa, ki sproti popravlja in uravnava, kar skazita in uničita bodisi zob časa bodisi uničevalna objestnost neresnih?

Upajmo in zaupajmo. Vase, seveda. Pot, ta zeleni obroč, ta živi spomenik, ta znamenitost glavnega mesta je namreč naša avtentična podoba.

Pot, ki je spomin in prispodoba, smo mi.

Pogovor z Rudijem Bregarjem, predsednikom Skupnosti za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije pred iztekom njegovega mandata

Osnovne stvari so razčiščene

Po štirih letih zelo zahtevnega dela odhajate s »palube« Skupnosti za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in skušate narediti obračun tako svojega lasnega deleža kot seveda in predvsem obračun področja, ki je verjetno eno najbolj pomembnih in hkrati izpostavljenih v našem družbenem življenju. Kaj lahko ta hip povesta osebna in skupna bilanca?

Bregar: Tak obračun smo naredili po štiriletnem delu delegatske skupščine na zadnji seji in skupaj z delegati, ki so delovali v teh štirih letih, ugotovili, da so bili časi, za katere smo pred štirimi leti utemeljevali svoje opredelitve in cilje, dokaj težavni. Bilo je to namreč obdobje, ko smo se v naši družbi začeli resneje zavedati vseh nakopičenih gospodarskih težav ter začeli na vseh področjih iskati poti, da bi te težave karseda uspešno premagali. V razmerah, v kakršnih so bile zaradi naraščajoče inflacije zlasti očitne težave pri zagotavljanju sredstev za normalno delovanje naše skupnosti, je bilo najprej potrebno opraviti delo pri usklajevanju nujnih trenutnih potreb pokojninsko-invalidskega zavarovanja, uskladiti te potrebe z dejanskimi materialnimi možnostmi gospodarstva ter opredeliti razvojne cilje samega sistema.

Ob teh neobetavnih razmerah pa si je Skupnost, kot vemo, zastavila dokaj zahtevne naloge in načrte. Dalo bi se reči, da so bili za tiste čase zelo smeli.

Bregar: Vse naše sile smo usmerili zlasti k zagotovitvi takega gmotnega položaja upokojencev, invalidov in drugih upravičencev, ki bi delavcem po končanem delu omogočal dostojno življenje na podlagi minulega dela.

V ta namen pa je bilo treba pridobiti celotno družbo.

Bregar: Pripravili smo vrsto analiz in jih objavljali, da bi se z njimi seznanila vsa naša družbena skupnost. Tako smo vse bolj krepili zavest, da je treba gmotni položaj upokojencev ne glede na težke gospodarske razmere, v kakršne smo zabredli, če že ne takoj, pa vsaj postopoma izboljševati. Moram reči, da smo imeli v iskanju takih rešitev vso podporo v ostalih družbenih institucijah od slovenske skupščine in izvršnega sveta ter družbenopolitičnih organizacij do zveze društev upokojencev Slovenije, ki je pridobivala javnost, predvsem pa delavce v združenem delu, da morajo zagotoviti potrebna sredstva za tak postopen prehod na takimenovano tekoče usklajevanje pokojnin.

Preden prideva k rezultatom teh prizadevanj,

morda nekaj podatkov, da bo slika bolj jasna. Kolikšno je zdaj število upokojencev v Sloveniji in kaj povedo številke v njihovem materialnem položaju?

Bregar: V Sloveniji smo v letu 1985 zagotavljali pravice približno 311.000 upokojencem, od tega približno 137.000 starostnim, 68.000 invalidskim, 70.000 družinskim ter 36.000 upokojencem po prejšnjem zakonu o starostnem zavarovanju.

To pa je približno ena tretjina števila zaposlenih?

Bregar: V obdobju 1981–1985 je znašala povprečna stopnja rasti uživalcev vseh pokojnin 4,1 odstotka, samo starostnih pa celo 4,9 odstotka. To je v primerjavi z drugimi republikami in pokrajinama največ. Razumljivo, saj gre tu pri nas za starejši delavski razred z daljšo delovno dobo, v zadnjem obdobju pa se upokojujejo delavci, ki so se zaposlili takoj po vojni, med njimi pa je seveda tudi nekaj tistih, ki so imeli dvojno štetje za čas udeležbe v narodnoosvobodilni vojni. Značilen je podatek, da se je v letu 1985 število uživalcev starostnih pokojnin v primerjavi z letom 1984 povečevalo kar za 7,1 odstotka. Na to so vplivali tudi novi predpisi s področja delovnih razmerij in pokojninsko-invalidskega zavarovanja. Nanje so mnogi čakali. Ko so bili sprejeti, so videli, pri čem so, in se nato odločali za odhajanje v pokoj.

Pomembno pa je najbrž tudi to, da se iz leta v leto podaljšuje povprečna doba uživanja pokojnin.

Bregar: Ta je znašala v letu 1985 sedemnajst let za starostne upokojence ter po štirinajst let za družinske in invalidske upokojence, v letih nazaj pa je bila znatno nižja. Glede na stalno naraščanje števila upokojencev se veča tudi število upokojencev na enega zavarovanca. Tako je znašalo v letu 1985 to razmerje 1:3,2. Pomeni, da pride na sto aktivnih zavarovancev 31,3 upokojencev.

Se pravi: tista ena tretjina.

Bregar: Tako je... To so podatki, ki kažejo, da je že zagotavljanje osnovnih pravic za družbo oziroma samo združeno delo, od koder se pridobivajo sredstva, iz leta v leto težje.

Torej je mogoče reči, da kažejo razvojni cilji, ki jih je sprejela vaša Skupnost, veliko mero razumevanja aktivnih delavcev do upokojencev.

Bregar: Za tekoče usklajevanje pokojnin, ki ga bomo v celoti izpeljali do konca letošnjega leta, je potrebno letos v združenem delu zagotoviti (s prispevno stopnjo 13,7 od bruto osebnih dohodkov)

230 milijard novih dinarjev, kar pomeni za stanje, kakršno je v gospodarstvu, dokajšnje breme.

Besedo »breme« seveda uporabljate v narekovaju, saj gre za neke vrste častni dolg do samih sebe. Vseeno pa se zastavlja vprašanje, ali je ta obveznost glede na številke morda za našo republiko pretežka.

Bregar: Prav gotovo gre pri tem za normalno pravico delavca, ki se upokoji, iz njegovega minulega dela, saj je v času svoje aktivne dobe prispeval k temu, da generacije, ki prihajajo za njim, na osnovnih sredstvih, ki jih je pustil v združenem delu, pridobivajo dohodek – in iz tega normalno morajo kalkulirati to obveznost. Zato zmerom tudi poudarjamo, da mora biti položaj delavca, ki se je upokojil, nadaljevanje položaja, ki ga je imel v združenem delu. Seveda je bilo to do nedavnega bolj ali manj samo parola, zdaj pa postaja stvarnost. S tekočim usklajevanjem v letošnjem letu in s postopnim prehajanjem tudi na izračun pokojnin glede na zadnje leto dela, kar bomo postopno izvedli do leta 1990, bomo naredili znaten korak naprej.

Kar je v inflacijskih časih bistveno težje, kot bi bilo brez inflacije.

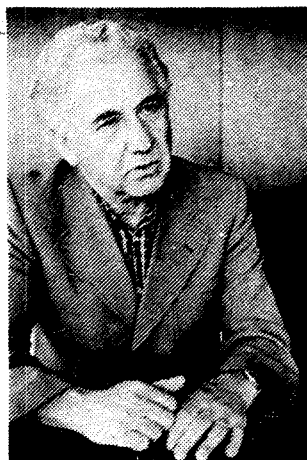
Bregar: Sami upokojenci pri vsakem usklajevanju pokojnin – letos sta bili že dve uskladitvi, za junij je napovedana že tretja – poudarjajo, da jim to tako in tako ne pomeni dosti. Bolj zadovoljni bi bili, če bi se razmere ustalile in bi cene ne naraščale, tako da bi pokojnine ne zgubljale na svoji realni vrednosti in bi se dalo z njimi normalno živeti, seveda skladno z deležem, ki ga je vsak posameznik dal v času svoje aktivne dobe. Na to mnogi pozabljajo, ko operirajo z navajanjem razmeroma nizkih pokojnin, nizke pokojnine pa imajo seveda ponavadi tisti upokojenci, ki so delali malo časa. Mnogi imajo komaj minimalno delovno dobo, torej petnajst let, za petnajst let delovne dobe in razmeroma nizke osebni dohodek pa ne more biti visoke pokojnine. In ni rečeno, da mora invalidsko-pojninski sistem, ki je zgrajen na principu minulega dela, zagotavljati socialno varnost.

Kolikšno pa je v celokupnem številu slovenskih upokojencev teh z minimalno delovno dobo?

Bregar: Približno deset odstotkov, pri čemer pa znaša povprečna delovna doba upokojencev v Sloveniji zdaj 32 let...

Pa se to: se odstotek oziroma delež upokojencev na sto zaposlenih veča ali stagnira?

Bregar: Precejšen porast je bil zlasti lani, računamo

pa, da se bo ustalil in začel v naslednjih letih morda tudi rahlo padati.

Po vseh naštetih podatkih sledi seveda vprašanje o rezultatih vaših prizadevanj v zadnjem času, konkretno v minulih štirih letih... Vse kaže, da je bilo najbrž le treba premakniti kakšno goro.

Bregar: To goro smo najbolj uspešno premaknili lani, ko smo v dogovoru s slovensko skupščino v celovitem poročilu o uresničevanju novega zveznega in novega republiškega zakona pred javnostjo razgrnili vse najosnovnejše probleme. To gradivo so z velikim zanimanjem obravnavali v vsej delegatski bazi in v zborih socialnovarstvene skupnosti, nakar so bila sprejeta stališča in priporočila za Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, za izvršni svet in za druge institucije. In ena najpomembnejših opredelitev v slovenski skupščini je bila, da ni govora o tem, da bi začeli na novo razpravljati na temo: tekoče usklajevanje da ali ne. Tako, kot ga je zvezni zakon definiral, ga je potrebno speljati do kraja. To pa je bila za našo Skupnost velika opora v dogovarjanju z združenim delom o temeljnih plana za sedanje srednjeročno obdobje in o stopnjah, po katerih se zbirajo sredstva, potrebna za to tekoče usklajevanje.

Kar seveda ni bilo samoumevno.

Bregar: Slišati je bilo glasove, da tega ne bomo zmogli, da slovensko gospodarstvo tega ne bo preneslo... in bi morda kazalo to določilo zveznega zakona odložiti za »boljše čase«. Mi pa smo se zavzeli za čimprejšnji začetek izvajanja tega določila in dosegli, da je do tekočega usklajevanja in do začetkov postopne valorizacije pokojnin glede na zadnje leto dela že prišlo, kar bo, oboje skupaj, bistveno pobojšalo gmotni položaj upokojencev. Že letos sledimo dvigu osebnih dohodkov s sprotnimi uskladitvami, kar upokojenci neposredno že občutijo. Ob zaključnih računih pa bomo še obistoječe manjše zaostanke, kar zadeva uskladitev, poravnali v celoti.

Kolikšno pa je ob teh izravninah za draginjo vendarle tudi realno dvigovanje vrednosti pokojnin?

Bregar: Tolično kot pri osebnih dohodkih, ki se ni

so dvigovali samo minimalno, ampak – za nekaj odstotkov – tudi realno. V enakem razmerju jim sledijo in jim bodo tudi poslej sledile pokojnine.

V delu, ki ga Skupnost namenja razreševanju življenjskih težav upokojencev, pa seveda ne gre samo za odmerjanje pokojnin, pač pa tudi za splošno človeško skrb za ljudi, ki so končali svoj »delovni vek«. Precej je bilo narejenega z gradnjo domov za starejše občane, z organizacijo njihovega življenja v tretjem življenjskem obdobju. Kaj pove o tem bilanca vašega štiriletnega mandata?

Bregar: Če bi šlo samo za izplačevanje pokojnin, Skupnost ne bi bila potrebna, saj bi to lahko opravil računalnik. Gre za mnogo več. Predvsem gre za to, da znotraj Skupnosti sami upokojenci prek zborov komisij, odborov in tako naprej urejajo še celo vrsto drugih svojih življenjskih vprašanj. Med njimi je v tem zadnjem obdobju eno osrednjih vprašanje stanovanjskih zadev za upokojence... V ta namen smo v zadnjem obdobju zbirali dodatna sredstva v višini 4 odstotkov od višine pokojnin za gradnjo domov za upokojence ter seveda za reševanje še preostalih stanovanjskih zadev. Mislim, da je za nami izredno pomembno obdobje. V Sloveniji smo kar v 42 občinah zgradili 46 zelo lepih domov, z vso notranjo opremo, kar zadeva zdravstvo in ostale terapije, pa tudi, kar zadeva skrb za medsebojno človeško občevanje teh velikokrat osamljenih ljudi. Doslej imamo 10.700 postelj, do leta 1990 pa jih bo še nadaljnjih 1800.

Kolikšen odstotek starostnikov bo tako »pod streho« teh domov?

Bregar: 6,1 odstotka, kar je na ravni povprečja v razvitih evropskih državah.

Ves ta splet reševanj zadeva različne kategorije. Ena takih je kategorija borcev. Kako je z njimi? Je glede njih še kakšno odprto vprašanje?

Bregar: Pravice borcev urejajo drugi predpisi, čeprav si je velika večina borcev z rednim delom pridobila pravico do pokojninskega zavarovanja skozi naše splošne predpise, tako da se posebnih pravic borcev, ki jim jih daje drugi zakon, niti ne poslužujejo. Za tiste posebne pravice borcev pa je naša Skupnost samo izvrševalec predpisov. Zanje mora tudi zagotoviti potrebna sredstva.

Del teh sredstev pa odreja prek proračuna federacija. Tu je nekaj težav?

Bregar: Federacija s temi sredstvi ponavadi kasni. Borci, ki imajo do njih pravico, ne vprašajo, od kod sredstva, ampak jih želijo dobiti izplačana – in Skupnost jim jih mora zagotoviti, čeravno iz federacije ne pritekajo redno. Sam sem že velikokrat predlagal, naj bi republika tisti del kotizacije, ki jo mora prispevati v zvezni proračun, pa ga potem dobi nazaj za potrebe pokri-

vanja pravic borcev, enostavno zadržala, pa teh medsebojnih »špetirov« ne bi bilo.

Vendar to borcev samih v ničemer ne prizadeva?

Bregar: Zagotovo ne. Kolikšno je v Sloveniji število borcev z dvojnimi štetjem vojnega časa, se pravi tistih, ki jim zvezni proračun zagotavlja vsaj del ali delček pokojninskega zneska?

Bregar: Približno 58.000.

Je v tej zvezi še kak odprt problem?

Bregar: Predvsem gre za kategorijo borcev štiriinštridesetega leta, za katere se zavzemata zveza borcev in republiški komite za borce. Kaže pa, da bodo ta vprašanja kmalu ugodno rešena.

Kaj pa bo nasploh poglavitna naloga Skupnosti v obdobju, ki je pred nami, poleg skrbi za izpeljavo že sprejetih načrtov glede tekočega usklajevanja in valorizacije pokojnin?

Bregar: Dokaj zapostavljen je sklep reševanja problemov invalidov, pa ne toliko v sami Skupnosti, kjer smo v zadnjem času sprejemali ukrepe za zavarovanje njihovega položaja, pač pa v delovnih organizacijah, kjer se jih kljub vsemu opredelitvam po čim daljšem ohranjanju človeka v aktivnem odnosu še vedno otepajo.

K vsemu se zastavi še vprašanje o delegatih v vaši Skupnosti. Očitno je, da je ta sestav v primerjavi z nekaterimi drugimi samoupravnimi skupnostmi bistveno bolj zavzet in dejaven.

Bregar: Reči moram, da je za to naše področje vsepovsod izredno velik interes, kar je tudi popolnoma normalno, saj je vsak naš delavec in občan vezan na ta vprašanja – in je prav zato tudi odnos samih delegatov za ta vprašanja sila ustvarjalna. Za razliko od nekaterih drugih skupnosti, kjer se ukvarjajo s strahom za kvorum, imamo vselej stoodstotno udeležbo. Prednost je seveda ta, da se na vsaki teh skupščin vedno dogodi nekaj takega, kar naleti na veliko odmevnost, zastavi pa se tudi cela vrsta novih vprašanj. O vsem tem v delegacijah poprej seveda temeljito razpravljajo.

Ves najin pogovor je ugotavljal, da je bilo v tem zadnjem obdobju pozitivnih premikov precej. Zdaj, ko odhajate s »palube«, ste najbrž lahko zadovoljni, da »ladja« plove v pravo smer.

Bregar: Res je. Osnovne stvari so »razčiščene«, perspektive so jasne. Poslej se bo mnogo lažje posvečati še preostalom za upokojence pomembnim vprašanjem. Povedati pa moram, če že podajam obračun svojega dela, da bi sam ne bil mogel napraviti veliko, ko bi ne imel dobrih sodelavcev, zavzetih delegatov in absolutne opore v strokovni službi Skupnosti.

Pogovarjal se je
Viktor Konjar

Podelitev priznanj in nagrad OF »Osvobodilna fronta – zgodovinski in civilizacijski mejnik«

»Že dolgo ima praznik OF največji pomen v slovenskem narodu, v dobrem se lahko kosa z najbolj starožitnimi in zlahtnimi spomini. Prerasel je v simbol, s katerim se lahko identificira vsak pošten človek ne glede na svoje svetovno nazorsko prepričanje, mlajši ali starejši, delavec za strojem in kmet za plugom, umetnik in tehnik, pedagog in zdravnik, znanstvenik in gospodarstvenik,« je nedolgo tega v svojem govoru dejal na slavnostni podelitvi nagrad in priznanj OF, te nenehne združevalne stalnice slovenskega naroda član predsedstva CK ZKS Jože Smole in pri tem še zlasti poudaril, da je OF nesporno mejnik v naši polpretekli zgodovini, ki je potrdil sporazumevanje »kot edini način bodočega življe-

nja, naj gre za urejanje razmer v Sloveniji in naši skupni jugoslovanski skupnosti ali za širše odnose s svetom, polnim protislovij.«

Letošnje nagrade OF so dobili **Leopold Caharija**, predvojni komunist in španski bорец za dolgoletno revolucionarno in družbenopolitično delo, **Mirko Fajdiga** za prispevek med NOB in k povojni graditvi naše socialistične samoupravne skupnosti zlasti na področju pedagoške, raziskovalne in publicistične dejavnosti, **Dušan Gorkič** za dolgoletno družbenopolitično delo in za prispevek na področju ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij, **Albert Jakopič-Kajtimir** za revolucionarni prispevek med NOB in k povojni graditvi naše socialistične samoupravne

skupnosti, za pionirsko delo pri podružbljanju revolucionarnih tradicij, **Mirko Jerman** za predano delo med NOB in aktivistično delo po vojni, še posebej za prispevek na področju prenašanja izročil NOB na mlade, **Fanička Jugovič** za predano aktivistično delo v času NOB in pri povojni graditvi naše socialistične samoupravne skupnosti, še zlasti na področju samoupravne preobrazbe kmetijstva, **Vladimir Kenda** za delo med NOB in za prispevek k ohranjanju slovenske narodne skupnosti na Tržaškem, **Jože Kodeš** za prispevek med NOB in za predano povojno aktivistično delo v družbenopolitičnih organizacijah Slovenske Bistrice, **Franc Kotnik** za delo med NOB in za uspešno družbenopolitično

delovanje v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah Novega mesta, **Janez Učakar** za delo med NOB in po vojni, zlasti na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite, naštetim pa so se pridružili še **Andrej Brvar**, ki je dobil nagrado za uspešno delo v ZSMS, še posebej na področju množičnih rekreativnih dejavnosti mladih, **Ernest Eöry** za uspešno in prizadevno družbenopolitično delo in za prispevek pri utrjevanju položaja madžarske narodnosti pri nas, **Milka Hartman** za prispevek k ohranjanju in razvijanju slovenske umetniške besede med Slovenci na Koroškem, **Boris Hrobat** za dolgoletno aktivistično delo predvsem na področju razvoja krajevne samouprave v občini Se-

Foto: Janez Zrnc

žana, **Branka Jurca** za dolgoletno, uspešno družbeno delo, zlasti na področju dela z mladimi in za mlade, **Janez Mrdavšič** za dolgoletno aktivistično delo, še posebej na področju uveljavljanja samoupravno organizirane kulture v občini Ravne, **Joško Partl** za prispevek na rodopolitičnega življenja in dela koroških Slovencev, **Ivan Petrič** za dolgoletno aktivistično delo v Socialistični zvezi na območju obci-

ne Ribnica, **Ivan Robič**, dolgoletni aktivist Socialistične zveze, ki je tvorno prispeval zlasti k njeni uveljavitvi v občini Zalec in **Marjan Rožič**, ki je dobil nagrado za dolgoletno uspešno in predano aktivistično delo v Socialistični zvezi in za prispevek k uveljavljanju njene frontne vloge.

Iskrenim čestitkam se pridružuje tudi uredništvo TV-15 Naš tovariš.

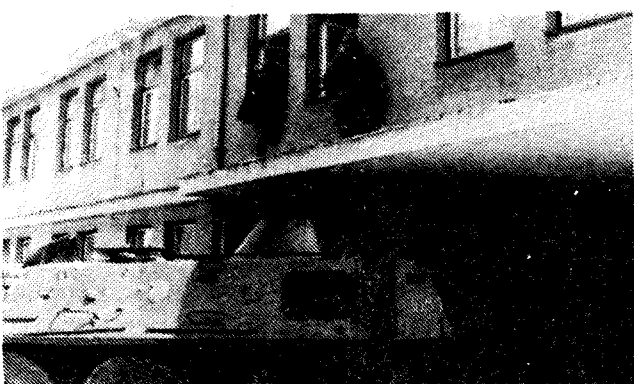
Pred 13. majem, dnevom varnosti

Moč naše varnosti je v nas samih

Trinajstega maja leta 1944 je tovariš Tito v osvobojenem Drvarju podpisal ukaz o ustanovitvi oddelka za zaščito naroda, ki ga vsi bolj poznamo po kratki Ozna. Ta dan so si za svoj praznik izbrali pripadniki vseh naših varnostnih organov, od delavcev milice, državne varnosti do vojaške policije.

Seveda pa segajo začetki razvoja naših varnostnih organov že v prve dni vstaje, ko je CK KPJ na temelju izkušnje iz predvojnega revolucionarnega dela sprejel na majskem posvetovanju 1941 v Zagrebu sklep o zaščiti pred delovanjem okupatorjevih in kvilinskih obveščevalnih služb. Na posvetovanju v Stolicah so sprejeli sklep o uvedbi obveščevalnih organov v štabih odredov. Vrhovni štab je sicer izdal vrsto navodil za organiziranje varnostnih organov in služb, kljub temu pa je dal glavnim štabom veliko možnosti, da jih organizirajo tako, kot jim najbolj ustreza. Tako je v Sloveniji nastala avgusta leta 1941 enotna obveščevalna služba. Izvršni odbor OF pa je na predlog CK KP Slovenije 15. avgusta ustanovil obveščevalno in varnostno službo, ki se je maja 1942 preimenovala v Varnostno-obveščevalno službo, znameniti VOS.

Vrhovni štab NOV in POJ je med vojno ustanovil še komisijo za boj proti peti koloni in terorizmu, Ozno, Knoj in VDV. Vse to kaže, da sta moč in učinkovitost naših varnostnih organov rasli iz revolucije in predvojnega ilegalega dela. Varnostni organi so svoje delo gradili tudi na podpori vsega aktivno vključenega prebivalstva v narodnoosvobodilni boj in kasneje na prizadevanjih delovnih ljudi za obnovo in

Protiteroristična in protidiverzantska skupina med naskokom na zgradbo, ki so jo zasedli teroristi.

graditev socialističnih odnosov.

Kljub poskusom, da bi varnostno službo razvijali ločeno od odnosov v naši družbi, ki so bili obsojeni in preprečeni, se danes vprašanje varnosti naše družbe ne postavlja več kot stvar države ali njenih organov, ampak kot stvar vsakega našega zavrednega delovnega človeka in občana, kot zavest in dejavnost predvsem tistih, katerih interese varujejo ti organi. Naš varnostni sistem uresničujejo torej delovni ljudje in občani v sistemu družbene samozaščite ter državni organi, ki jih za opravljanje specializiranih nalog varnosti in zaščite ustanavljajo družbenopolitične skupnosti.

Med enotami JLA, v katerih bodo slovesno proslavili 13. maj, bo tudi enota vojaške policije, ki ji poveljuje starešina **Momčilo Bogunović**. Pripadniki te enote opravljajo pomembne naloge: zavarujejo objekte, ki so pomembni za naše oborožene sile, vojaške osebe, nadzorujejo in urejajo promet, usposobljeni pa so tudi za protiteroristično in protidi-

verzantsko delovanje. Glede na to je posebno tudi njihovo urjenje, ki traja sicer tako dolgo kot v drugih enotah JLA. Poleg bojnih veščin, ki so enake za vse pripadnike JLA, namenjajo posebno pozornost poznavanju vojaških in civilnih zakonov, njihovim pristojnostim in pooblastilom. Prav tako se urijo v borilnih veščinah, samooobrambi in natančnem streljanju. Kot pravi starešina Momčilo Bogunović, je urjenje v enotah vojaške policije naporno in intenzivno, raven znanja njihovih pripadnikov pa zelo visoka. Prav gotovo je zanimiv podatek, da se samo na območju naše republike približno pet odstotkov vojakov iz enot vojaške policije po končanem služenju vojaškega roka odloči za nadaljnje šolanje v šolah organov za notranje zadeve. Po izkušnjah je tudi po vsej Jugoslaviji približno takšen odstotek.

Glede na približno enake naloge enota Momčila Bogunovića sodeluje v Zaščitno enoto milice. Razlika je le-ta, da v Zaščitni enoti vsako leto znova začnejo uresničevati program urjenja z isto skupino miličnikov, pri vojaški policiji pa z novo generacijo.

Kljub temu, da imajo vojaški policaji zelo malo prostega časa, imajo tesne stike z mladimi. Zelo dobro sodelujejo predvsem z občinsko konferenco ZSMS Ljubljana Šiška, z mladimi v krajevnima skupnostima Šentvid in Prule in delovni organizaciji Iskra. Zelo tesno pa vsa enota sodeluje z delovno organizacijo PAP. Vsakokrat, ko gredo na teren, pa takoj vzpostavijo stike s tamkajšnjo mladino in krajinami.

Bojan Kuntarič

Franc Cerar

»Sveta je očetna zemlja...!«

Kot lesna goba, tesno prižeta visoko med bukovimi vejami, črpajoč sok iz mogočnega drevesa, je bil France iz Dol pri Krašcah navezan na svojo moravsko pokrajino, na domačo hišo dedov in pradedov in ni se premaknil nikamor in se najbrž tudi do smrti ne bi, če ga ne bi potegnil v svet silovit tok dogodkov. Odhajali so pred njim, odhajali za njim: daleč prej je odšel v svet uka željan fantič iz Moravc, Vegov Jurij, po znanje se je odpravil v mesto France Detela, z zemlje je potegnili Klanjškevo Jožo, ki so mu pozneje partizani rekli Vasa, za kruhom so odhajali Moravčani, Francetu pa ni bilo do poti.

Pet otrok se je narodilo dolskemu Križmanu, enajstega leta je zavekal na svet France. Razen Franceta ni nikogar več. Jožeta je avgusta 1943 odnesla Sava pri Senožetih. Tudi Nace je bil v gozdu.

Po kaj bi hodil v šolo, ko pa je bilo zemlje dovolj, še dandanes je je okoli osemnajst hektarov! V moravškem trgu je pretolkel štiri razrede, brazdal po poljih in ni mislil na svet, ki se je dušil v krizah in vojnah. Niti tega ni vedel, zakaj so mati jokali, ko je oče odšel in se štiri leta ni vrnil, pet otročjev pa je nemo pogledovalo zdaj mater, zdaj izginjajočo očetovo postavo. Mnogo let pozneje je odšel tudi sam, četudi je mislil, da doma ne zapusti nikoli...

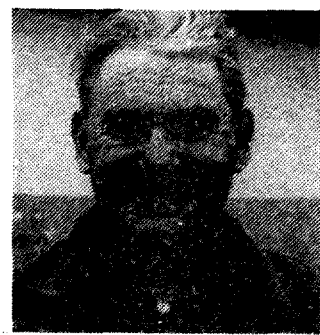
Osem let pred vojno viхро je odrinil služiti vojsko v Ljubljano, v šestnajsti artilerijski polk, v prvo planinsko baterijo. Bil je prvič, da je odšel in zapustil moravške senožeti, smrekovje naokoli, položne griče pod Limbarsko goro.

Minila so leta. Enainštiridesetega so ga poklicali – z baterijo je odrinil do Čateza, kjer so jih napadle nemške štuke. Vojne je bilo za vselej konec za Bašljevega Alojza iz Kranja in še za koga... Francetu ni kazalo drugega kot da odrine domov.

»Ni minilo veliko časa, ko smo že začeli zbirati hrano in orožje,« se spominja tistih dni France. »Februarja 1943 smo ustanovili na žagi odbor OF, v katerem je bil gospodar Alojz Klopčič tajnik, Jože Peterka predsednik, Janez Lukati iz Vrhov, Anton Burja iz Prikrnice ter jaz in moj brat Jože pa kurirji.«

»Tale Burja,« razmišlja France, »je bil dober, fejest fant, vseskozi je delal za stvar, čisto na koncu pa je šel k domobrancem, se ustrašil kdove česa in pobegnil v Kanado,« se ni mogel načuditi France.

Napletlo se je, da je 10.

marca istega leta končno dal domu slovo in ni mu bilo lahko – dlje kot do Ljubljane njegov pogled ni segel. Odpravil se je v zasavski bataljon in ko so ustanovili brigado, je odšel z njo čez Savo na Dolenjsko. Po kapitulaciji Italije je z 12. brigado razoroževal Italijane, križaril med Kolpo in Krko, dokler ga niso spomladni naslednje leto poslali v podoficirsko šolo v Liplje v Suhi krajini. Bil je pustni dan, ko se je njegovo vojaško življenje zasukalo.

Z napredovanjem in samozvestjo je zapustil šolo in odšel naravnost v napad na nemško-belogardistično postojanko Zalog nad Škofljico. Še vedno je bil marec, trinidesetletni vodnik France Cerar pa je imel prerešeni obe nogi. Zaradi ran ga je grabila žalost, trgal ga je obup in obhajalo malodušje, vse, kar je za partizana bilo najbolj nezaželeno. Skupaj s tovariši so odšli na dolgo, težko, nevarno pot: v partizansko bolnico v žumberaškem pogorju, v Jelenbreg.

Dodeljujemo te komandi mesta Metlika,« so mu rekli, ko se je vrnil, noge pa še vedno niso bile »taprave«.

»Moral bi se pocajtati do kraja,« reče, ko mi s skrbjo razkazuje hleve, zemljo, stroje, kar pač ima, na kar je ponesen. V telesu se še vedno premikajo drobci, nikoli več ni mogel pošteno stopiti po zemlji, za katero se je tolkel. Ne toži pa ne France, kje neki!

Premikali so ga, kmeta na vojaški šahovnici: komandant partizanske straže v Semčicu, postojanke na Suhorju, garnizon VII. korpusa v Starem trgu ob Kolpi, v začetku 1945. leta odhod v Belokrajnski odred in Jurjevcu...

Zastave in smeh, žalost in upanje, maj 1945. Ljubljana.

Znova poteza na šahovnici: komandir postaje Ljudske milice Ljubljana Bežigrad. Zemlja je dišala, kako dišala, bukke so bile zelene kot še nikoli, preveč zelena trava, stožilo se mu je za spomladanskim podleskom, njemu, ki se nikoli ni oddaljil od doma za kaj več kot kakšnih deset, dvajset kilometrov.

Novo leto 1946.

»France, pridi domov, domačija bo propadla, brat ti je padel, saj veš, da tudi matere že od začetka vojne sem več nimamo, z Marijo ne zmoreva sama. Pridi, čakava te!«

Miličniku Francetu se je milo storilo – spet bo pomlad, oče ne bo mogel potegniti brazd, saj je še mlajših dovolj, zdravih, trdnjih... in se je vrnil, ko je leto zakoračilo v sveže.

Vrnil se je za plug, med sadno drevje, zadrževal je na sestanke (»saj veš, gasilci, OF, borci, krajevna skupnost, sto in ena stvar«), vmes postoril pri živini, se razdaljal in nikomur odrekel. Takšne ljudi smo potrebovali – in jih še, tudi Franceta z njegovimi ubogimi nogami.

Se hodi na sestanke in še pomaga. Z ženo jima ne zmanjka opravil, enajst glav govejih repov ni šala in tudi štiri svinje zahtevajo svoje. Štirje otroci poskrbe, da se ne utrudita, prihite, kadar je treba in kadar ni.

»Poslušam, kako Amerikanci bombardirajo Libijce. Kdaj se bo svet streznil?«

Berem, kako se vse draži, da kmet in delavec ječita in uradnik stoka in se vprašujem, kakšna je to politika, ki ne zna urediti teh stvari?

Imam vnuke, pa od štale do hiše grede premišljujem: bodo tudi ti še odvisni od zelenega dolarja in našega negospodarskega obnašanja?

In ni jih malo nevšečnosti, ki žro nekdanjega miličnika Franceta, ki mu graja težko pride z jezika: huđega je bil vaju, a sedaj bi vendarle moralo biti bolje...

Milenko Strašek

Starešina Zoran Bordaš daje nalogo motoristom-prometnikom Draganu Jeliću, Ivici Cvetkovskemu, Jaroslavu Krošlaku in Vojislavu Laliću-Petriću.

Iz razprave na desetem kongresu Komunisti in kultura

Težko bi imenovali kakšno področje družbenega življenja, ki bi bilo na 10. kongresu ZKS deležno tako poglobljenih razprav s teoretičnega in praktičnega vidika, kakor je to bila kultura. Delegati in gostje niso pustili v nemar prav nobenega segmenta kulturnih dogajanj in delovanj, pa naj so ta sodila v področje umetnosti, znanosti, prosvete ali z njimi povezane odnose. Iz bogate bere prispevkov objavljamo nekaj odlomkov, da bi ta del razprave vsaj ilustrirali, če že ne moremo količičaj nazorno posredovati njene vsebinske celosti.

Boris Frlec: Razvoj moderne znanja je nujen

Vztrajati moramo pri smotrnem uveljavljanju tržno blagovnih zakonitosti, pri odgovornosti kolektivov za rezultate njihovega dela in pri nagrajevanju po rezultatih dela. To je temeljni pogoj, za večje povpraševanje po znanju, po razumnejšemu upravljanju s sredstvi in po učinkovitejšemu proizvajanju dobrin. To so pogoji, da bo nastajal humus za krepko rast inovativnih klic, da bomo prišli do novih proizvodov in proizvodnih procesov. Na takšni osnovi lahko pričakujemo zadostno samoupravno podporo skupnim projektom dolgoročnega pomena, kot so robotika in fleksibilna proizvodnja ter informatika, biotehnologija, mikroelektronika in druge. Naštel sem le nekaj večjih, ki v sodelovanju z organizacijami iz Jugoslavije v Sloveniji že potekajo in tudi dajejo prve rezultate. Posebne raziskovalne in izobraževalne skupnosti bodo svojo vlogo in namen v polni meri upravičile, ko bodo podpirale raziskovalne skupine in izobraževalne ustanove, vprežene v razvojne projekte in skupne programe združenega dela. V tej smeri moramo v prihodnjih letih zaostri in nadzorati ne le programiranje dejavnosti, ampak tudi uporabo družbenih sredstev.

Izjemnega pomena je izgradnja tehnološko razvojnih centrov, ki bodo pomnožili zametke in preizkuse novih proizvodov in obratov. S tem smo prav tako že začeli porajati nove proizvodne enote, ki predstavljajo pogoj za socialno politično obnovo, za odmiranje neproduktivnih enot ter za preusmerjanje delavcev in sredstev v uspešnejše proizvodnje. Vse to nosi pečat prav razredne nuje, zato moramo brezkompromisno pristopiti k odpravljanju zakonskih, inštrumentalnih in materialnih ovir na tej poti. Predvsem kaže slediti dosedanjim izkušnjam nekaterih bank, ki podpirajo inovativne projekte in tja preusmeriti sredstva, ki jih danes namenjajo za združevanje in razširjanje gospodarstva in infrastrukture brez prihodnosti. In obratno! Od dosedanjih posojil, kjer inflacija presega obrestno mero, se zavzemamo za posojila po realni obrestni meri, toda s primernimi odlogi, dokler nova proizvodnja ne ustvarja dohodka.

Napočil je že skrajni čas, da na tako strojnem mestu, kot je kongres zveze komunistov, dokončno obračunamo z enostransko stroškovno obravnavo družbenih dejavnosti in družbenega upravljanja.

Brez naložb v produkcijo kakovostnih proizvodnih dejavnosti in v njihovo uspešno uporabo ne bomo mogli okrepiti naše materialne podlage in politične neodvisnosti. Ne bomo se izognili ogrožanju naše narodne samobitnosti ter jugoslovanske samoupravne socialistične skupnosti. S pravim odnosom do teh vprašanj se danes bolj kot kdaj koli doslej izkazuje, ali je zveza komunistov kos svoji sedanjí zgodovinski nalogi.

Adolf Bibič: Povečuje se pomen družbenih ved

V času, ko se zavedamo, da nas iz krize lahko potegne le znanje, znanost, delo in ustvarjalnost, seveda ob ustrezni vlogi organiziranih političnih subjektivnih sil, ne smemo pozabiti na pomen družboslovja in humanističnih ved. Kajti družboslovje je usmerjeno k človeku, k njegovi individualni in kolektivni biti, k njegovi dejavnosti, vključuje pogoje človekove ustvarjalnosti, njegove motiviranosti za delo, za inventivnost, za inovacijsko dejavnost. Proučuje naravo produkcijskih lastniških odnosov; odkriva optimalne pogoje organiziranosti družbenega in političnega sistema in njihove učinkovitosti; razčlenjuje medsebojno odvisnost naše družbe s svetovnim prostorom; proučuje sodobne procese socializma. Seveda, to je načelen pogled na družboslovje. Koliko je družboslovje dejansko na vseh teh področjih storilo, koliko ne, je stvar empirične presoje.

Razvite in napredne družbene vede, v povezavi z znanostjo sploh, so faktor večje racionalizacije, pa tudi večje demokratizacije družbe in premagovanje vsakršne dominacije. Te vede so faktor uveljavljanja človeka in narodov v sodobnem svetu. Takšna vloga družbenih ved ni dana sama po sebi, zanj si moramo prizadevati in zanj si prizadevamo, ko načrtujemo politiko vsebinskega, kadrovskega, organizacijskega in materialnega razvoja znanosti. Takšna vloga družbene znanosti je lahko sad globoke moralne in duhovne reforme naše družbe.

Družbene vede bi se morale usmeriti tako v razvoj temeljnih raziskav kot tudi v večji prispevek na področju aplikativnih znanj. Znanstvena spoznanja morajo imeti večjo vlogo v vseh fazah družbenega odločanja, od pripravljanih faz do samega sprejemanja odločitev in do njihove uresničitve. Sodelovati morajo pri pripravljanju družbenih reform, pri njihovem vsebinskem dimen-

zioniranju in tudi pri njihovem uresničevanju. To je svetovni proces. Včasih pa se zdi, da smo tako navdušeni nad pripravo in sprejetimi odločitvami, da nam potem zmanjka energije, da bi jih uresničili. Ker je družbena odločitev kompleksno dejanje, je akt lahko racionalen samo tedaj, ko temelji na prispevkih različnih znanstvenih disciplin in tudi različnih družbenih in humanističnih ved.

Matej Bor: O šolstvu in ekologiji

Zdi se mi, da se glede našega šolstva še vedno vda-

lep del govora tudi varstvu okolja. Varstvo okolja – jaz sem pač eden izmed pobudnikov tega gibanja – je bilo pri nas do nedavnega nekaj postranskega. Vesel sem, da se je to gibanje, ki se ga udeležuje zlasti mladina, zdaj tako razširilo. Mislim, da čaka človeštvo prej ekološka katastrofa, kot pa katastrofa atomske vojne.

Nekaj pa me je v govoru tovariša predsednika motilo. Motila me je formulacija, da nekateri izkoriščajo ekologijo za to, da bi zavirali razvoj.

Zakaj me je to motilo? Prvič zato, ker je marsikdo slišal ta očitek že pred petnajstimi leti, drugič pa zato, ker je ta očitek pretiran, če ne celo popolnoma neutemeljen. Mladih, radikalnih ljudi, ki nastopajo proti jedrskim centralam v Jugoslaviji, ne moremo samo zaradi tega dolžiti, da so proti razvoju. Ne vem, koja je imel tovariš Marinc v mislih, ampak če je imel te mlade ljudi, ki se borijo proti temu, da bi dajali deset, dvajset milijard dolarjev za jedrske centrale, potem moram reči, da se je

seksaška politika do intelektualcev. Različna kritika, ki se je iz vrst intelektualnih delavcev porajala in je seveda povsem naravni način intelektualnega delovanja v družbi, je bila pogosto sprejeta kot neprijazna, celo sovražna in nesocialistična. Premalo smo poudarjali globoko potrebo po takšni kritiki, čeprav še tako neprijetni. Zveza komunistov je bila v takem, pogosto zakrčenem in zaskočenem dialogu premalo pripravljena tudi priznati svoje napake. Argumente razuma je rada kompenzirala z argumenti politične avtoritete. Če pa kakšno reč preveč rabimo, se na koncu obrabi. To velja tudi za politično avtoriteto. Javno mnenje in razpoloženje se zelo malo dela z resolucijami, mnogo več in bolj z ustvarjalnim in izmenjalnim pogovorom.

Zato je ena bistveno pomembnih nalog zveze komunistov, da zaupanje kulturnih delavcev ponovno okrepi, da obnovi svojo privlačnost in spontano avtoritativnost. Odkrito in s strpnim razčiščevanjem

biralnik vsega, kar komu pod naličjem kritike pade v glavo.

Nace Borštnar: O položaju v založništvu

V Sloveniji lahko natisnemo letno 10 milijonov mehko in 12 milijonov izvodov trdnih vezanih knjig. V slovenskih založbah lahko vsako leto izdajo 2.200 knjižnih naslovov v nakladi deset milijonov knjig. Velika zasluga gre razvoju grafične proizvodnje, ki je zdaj dobro opremljena in sposobna natisniti odlične knjige za domače in tuje založnike. Tako se grafična proizvodnja in založništvo vključujeta v mednarodno delitev dela.

Položaj založništva še ni na kritični točki. Zato v založniških organizacijah pogosto ne razmišljajo o drugačnem poslovnem sodelovanju ter samoupravnem organiziranju, ki bi temeljilo na pravih dohodkovnih odnosih. Že mogoče, da poslovodni delavci o tem razpravljajo na svojih sestankih, vendar o tem ne poročajo svojim delavskim svetom, ker se jim zdi, da so informacije takšne vrste nepomembne.

V zadnjem času ne moremo govoriti o večjem razmahu slovenskega založništva. Založbe krčijo knjižne programe, a še vedno iz nalova prodaje knjig ustvarjajo zadosti dohodka za preživetje. Vendar je dohodka z leti čedalje manj za nov intenzivnejši prodor na nova tržišča, premalo je denarja v tem razdrobljenem založništvu za nove investicije v kupne nacionalne knjižne projekte, s katerimi bi oplemenitili duhovno kulturo. Slej ko prej bo prišlo do integracijskih procesov in do drugačnega poslovnega sodelovanja, delitve dela in do svežih prijemov pri snovanju projektov. Raziskovalna dejavnost je imperativ jutrišnjega dne, kar še posebej velja za izvoz knjig. Še vedno nismo doumeli, da z zastarelo tehnologijo, slabim znanjem o eksportni knjigi, povrh pa še s slabo natisnato knjigo ne moremo konkurirati na zahtevnem inozemskem tržišču. Izkušnje, na katerih se učimo, pa premalo naučimo, so predrage za sedanjí čas, ko se začnemo zavedati, da dolgoročni program stabilizacije velja tudi za založništvo.

Komunisti v založniških organizacijah se bomo morali temeljito opreti na lastne sile. Lotevati se moramo inovativne dejavnosti, preudarnega ravnanja z materiali, krajših izdelavnih rokov, boljših in hitrejših postopkov pri prodaji in dobavi knjig. Marsikateri prihranki v času, denarju in kadrih bodo prispevali k boljšim rezultatom pod pogojem, da bomo uvedli nagrajevanje po delu. Osnovno merilo pa naj bo kakovost opravljenega dela. To naj bi se nujno odrazilo v večji učinkovitosti celotne založniške delovne organizacije.

Kulturni razvoj se zrcali v bogati zakladnici ustvarjalnosti, to je hkrati naša moč in sposobnost, da kot majhen narod na svetovnem prepihu obstanemo in gremo v korak s časom.

Foto: Zoran Vogrinčič

jamo nekemu samozadovoljstvu, da smo z usmerjenim izobraževanjem kaj rešili, in sicer, da se bo to šolstvo bolj prilagodilo življenju, praksi. Bojim se pa, da bo šlo to šolstvo mimo življenja in bo vzgajalo kadre za področja, kjer jih ne potrebujemo, medtem ko bodo druga področja ostala deficitna. Ne morem se ubraniti vtisu, da je s tem našim šolstvom nekaj narobe. Čaka nas kriza, ki jo bomo imenovali odličnjaška povprečnost. V naši literarni zgodovini je vrsta pisateljev, ki nikoli ne bi postali pisatelji, če bi tedaj veljal naš sistem usmerjenega izobraževanja. Eden med takimi ljudmi sem tudi jaz. Nikoli nisem bil odličnjak, ne v osnovni šoli ne v gimnaziji. Če bi takrat veljal ta sistem, bi jaz prišel v kakšno natakarsko šolo, mogoče bi postal šofer, mehanik. Predlagam, da se ta sistem s tega stališča premisli. Učitelji, profesorji bi morali prisluškovati posebni nadarjenosti raznih učencev in jih v tem smislu priporočiti za nadaljnje šolstvo.

Tovariš Marinc je posvetil

tem mladim ljudem zgodila krivica.

Matjaž Kmecl: Zveza komunistov si mora povrniti zaupanje izobražencev

Ne kaže si zatiskati oči. Številke in vrsta dejstev govori, da je zveza komunistov izgubila med izobraženci – še posebej imam v mislih kulturne delavce in umetnike – velik del svoje privlačnosti. Seveda pa si ni mogoče prav nobene politične skupnosti predstavljati brez razumnosti, še toliko manj v skupnosti z vizijo in z realnostjo socialistične družbe kot gmojne in duhovne blaginje. Če k temu prištejemo nagel civilizacijski trend, ki je zajel ves sodobni svet in vodi v inovativno in intelektualno produkcijsko družbo, pa je lahko takšno stanje nezaupanja usodno, ker v osnovi slabi realno moč zveze komunistov kot politične sile.

Vzroki so različni. Eden zelo pomembnih pa je zagotovo tudi večkrat močno nesubtilna, včasih že kar

mora sprejemati svoj del odgovornosti za pretekle in sprotne nesmotnosti ali napake. Že v pravkaršnjem obdobju se je dovolj uspešno zavzela za popolno osvoboditev javne razprave in kritike. Velik del te sproščene razprave pa se je posvetil preteklosti in veliko premajhen prihodnosti. Kritično razpoloženje se je izražalo vse prebogost v kritikarstvo in nergaštvo. Toda skoraj zagotovo je takšno stanje prehodno. Je pač davek za nazaj in vendar temeljni pogoj za pluralistično iščočo duhovno produkcijo v novi inovativni družbi.

Za kritiko kot obnovljeno in pomlajeno družbeno enoto se v tem času skriva tudi marsikaj, kar nima z njo nič skupnega. Pavšalno obešanje vsega slabega in razglašeno slabega na oblast je zagotovo tudi izraz neinventivnosti, torej ne samokritičnosti, neustvarjalnosti in specifičnega sprenevedanja. Zveza komunistov bi storila najslabše, če bi ob vseh svojih prizadevanjih po družbi duhovne tolerantnosti pristala na to, da postane na-

Borci imajo konkretne predloge

Gospodarski in ekološki pogledi na probleme v občini Ruše

Ruše z okolico so bile že od nekdaj delavsko napredno in revolucionarno središče, prava trdnjava slovenstva in jugoslovanstva, zato so to vas že v času Avstroogrske in med obema vojnama imenovali »Mali Beograd«. Med drugo svetovno vojno so Nemci revolucionarnim Rušam dali še vzdevek »Mala Moskva«.

Takšno zgodovino Ruš so takrat oblikovali narodnostno zavedni in delavsko napredni Rušani, usmerjeni v odkrit in pošten boj za pravice delavcev, kasneje pa neustrašni borci v vrstah NOB.

Takšni so tudi danes: borbeni, pravični, vestni in dosledni v svojem delu; zato pa nepopustljivi in kritični, tudi v ocenah do nepravilnega in nepoštenega dela drugih.

Tako so na nedavni volilno-programski skupščini odkrito spregovorili o svojem delu, kritično pa ocenili tudi vse nepravilnosti in vzroke, zaradi katerih smo danes v tako kritičnih gospodarskih težavah.

»Ne moremo biti vsi za vse enako krivi« – so menili borci in nadaljevali: »V našem sistemu se sklicujemo na kolektivno odgovornost, pomanjkljivo in nejasno pa je opredeljena osebna odgovornost. Za storjene napake nihče in nikoli ne odgovarja. Kritiziramo sistem. Toda sistem je dober, treba ga je le pošteno in dosledno uveljavljati, ga nenehno dopolnjevati in stvari postavljati na prava mesta.

Vprašamo se, kaj smo v zadnjih letih naredili za razvoj našega socialističnega samoupravljanja! Mirno lahko trdimo, da smo v tem pogledu po smrti tovariša Tita in Kardelja storili bore malo. Današnji okrepljeni birokratizem in dejanska moč birokratskih in tehnokratskih struktur sta največji oviri za resničen prodor socialističnega samoupravljanja.

Administrativno vodenje samo zavaja naše ljudi in delegate, katere zasipavamo s kupi gradiv, ki jim niso kos. Na vse te stvari borci že dolgo opozarjamo, a brez uspeha.

Prepočasno in dokaj neuspešno je tudi reševanje življenjske ravni naših delavcev

in upokoencev. Ob vsem tem pa nenehno ugotavljamo vse večjo rast neupravičenega bogatenja v naši državi.

O teh in podobnih nepravilnostih se moramo borci odkrito pogovoriti in zahtevati odstop tistih vodilnih delavcev, ki svojih nalog ne izpolnjujejo dovolj odgovorno in pošteno, na njihova mesta pa imenovati mlade in sposobne strokovnjake,« so menili borci v razpravi o današnjem gospodarskem položaju v državi.

Odkrito in kritično so ocenili tudi številne nepravilnosti v svojih življenjskih in delovnih okoljih. Tako se ne morejo strinjati s tem, da so zemljišča v partizanski vasi Lobnica na Pohorju, kategorizirana v I. skupino, ki ne dovoljuje novogradenj.

Tu je razvito kmetijstvo, predvsem živinoreja, je dejal kmet Fedor ROBNIK, (v NOB komandir kurirske postaje TV-12 na Lobnici). »Zato bi morali tem bolj pospeševati naseljevanje mladih na tem predelu in omogočiti novogradnje kmečkih domov in gospodarskih poslopij tam, kjer so le-ta že dotrajana. Tako bi poskrbeli za

Mirko Torej – uspešno je vodil borčevsko organizacijo v Rušah od leta 1980, ko je bila ustanovljena, pa do danes, ko se je moral zaradi bolezni svoji funkciji odpovedati.

večji razvoj kmetijstva, kar je tudi težnja SLO in DS. Omenjeni predpisi pa prav to onemogočajo. Enako velja za hribovske predele ruške občine na Kozjaku.

Lobničani resno opozarjajo na nevarnost ekoloških vplivov, ki jih že povzročajo goloseki okrog smučarskih vlečnic, ki se bodo (po že izdelanih načrtih) še širili. Že sedanjí povzročajo usahnitev dokaj močnih vodnih izvirov, poleti odna-

šajo zemljo in gramoz z makadamskih cest in traktor-skih vlečnih poti. Sneg in veter pa podirata še tistih nekaj obstoječih dreves okrog vlečnic. Predlagajo, da bi sredstva, pridobljena iz teh golosekov, namenili za rekonstrukcijo in asfaltiranje ceste proti Glažuti. Za pospešeno izvedbo teh del predlagajo še združenje denarnih sredstev iz SIS za gozdarstvo iz občinskega sklada, komunalne dejavnosti pri KS Ruše, Tovarne dušika in DO Certus iz Maribora. Ureditev te ceste bi nedvomno veliko pomenila za nadaljnji razvoj tamkajšnjih gorskih kmetij.

Krajani in DPO, predvsem SZDL v tem majhnem gorskem kraju, so izredno zagnani in delovni. Čeprav živi tu le peščica ljudi, ni praznika, da z mladimi ne bi organizirali skromne, toda pristne domače proslave.

Za boljše povezavo z Rušami in mestom so zbrali denar in zanj kupili kombibus, s katerim prevažajo v dolino šolarje, delavce in ostale krajanje. Razmišljajo pa tudi o nabavi snežnega puhalca, saj zaradi vedno obilnejših snežnih padavin z obstoječimi sredstvi ne morejo dobro očistiti ceste.

Borci so opozorili tudi na letošnjo hudo zimo, v kateri so bile zaradi obilice snega mnoge partizanske kmetije in koč na Pohorju in na Kozjaku odrezane od sveta, kar se v NOB ni zgodilo, saj so jih obiskovali borci in kurirji; danes, v svobodi pa pozabljamo nanje.

Eden od zelo aktivnih borcev iz Lovrenca na Pohorju Franc Pačnik je organiziral svojo skupino, ki je s smučmi utrla poti do nekdanjih partizanskih kmetij in koč; prinesli so jim kruha in najnujnejši živež ter se z

njimi kot nekdanj tovariško pogovorili. To je bila samoiniciativna akcija, ki zasluži vse priznanje. Borci so bili mnenja, da bi morala biti v takih in podobnih kriznih situacijah SZDL kot frontna organizacija pobudnica organizirane pomoči, ki bi mobilizirala vse dejavnike od planincev, Rdečega križa, mladine, gasilcev in enot CZ za izvedbo akcije.

Ne moremo in ne smemo pozabljati in puščati brez pomoči te skromne hribovske ljudi, ki so v tistih težkih časih vojne dajali našim borcem vse kar so premogli, so povedali borci.

»Nesprejemljivo je«, je dejal Maks Gašparič (predsednik sveta za ohranjanje tradicij NOB pri OK SZDL Maribor-Ruše), »da v revolucionarnih Rušah ob 40-letnici svobode, ob lanskem 29. novembru prvič ni bilo proslave. V manjših KS, kjer ni šol in tudi ne pogojev kot jih imajo v Rušah, pa so vendarle dostojno proslavili ta naš zgodovinski jubilej. Treba je poiskati vzroke tudi pri občinskih DPO (za takšno malomarnost), so menili v razpravi.

Sklenili so, da bodo z naslednjim delom pri sebi in svojem okolju odpravili vse tisto, kar je v njihovi moči. Sicer pa je večina (zdravih) borcev iz organizacij ruške občine, ki štejejo skupaj 549 članov, še vedno zelo delavna in zagnana.

30 odstotkov članov še vedno aktivno sodeluje v družbenopolitičnem življenju na vseh ravneh, kljub temu, da jih je kar 44 odstotkov že starejših od sedemdeset let.

Ocenili so, da so pri podružbljanju revolucionarnih tradicij, pri delu z mladimi in z vsemi dejavniki v KS ter

občini, (tudi na področju informiranja), storili veliko. Delo borčevskih organizacij je množično, zato je tudi povezovanje s krajanji in občani uspešno.

Tako je menil tudi predsednik mestnega odbora ZZB NOV Maribora Franci Mrcina, ko je pohvalil delo ruških borcev, s poudarkom na njihovem uspešnem prenašanju izročil NOB in spomeniškega varstva na mlajše generacije v kraju. Mrcina je omenil tudi nekatera drugačna mnenja (ki se nagibajo k oceni, da imajo v ruški občini obilico spominskih obeležij) in dodal: »Naša mladina mora vedeti, kako se je ustvarjala naša socialistična domovina, saj jim v šolah o tem vse premalom povedo«.

Ob tej priložnosti so prejeli ruški borci iz rok predsednika Skupščine občine Maribor Zdravka Dolinska njihov občinski prapor.

Obsežni načrt dela, ki so ga sicer sprejeli, bodo še dopolnili s tistimi sklepi, ki jih bo sprejela Skupščina občine Ruše, med temi pa bo, tako upajo, sprejet tudi predlog borcev Bračičeve brigade, da poimenujejo v Rušah eno ulico po narodnem heroju Dušanu Remihu-Dušku, (ki je padel v Šumiku, pokopan pa je v ruški grobnici).

Dosedanjemu predsedniku ZZB NOV Ruše so se zahvalili za uspešno delo v minulnem mandatu, za novega predsednika pa so izvolili Albina Žunka, znanega družbenopolitičnega delavca in predsednika krajevnega odbora borcev v Selnici ob Dravi. Pohvalne besede so bile namenjene tudi dosednji sekretarki njihovega odbora ZZB NOV, Mileni Gašparič, ki bo to delo opravljal še naprej.

Ivan Bučak

O vprašanjih sedanosti: o odnosu mladih do revolucije in o ekologiji

Programsko volilna skupščina ZZB NOV mesta Ljubljane, ki je napravila črto pod štiriletnim mandatnim obdobjem, je izpričala primerno aktivnost in vpetost v družbeno dogajanja Ljubljane, ob spoštovanju pripadnosti frontni organizaciji – SZDL in našem delegatskemu sistemu. Takšne naj bi bile borčevske organizacije ljubljanske zveze še naprej, je zaželel predsednik MK SZDL Tone Florjančič, ki je med drugim borce NOV prosil za oporo in podporo, ko se bo Ljubljana odločala o četrtem samoprispevku. Nedvomno jo bo dobil, kajti četrti samoprispevek bo namenjen reševanju ekoloških vprašanj Ljubljane in prav o teh so borci na skupščini ne pričakovano veliko govorili.

Najbolj »vroča« pa je bila razprava o takih posameznih javnih vprašanjih in zahtevam mladi ljudi, ki borce NOV spravljajo v resne dvome o njihovi dobronamernosti. Nekaj je takih, ki se javno zavzemajo za opustitev ali

vsaj krčenje vsega, kar krepi obrambno moč našega ljudstva. Naj bi slovenski rod znova poklekal pred tuji? Časi so taki, da do tega lahko pride čez noč. Borci skupnosti 18. divizije NOV in drugih enot, ki jim je Ljubljana podelila domičilno listino, so se spraševali, kjer je »kratek stik«. Njihovi predstavniki so se na skupščini obračali na SZDL, naj ona skuša temu pojavu priti do dna. Povsod, kjer so se enote 18. divizije bojevale, imajo sedaj tako prisrčne stike z učenci osnovnih šol, da vedno znova drug drugemu vlivajo voljo in polet za nadaljnje delo. Zakaj se misel in obnašanje nekaterih mladincev, ko postanejo samostojnejši, sprevrže ne le v kritično presojanje, temveč tudi v nerazumljivo drugačnost?

Razprava se je dotaknila tudi spomenika borcem NOV, ki so na Orlah pri Ljubljani padli en sam dan pred osvoboditvijo. Spomenik njim je spomenik vsem borcem NOV, ki so padli

kjerkoli v neposrednih bojih za osvoboditev Ljubljane. Kraj, kjer stoji, je lep in zato izpostavljen divji gradnji, ki se je že pojavila. Delegati skupščine so se odločno zavzeli, naj se to območje zaščiti pred črnograditlji.

Razprava o tem spomeniku je odprla še eno nerešeno, oziroma odloženo spomeniško vprašanje. To je spomenik osvoboditeljem Ljubljane! Delegati borcev NOV mesta Ljubljane so poudarili ta dolg, in menili, da bi ga lahko poravnali, kakor hitro ne bo več potrebno »zategovati pasu«.

Takšen potek razprave je ustvaril ravno pravšnje razpoloženje delegatov skupščine za sprejetje stališča do imena skupine Laibach. Okrog tega imena je toliko izzivanja in sprenevedanja, da je zahteva skupščine po dopolnitvi odloka o uporabi imena, grba in zastave mesta Ljubljane, mesta heroja, res upravičena.

Izredno poslušana je bila razprava Toneta Turnherja, ki je začel razmišljati o specifičnosti naše organizacije kot družbenopolitične sile. Ta edina nima nobenega predhodnika in tudi za njo ne bo moglo biti nobenega, naslednika. Zato je naša specifična, je rekel Turnher, v ohranjanju pridobitev revolucije, tiste, v kateri se je naša organizacija rodila. Toda, globoko in resno moramo razmišljati, je povzel, da zaradi svoje specifičnosti ne bi šli mimo našega sedanega političnega trenutka.

Dosedanji predsednik MO ZZB NOV Ljubljane Drago Flis. Strela je večji del svojega uvodnega prispevka namenil novim in še nerešenim nalogam, pa tudi nedorečenim organizacijskim vprašanjem mestnega odbora, da bi na ta način dal iztočnico za sprejem programskih izhodišč delovanja MO ZZB NOV Ljubljane v novem mandatnem obdobju. Pestrost nalog je velika; od vprašanj ki zadevajo socialno zdravstveno stanje borcev NOV in invalidov do posodabljanja in nadaljnega podružbljanja negovanja revolucionarnih tradicij; od primernega poimenovanja ljubljanskih ulic in pridobitev spominskih sob domičilnim enotam, do Počitniškega doma borcev NOV v Banjaloh pri Puli in Doma Rada Pehačka v Ljubljani, ki je končno dobil uporabno dovoljenje.

Vse to, kar je ponudila razprava, in kar je sklenila ta borčevska skupščina, bo obravnaval in povzel v programsko izhodišče novi 25-članski odbor ZZB NOV mesta Ljubljane, ki se je na prvi seji sestel takoj po končani skupščini. Na tej seji so odborniki med sabo izvolili no-

vo predsedstvo; za novega predsednika MO ZZB NOV Ljubljane pa so izvolili Staneta Vrhovca. Podpredsednika in predsednike organov novega MO bodo izvolili na 2 seji.

Programsko-volilne skupščine ZZB NOV mesta Ljubljane sta se udeležila tu-

di predstavnika borcev NOV in pobratene Reke in skupnosti reških občin, tovariša Radomir Škorić in Davor Jelusić. Ob pozdravu sta bodoči knjižnici Doma Rada Pehačka poklonila knjige o Titu na Reki in o bojih za Reko.

Stane Koman

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Pameče-Troblje – Ugodno ocenjene opravljene naloge

Njihova programska skupščina v prostorih delovne organizacije Gorenja FECRO je potekala slovesno, s pravočratno proslavo, ki so jim jo priredili pionirji osnovne šole in oktobrski Breznik.

Krajevna organizacija ZB Pameče-Troblje šteje danes 107 članov; na letnem srečanju in ob pregledovanju delovnih nalog iz minulega leta ter sprejemanju načrta dela za naslednje obdobje so ugotavljali, da so bile naloge v preteklosti (zlasti v zadnjem letu) vestno opravljene, z njimi pa tudi tiste naloge, ki jih je načrtoval občinski odbor ZZB NOV Slovenj Gradec. Tako so borci te borčevske organizacije sodelovali pri vseh širših akcijah, ki so razprostrte čez vso Slovenijo. Sem sodi Kurirčkova pošta, stiki in žive ure zgodovine za mlade po osnovnih šolah, tu so pohodi (prav ob enainštiridesetletnici boja pri Jesenku so tamkajšnji trije mladinski aktivni organizirali pohod, kjer je mladim spregovoril in z njimi hodil tudi nekdanji udeleženec te bitke Franc Fišer-Vasilj, medtem ko je pri koordinaciji dejavnosti sodeloval tovariš Prošt), izleti (lani so organizirali enodnevni izlet borcev na Koroško do Poljan), obrambni dnevi v šolah, skrb za nadaljnje urejanje (in tudi še odkrivanje) spominskih obeležij v njihovem kraju ... Pohvalili so njihovega borčevskega praporščaka, ki jih je zastopal s praporom na proslavah in tudi na zadnjih poteh za umrliimi tovariši.

Ob krajevnem prazniku so v njihovem kraju odkrili spominsko znamenje za dve partizanski tehniki Sever in Drava, ki sta delovali v letih 1944 in 1945 na Lakužah v Škratkovem gozdu. Pri tem je finančno sodelovala krajevna skupnost. Takrat, zbralo se je veliko krajanov in borcev, se je srečanje nadaljevalo na domačiji pri Menartovih, kjer so se vsi kljub slabemu vremenu lepo imeli.

V svojem pregledu niso ničesar prezrli: ne komemoracije ob dnevu mrtvih, ne nalog, ki jih za razvijanje izročil NOB že več let načrtujejo. V prostorih tamkajšnje osnovne šole bi namreč nadvse radi dosegli postavitev zgodovinskega koticika, kjer bi bili zbrani in dokumentirani pomembnejši dogodki iz časa NOB z območja njihove krajevnne skupnosti. Nekaj finančnih sredstev v ta namen so že zbrali, ker pa jih ni dovolj, so k sodelovanju pritegnili še organizacije združenega dela, predvsem tovarno pohištva in tovarno meril.

Stanko Hovnik

STALIŠČE UDELEŽENCEV SKUPŠČINE ZZB NOV MESTA LJUBLJANE V ZVEZI Z DELOVANJEM IN IMENOM SKUPINE LAIBACH

Udeleženci skupščine Zveze združenj borcev NOV mesta Ljubljane ugotavljamo, da se večkrat in na razne načine kršijo stališča, ki jih je v zvezi s skupino Laibach sprejelo predsedstvo MK SZDL že v letu 1983 in letos. Imenovana skupina se z imenom in uporabljanjem svojih simbolov negativno opredeljuje do zgodovine Slovencev oziroma do naše socialistične revolucije. Njihovo ravnanje kaže na zasmehovanje ponosa, ki ga je naše ljudstvo pridobilo ob osvoboditvi izpod fašističnega jarma. Ko z nemškim imenom našega glavnega mesta, mesta heroja, razglasa svoje delovanje, žali čustva prebivalcev Ljubljane in skrini spomin na one, ki so v času sovražne okupacije raje umirali, kot pa priznali tujo oblast.

Nihče nima pravice, da s ponemčenim imenom vznemirja prebivalce Ljubljane in vso slovensko javnost. Zahteve po »legalizaciji stanja« v zvezi z omenjeno skupino pa so nesramno izsiljevanje.

Borci NOV mesta Ljubljane podpiramo stališča predsedstva MK SZDL in zahtevamo, da se spoštujejo. Zahtevamo tudi odgovornost vseh tistih, ki so doslej ravnali v nasprotju z njimi in tistih, ki se sprenevedajo, da ni podlage, na katero bi oprli ukrepe za preprečevanje takšnega izziva. Če ta podlaga ni celovita, zahtevamo takojšen postopek za dopolnitev odloka o uporabi imena, grba in zastave mesta Ljubljane.

Ljubljana, 21. aprila 1986

Udeleženci skupščine ZZB NOV mesta Ljubljane

Danes 7. skupščina ZZB NOV Slovenije Družbena vprašanja zadevajo vsakogar

Vsaj moralo bi biti tako. Zato so tudi v uvodnem poročilu, pripravljenem za sedmo Skupščino ZZB NOV Slovenije, osrednje misli borcev in borčevskih organizacij strnjene v skrb za stabilizacijsko gospodarjenje. Že v času, ko smo se na vseh ravneh naše družbe opredeljevali za stabilizacijo, so borci nenehno opozarjali na celo vrsto pojavov, s katerimi je bilo mogoče očitno dokazovati nespoštovanje in neuresničevanje dogovorjenega. »Značilno za našo organizacijo v preteklem obdobju je bilo, da je z vso odgovornostjo obravnavala mnoga aktualna vprašanja razvoja samoupravnih socialističnih odnosov, za utrjevanje oblasti delavskega razreda, vseh delovnih ljudi in občanov, za napredek gospodarstva in njegovo gmočno podlago, za krepitev in razvoj samoupravnega

demokracije, delegatskega sistema kot sredstva za popolnejše in demokratičnejše izražanje pravic, obveznosti, odgovornosti, svoboščin in različnih interesov delovnih ljudi in občanov ter njihovega neposrednega vključevanja v odločanje o družbenih zadevah...«

Včasih je sicer slišati že nekam obrabljeno in v teh naših časih oddaljeno od stvarnosti, če kdo izpostavlja vprašanje bratstva in enotnosti. Vendar, kdo naj to počne bolj suvereno in bolj od srca, če ne prav borci, ki so se za bratstvo in enotnost borili, ki so za takšno vizijo družbe umirali? Nič ni torej odveč, če na ta vprašanje opozarjajo, zahtevajo enakopravnost vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki je pogoj za našo svobodo, neodvisnost in samostojni samoupravni socialistični razvoj. Zato se je ZZB NOV tudi odločno upirala še tako prikritim pojavom nacionalizma in mnenjem

o načrtnem zapostavljanju Slovenije v širši jugoslovanski skupnosti. Pri tem pa je znala razlikovati med rušilnim nacionalizmom in zdravim samoupravnim patriotizmom ter konstruktivnim pojmovanjem slovenskega kulturnega prostora, ki so ga prav borci in aktivisti OF prvi oblikovali med NOB z uresničevanjem temeljnih programskih točk Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Zaradi takšnih temeljnih izhodišč si je ZZB NOV Slovenije tudi ves čas prizadevala za postopno odpravljanje razlik z večjim vlaganjem dela in sredstev ter integracijo združenega dela na območju Jugoslavije.

S takšno usmeritvijo in z nastopanjem zoper neresnično, tendenciozno predstavljanje posameznih iztrganih dogodkov ter vloge in pomena narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov, socialistične revolucije, vloge komuni-

stične partije in OF, se je ZZB NOV Slovenije držala uresničevanja sklepov šeste volilne skupščine ZZB NOV Slovenije. Takšne usmeritve se je držala tudi pri obravnavanju številnih vsakodnevnih družbenih, gospodarskih, političnih, materialnih, socialnih, zdravstvenih in drugih problemov delovnih ljudi in občanov ter še posebej borcev in vojaških invalidov.

ZZB NOVS je s svojimi sprejetimi stališči tudi sproti obveščala vse fronte dele in širšo javnost. Njeni predstavniki so aktivno delovali v zveznih borčevskih oprganih pri oblikovanju politike in njenem uresničevanju. Pri tem pa so borci zapisali v uvodnem poročilu, da z rezultati teh prizadevanj niso zadovoljni, saj so prepričani, da so sedanje razmere še vedno posledica v družbi ne do kraja prepoznanih temeljnih vzrokov ekonomske in družbene krize, idejne, politične in akcij-

ske neenotnosti v najvišjih organih federacije pri oblikovanju smeri in načinov za reševanje nakopičenih protislovij, nespoštovanja ustave, nespoštovanja družbenih pravil obnašanja, etatičnega in administrativnega, birokratskega poseganja v gospodarjenje ter v pravice delavcev v združenem delu.

Ena od večnih tem, ki jo ZZB NOV nenehno izpostavlja, je s prejšnjimi v tesni zvezi in je ne nazadnje eden od temeljnih kamnov, kjer padajo na izpitu številni lepi načrti. Gre za odgovornost, zlasti osebo, ki je, ker je nismo iskali tako vztrajno, da bi ji končno našli imena, povzročila vrsto znanih napak, ponesrečenih vlaganj in tudi napadov na družbeno imovino.

Poleg obravnavanja cele vrste pomembnejših osnutkov zakonov je ZZB NOV Slovenije v preteklem obdobju še bolj kot prej posvečala pozornost vprašanjem in problematiki varovanja našega okolja, pa tudi varovanju naravne in kulturne dediščine. Borci so v obravnavah teh gradiv opozarjali, da gre za tako pomembna vprašanja, ki ne morejo biti le skrb in

stvar odločanja nekaterih skupin ljudi. Zato so si z lastnim delom prizadevali, da bi ta vprašanja vgrajevali v njihovo vsakdanje delo, v srednjeročne in dolgoročne načrte stabilizacije in ne nazadnje v zavest delovnih ljudi in občanov, vse od krajevne skupnosti do delavskih svetov temeljnih organizacij združenega dela.

Zveza združenih borcev Slovenije se je v preteklem obdobju (med obema skupščinama) več kot zgolj formalno, aktivno vključevala v delegatski sistem, zato bo to tudi posebno poglavje obravnavanja na današnji skupščini, kakor tudi številna druga poglavja borčevske dejavnosti, vse od ohranjanja in razvijanja izročil NOB, prek vprašanj zgodovinskega, založništva, časopisne dejavnosti, kulturnih prireditev in usmeritev, delovanja enot in služb NOV in POS ter OF, muzejske dejavnosti do vprašanj socialne varnosti in zdravstvenega varstva borcev ter vojaških invalidov.

Pričakovati je živahno razpravo, o kateri bomo prihodnjič izčrpnije poročali.

B. Ž. J.

Borčevske skupščine tudi po drugih republikah in pokrajinah

Tudi v drugih republikah in pokrajinah so minuli in ta mesec pohiteli z borčevskimi skupščinami, da bi bili vsi nared za kongres ZZB NOVJ, ki bo v začetku junija.

Tako so v Bosni in Hercegovini za novega predsednika RO ZZB NOV izvolili Adolfa Dančevića iz Sarajeva, na Hrvaškem pa Anteja Ferlina z Reke. Podobno so to nalogo opravili tudi na Kosovu, kjer so za novo predsednico pokrajinskega borčevskega odbora izvolili Desanko Džordžević. Pri tem pa jim ob volitvah ni šlo čisto gladko, saj se je zgodilo, da nobeden od štirih predlaganih kandidatov (tudi sedaj izvoljena predsednica je bila med njimi), ni hotel

Novi predsednik ZZB NOV BiH: Adolf Dančević

Novi predsednik ZZB NOV Hrvatske: Ante Ferlin

Novi predsednica ZZB NOV Kosovo: Desanka Džordžević

prevzeti nove naloge. Prvi trije so za razlog svojega nestrinjanja s prevzemom te funkcije navajali slabo zdravstveno stanje; Džordževićeva pa je menila, da ni

primerno, če prihaja preveč novoizvoljenih družbenopolitičnih delavcev iz enega kraja ali enega predela pokrajine. Kljub temu in po enotnem mnenju

skupščine, da je navedla nebištev razlog, je nazadnje sprejela novo funkcijo.

Sicer v osnovi podobno kot drugod, pa vendar z vso težo poudarka na vpra-

šanjih, ki so za Kosovo posebno aktualna, so borci obravnavali probleme, ki jih bodo morali v prihodnjem obdobju reševati skupaj z vsemi drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v pokrajini.

Boj proti velikoalbanškemu nacionalizmu in irendentizmu ter proti parolam kot sta »Kosovo – republika« in »Etnično čisto Kosovo«, je na prvem mestu. Nič manj pa ne bodo, so dejali, prizanašali drugim nacionalizmom, pa naj se imenujejo srbski, črnogorski ali kako drugače.

V razpravi na kosovski borčevski skupščini je večina govorila o zaupanju, ki si ga morajo Kosovci z reševanjem konkretnih problemov povrniti. Pri tem so se borci samokritično spraševali, kako to, da po dolgih petih letih boja proti nacionalizmu in irendenti, proti celi vrsti državnih sovražnosti in izpadov, ni ustreznih rezultatov.

Neki delegat je dejal, da je temu tako predvsem zato, ker še do danes ni zoper vse sovražnosti v pokrajini organizirana enotna, skupna in koordinirana akcija. Spet drug razpravljalec je na primer navedel, da živijo pod pritiskom groženj tudi občani turške narodnosti: »Mnogi mi pravijo,« je dejal, »da govorim zaman, ker menda pravica ni v pravici, ampak v moči! Čeprav se z njimi ne strinjam, pa takšne trditve, podkrepljene v praksi, niso brez podlage.«

Bratstvo in enotnost z vso pravico štejemo za našo največjo pridobitev. Vendar se vprašam, ali sta tako bratstvo kot enotnost sploh možna brez resnične enakopravnosti. Vprašam tudi, za koga velja ta enakopravnost – za vse narode in narodnosti ali samo za nekatere izbrane? ...«

B. Ž. J.

Praznični zapis in premišljanje s poti po južni Primorski

Sončni praznik pod senco radioaktivnega oblaka

Kar nekam navadili smo se že, da nam majski prazniki že nekaj let nazaj nosijo dež, pa tudi še zadnji sneg. Letos je, vsaj na Primorskem, sonce grelo – tako so komentirali kmetje – kot v starih časih. Pomladne sape so nosile vonj po cvetočih gozdovih in sadnem drevju. Na predvečer delavskega praznika so po grickih in hribovskih zagorelih kresovi in vsaka vas, vsak zaselek je na nek, svoj način manifestiral prihod pomladi in praznik dela. Jurjevanju podobni običaji, koncerti, likovne razstave, podelitve nagrad sindikatov pridnim delavcem... V Boljuncu na oni strani meje so se otročaji zapodili v mlado ozelenelo brezo in vsak je odlomil vejico, da bi domov ponesel pomlad. Na mladem borovcu so veselo visele soč-

ne pomaranče... Osmice so se napolnile s prazne oblečenimi vaščani. Na dan so prilezli tudi tisti, ki se leto in dan brez počitka pehajo za kruhom... Navsezadnje je bil praznik DELA.

Gledam nepregledno množico ljudi, ki se zliva po gozdnih potkah, cestah in stezicah v Socerbu, tradicionalno prvomajsko shajališče občanov šestih južnoprimorskih občin. S kolesi, motorji, mopedi in peš. Zastave plapolajo, »v soncu sveti se Primorje«.

Rane jutranje godbe so pozvale ljudstvo in zdaj je tu, na Socerbu, kot v čebelnjaku. Mi, iz glavnega mesta, smo že malo pozabili na te proslave, ki tako spontano živijo z narodom, zato kar nekam presune ta »štimung«, ki spominja na morebiti

nekaj lepše čase svetlih obzorij.

Program steče, prisotni prisluhnejo. ... Naša družba je dosegla takšno stopnjo razvitosti, da se moramo vse bolj in bolj spraševati o kakovosti našega življenja, o naših dejanskih odnosih, o dejanski vsebini našega samoupravljanja, o dejanski možnosti in pripravljenosti, da priskočimo drug drugemu na pomoč, kadar smo v stiski, o dejanski vrednosti vsega tistega, kar naj služi človeku. Razpolagamo z umskimi potenciali, ki še ne najdejo vedno pravega mesta v družbi, še vedno zapravljamo dosti časa in sredstev zaradi naše lastne nedoslednosti. Samoupravljanje nedvoumno daje veliko večje možnosti kot smo jih uspeli izkoristiti. Le stežka bi se razvija-

lo brez pluralizma samoupravnih interesov in nato iskanja skupnih poti pri reševanju problemov. Pri tem mora priti do izraza vsak, ki želi in hoče prispevati svoj delež k razvoju družbe...« Iz ozvočenja na daleč odmeva besede govornika, sekretarja predsedstva CK ZKS Miloša Prosenca.

Pogled kroži med ljudmi. Večine so njihove roke zgrane in ožuljene. Skrbno počesani lasje in bele srajce izdajajo prave delovne ljudi. Pozorno poslušajo in v kotičku tega ali onega pogleda zaznam misel: »Saj prispevam tudi jaz...« Zlasti starejši, že sive glave pritrjevalno pokimajo ob tej ali oni ostrgi govornikovi besedi, najmlajši se nemirno prestopajo.

Beseda je o ustvarjalnosti, o znanju, samopobudah. Zdi se, da zdaj tudi mladi bolj pozorno prisluhnejo. In prav zadovoljni so vsi na koncu, ker je bil govor kratek, v njem pa večina tistega, kar bi najbrž vsakdo od prisotnih brez pridržka takoj podpisal. Kje je torej ovira? Kje je ključ?

Takole živahno je bilo na Socerbu

Godba spet odmeva, ljudje krožijo po prazničnem prostoru. Stojnice nudijo ocvrte piščance, čevapčice, pečene ribice in druge dobrote. Danes bo prenekatera gospodi-

nja zasluženo oproščena prave praznične kosila. Stopim do razvalin socerbškega gradu in si ogledujem lepote kraja. Kakšna škoda, da tukaj nimajo bolj urejene

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

Nova Gorica – Borci pozivajo, da se zavemo resnosti položaja. Z dejanji dokazati idejnopolitično enotnost – tudi v političnem vrhu. Uresničiti odgovornost

12. redne vodilne skupščine ZZB NOV novogoriške občine so se poleg delegatov udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij, delegacija ANPI, predstavniki ZZB NOV iz sosednjih občin ter kot predstavnik RO ZZB NOV Slovenije tovariš Julij Beltram-Janko. Skupščina je izvolila 15-člansko predsedstvo in za novega predsednika Alojza Krpana-Aleksandra.

Iz poročila o opravljenem delu je bilo razvidno, da ima borčevska organizacija novogoriške občine za seboj zahtevne naloge ne le v svoji organizaciji, temveč na vseh področjih dela in življenja v občini, v krajevnih skupnostih, v samoupravnih interesnih skupnostih in drugod. V delegacijah v občinski skupščini je bilo v zadnjem mandatnem obdobju 56 borcev, 224 v delegacijah skupščin SIS, 209 v skupščinah krajevnih skupnosti, 24 v OK SZDL. V organih borčevske organizacije na vseh ravneh od krajevnih skupnosti do republike je delovalo 1600 borcev. Približno 700 borcev je članov ZKS. Poleg tega sodelujejo borci v raznih društvi in družbenih organizacijah: v ZRVS, strelskih, lovskih, ribiških, športnih in telesno kulturnih, kulturnih društvi, v SLO in DS in podobnem. Veliko borcev aktivno dela v skupnosti borcev, pri zbiranju gradiva za zgodovino enot in služb NOB, za krajeve kronike, pri urejanju albumov padlih borcev in žrtev fašizma in podobno. Upravičeno trdimo, da je bila ZZB NOV novogoriške občine, ki šteje okoli 6000 članov, kot družbenopolitična organizacija stalno prisotna v skupni fronti socialističnih sil in da delujejo pri razreševanju raznoterih družbenih problemov na vseh področjih dela in življenja.

Skupščina je sprejela obsežen in konkreten program dela in nalog za prihodnje. Borci bodo med drugim tudi v prihodnje aktivni v delegatskem sistemu, v samoupravnih organih in v organizacijah. Posebno skrb bodo posvetili nadaljevanju zbiranja zgodovinskega gradiva in pisanja monografij enot in služb NOV in POS, pisanju krajevnih kronik, urejanju albumov padlih borcev NOV in žrtev fašizma ter negovanju in prenašanju tradicij NOB, revolucije in delavskega gibanja na mlade.

Vseh nalog, ki jih je sprejela skupščina, v tem kratkem zapisu ni mogoče predstaviti v celoti. Omeniti pa kaže vsaj nekaj ugovoritev iz uvodne besede predsednika Jožeta Pahorja, ki je dejal, da smo imeli v zadnjem obdobju več težav kot uspehov in zadovoljstva, poleg drugega pa so nas pestile tudi naravne nesreče, denimo vodna ujma. Izpostavil je stališča in zahteve borčevske organizacije ob kritični analizi političnega sistema. Uresničiti je treba zahtevo delovnih ljudi o osebni in skupni odgovornosti in povedati, kdo so tisti, ki so storili napake in so krivi, da smo – ne glede na svetovno krizo – zajadrali v tako težko gospodarsko stanje. Bolj smelo moramo reševati tudi problem inflacije, prekomerne denarne emisije in stihijne naraščanja cen. Z dejanji moramo dokazati idejnopolitično enotnost – tudi v samem političnem vrhu. Borci ugotavljajo, da se tudi po 13. seji CKJ ni nič spremenilo. Zato jih skrbi usmeritev v prihodnje. Pripravljeni pa so se zavzemati za krepitev socialističnega samoupravljanja. Borci tudi ugotavljajo, da je odnos do družbene lastnine sramotno slab. O zniževanju režije na vseh ravneh, o zmanjševanju pristojnosti države, o razbremenjevanju gospodarstva, o zmanjševanju števila raznih predstavništev v tujini in o spodbujanju izvoza veliko samo govorimo, dejanja pa so prav nasprotna. V skupščinah prevladujejo besede izvršnih svetov, upravnih organov in strokovnih služb, premalo pa so upoštevane stališča delegatov in delegacij. Tudi družbena zaščita ni najboljša. Premajhna je zavzetost za zatiranje kriminala, narkomanije, za javni red, za čisto in urejeno okolje, skratka za disciplino. Inšpekcijske službe niso uspešne in davčna politika ni najboljša. Ko to ugotavljamo, vidimo, da smo skorajda bolj anarhična kot pa urejena družba. V NOB se nismo borili le za boljši materialni položaj, temveč za pošten boljši in pravičnejši

socialistični pravni red. Svoboda ni v tem, da kdo počne, kar se mu zljubi, skrbi le za svoje osebne koristi in se skriva za samoupravljanjem. To je zloraba svobode in delavske samouprave. Premalo je tudi zavesti in poštvalnosti na delu. Preveč je intrig, nezaupanja, sektaštva, grupaštva, oportunitizma in potrošniške miselnosti. Borci novogoriške občine pozivajo vse, da se zavemo resnosti položaja in, operti predvsem na lastne moči, prispevamo k hitrejšemu izhodu iz krize.

Lojze Kristančič

Novo mesto – »Ostajamo člani bojne organizacije, mobilizirani odred naše skupnosti, ki je v vojni in po vojni zgodovini vedno zavestno uresničeval politiko zveze komunistov«

Umirjeno in spodbudno, a vedno dosledno kritično besedo, pretehtano in izrečeno na pravem mestu, je od večine članov ZZB NOV v novomeški občini še vedno slišati tako v družbenopolitičnih skupnostih, društvi in organizacijah, v krajevnih skupnostih in še kje. Med 2350 člani jih je 1104 z dvojnimi štetjem, od skupnega števila pa je 1098 žena in 352 članov ZK.

Kar 88 odstotkov izvoljenih delegatov je prišlo na letno skupščino, le zaradi bolezni zadržani so se opravičili. Tudi to po svoje priča o zavestni disciplini in organizaciji, ki neguje lik frontnega aktivista, kakršen je ohranjen med našimi ljudmi in ki uživa velik ugled ter spoštovanje. Dobro pripravljeno srečanje s koristno razpravo in sprejetimi sklepi za bodoče delo sta ocenila kot zelo uspešen in samokritičen letni obračun dela borčevske organizacije tudi Bogdan Osoinik in general Lado Kocjan, ki sta sodelovala v delu skupščine.

Ivan Somrak, predsednik OO ZZB NOV, je v skrbno pripravljenem letnem poročilu o delu organizacije posebej spomnil na 45-letnico ustanovitve OF, ki ostaja naš najpomembnejši narodni praznik, simbol našega trpljenja, svobode, ponosa in zmage. V pripravi na 10. kongres ZZB NOV Jugoslavije nas vodi znana Titova misel, da bo »... organizacija borcev tudi v prihodnje eden izmed stebrov naše družbe, ki bo v okviru SZDL še naprej razvijala svetle tradicije socialistične revolucije in jih vzgajala v sodobna obdobja razvoja samoupravnih odnosov.« Tem nalogam so borci NOV v novomeški občini tudi lani namenili pretežni del svojih aktivnosti. Teh ni bilo malo, mednje pa so na prvo mesto postavili skrb za prenašanje izročil NOB mlademu rodu. Ponavlja se znana ugotovitev, da je tega dela zelo veliko v osnovnih šolah, precej manj pa v šolah usmerjenega izobraževanja. Čeprav gradiva za tako vzgojno delo ne manjka, uspehi v srednjih šolah še vedno niso zadovoljivi. Zlahtne prvine NOB ne prevečajo dovolj šolskih programov, marsikje šolniki z njimi ne gredo v globino, mladinske organizacije pa dostikrat ne pokažejo prave zavzetosti za uresničevanje te svoje dolžnosti. Kot da pozabljajo: borci ne razvijamo te dejavnosti zaradi nas samih, temveč zavoljo družbenega reda, ki smo ga izoblikovali v NOB, v revoluciji in po njej. Gre za prenašanje vseh dosedanjih izkušenj in vrste mladim, ki prevzemajo nase nadaljnji razvoj in prihodnost družbe.

Delegati so pohvalili skrb Dolenjskega muzeja, njegovo vlogo in načrte pri ohranjanju pridobitev NOB. Založniški načrt muzeja je lani dosegel lep napredek, saj so v zbirki »Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja in NOB na Dolenjskem in v Beli krajini« izšli štirje zvezki: Vlado Jurančič je obdelal Šmarjeto pri Novem mestu NOV 1941–1945, Terezija Traven Mokronoško partizansko četo, Zdenko Picelj Osvoboditev Novega mesta in Anton Štamphar Društva kmetijskih fantov in deklet na območju občin Črnomelj, Metlika, Novo mesto in Trebnje. V pripravi so nadaljnji zvezki, pomembna bogatitev lokalnega zgodovinopisja pa so tudi kronike iz let NOB v posameznih KS, pri katerih naj bi krajevne organizacije ZZB dopolnile delo zgodovinskih krožkov osnovnih šol.

Povprečna starost borcev se je tudi na Dolenjskem približala 70-tim letom. Starost in kronične bolezni, ki so največkrat posledica naporov in NOB in povojnih aktivnosti, so

med glavnimi vzroki povečane umrljivosti: lani je v občini umrlo 106 članov organizacije. V ambulantah in v dispanzerju za borce je bilo pregledanih 1632 članov, vseh obiskov v ambulantah pa je bilo kar 7911: v bolnišnico so napotili 123, k specialistom pa 597 borcev. Na zdravniško-klimatsko zdravljenje so lani poslali 240 članov ZB NOV in 74 vojaških vojni invalidov.

Od 2350 članov organizacije v občini jih prejema pokojnino 1742 ali 74 odstotkov. Še vedno je zaposlenih 171 članov ZB: med njimi so predvsem taki, ki so v NOV delovali kot pionirji in mladinci. Stalno občinsko priznavalno prejema 150 članov.

Omeniti velja tudi živahno dejavnost skupnosti enajstih domicilnih enot, ki same skrbje za stike s šolami in s pohodnimi enotami, posamezni člani ZB pa pomagajo tudi v šolskih interesnih dejavnostih. Prizadevanja za vzdrževanje spominskih obeležij so dosegla velik napredek. Občinska skupščina je pripravila odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini, ki pomeni prelomnico v podružbljanju skrbi za spomenike NOB. Zdaj bo v občini uživalo posebno družbeno varstvo tudi 81 zgodovinskih in memorialnih spomenikov ter 142 objektov dediščine NOB.

Tone Gošnik

Kranj – Iz današnjih težav nas lahko rešijo le sposobnost, zavzetost na slehernem delovnem mestu, v vodstvenih organih pa zlasti strokovnost in osebna odgovornost

Tak bi bil sklepni povzetek teženj, ki so jih izrekli borci kranjske občine na svoji letošnji volilni skupščini. V poročilu je bilo predstavljeno pestro delovanje borčevskih organizacij v zadnjih štirih letih. Izmed 2300 borcev, povezanih v 31 krajevnih organizacijah in v izjemno dejavnih aktivih v posameznih tovarnah, jih je približno dva tisoč še vedno aktivnih.

Čas pa se neizprosno zajeda tudi v njihove vrste. V zadnjih štirih letih jih je umrlo prek 300. Njihova povprečna starost je že prek 69 let. V skladu s tem se slabša tudi njihovo zdravstveno stanje, tako da se je samo lani povečalo število njihovih obiskov pri zdravniku na več kot šest tisoč. Ob tem pa še boleča ugotovitev, da tudi v njihove vrste vse bolj prodirajo socialno-varstvene težave. Več kot 200 jih prejema minimalno pokojnino. Mnogi so potrebni socialne pomoči.

Kljub starostnim in socialnim težavam pa so borci še vedno v ospredju družbene aktivnosti; prizadevajo si, da bi uresničili geslo, za katero so se bojevali: vse za lepše življenje. Zato ni čudno, da sedanje težave prav v vrstah borcev vzbujajo kar največjo zaskrbljenost. Njihova zagnanost in upanje počasi izhlapeva, kot je dejal eden izmed razpravljalcev. V tem duhu so izzveneli tudi uvodno poročilo podpredsednika Ivana Koširja, ki so ga na skupščini izvolili za predsednika in besede vseh razpravljalcev, ki so se zvrstili na govorniškem odru. Vsi so opozarjali na neodgovornost posameznih vodstev, ki pod zaveso samouprave dopuščajo nove in nove težave.

Z izredno zaskrbljenostjo, pa ne za nas, borce, temveč za mlado generacijo je o tem govoril tudi dosednji predsednik Franc Puhač-Aci. ZZB se je vedno zavzemala za uresničevanje načela odgovornosti. Posamična odgovornost se namreč pogosto spreminja v neopredeljeno kolektivno odgovornost in tako zbledi. Tako včasih zelo ostro postavljena stališča pogosto izločajo v delovanju nekaterih delov družbenih dejavnikov. To pogojuje birokratsko poravnavanje družbenih zadev in vodi k razkoraku med tem, kar je zapisano v političnih dokumentih, ter vsakdanjo prakso. To omogoča naraščanje kriminala, nesmotno trošenje družbenih sredstev, upadanje kupne moči (zlasti upokojenih, starejših ljudi, med njimi tudi borcev NOV) itd.

Ostre zahteve po uveljavljanju odgovornosti je bilo slišati tudi na skupščinah krajevnih organizacij ZZB, pri čemer pa so borci omenjali zaupanje v odločnost kongresa ZKS.

Karel Makuc

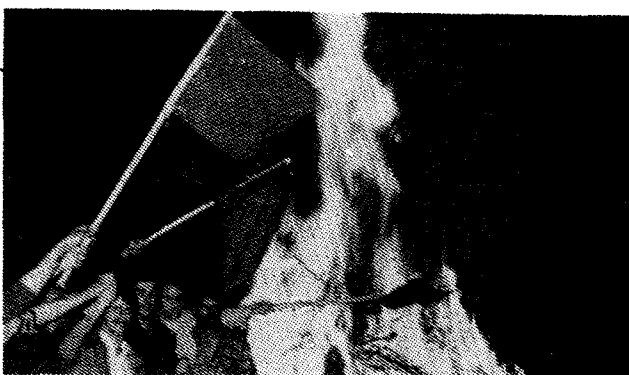
IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

ga turističnega objekta. Takšna razgledna točka bi bila zagotovo privlačna za domače in tuje turiste... Tukaj, se zdi, leži, kot radi pravimo, še veliko denarja na cesti. V tej gneči se nismo posebej pozanimali, zakaj stvari tako stojijo, pa kaj bi spraševali, dejstva govorijo sama zase... Edini tako imenitni grad v šestih južnoprimorskih občinah bi od vojne sem res lahko doživel boljše case.

Stopim do grajskih zidov in pogled zatava najprej h Kopru, kjer kipi v nebo množica novih blokov, novih hiš in naselij, kjer je napredek na dlani... Na drugi, tržaški strani je videti bližnje in daljnje slovenske vase, vse od Nabrežine do Trebe in Boljunca... »Vidiš,« mi pravi slovenska učiteljica z one strani meje, »toliko govorimo o skrbi za našo manjšino, tako si prizadevamo za sožitje in varovanje manjšine, med boljuno mladino pa je za prihodnje leto vpisan le en učenec v prvi razred slovenske šole!... Na Bazovici

naj bi Italijani postavili elektrarno na jedrski pogon... Glas ljudstva je močno odklonilen, koliko bo pa zalegel, še ni znano.«

Takšne misli rojijo človeku po glavi, ko sredi proslave pogleduje naokoli. Zraven pa v strahu zaide pogled še k oblakom na obzorju, za katere italijanske radijske postaje že od prejšnjega dne poročajo, da se pomika proti Jugoslaviji. Ta oblak nosi s seboj radioaktivno onesnaženje, ki je te dni zasenčilo vsa pomladna veselja in postavilo ljudi v čisto nove položaje premišljanja in skrbi. Ne hodimo preveč po zelenih travnikih, so opozarjali po radiu, ne jejmo sveže zelenjave, ne pijmo svežega mleka... Vse bojzani atomske dobe, oddaljene od nas kot Hirošima, so naenkrat in s čisto nepričakovanimi oblaki priplule k nam in nam pripovedujejo tisto, na kar še dan, dva prej nismo pomislili; da je namreč ta svet povezan na tisoč in en način, ne le v skupnem boju proti vojnam in vojnemu uničenju,

Na predvečer delavskega praznika so povsod po Primorski goreli kresovi

ampak tudi proti onesnaževanju človekovega okolja in nič manj grozeči nevarnosti »vesoljnega potopa«. Ni državnih meja za radioaktivni oblak in najbrž je tudi to delček tistega, na kar je mislil Miloš Prosenec, ko je v svojem prvomajskem govoru med drugim dejal: »Politika dobrih sosedskih odnosov ni le trenutna potreba, temveč stalnica v naši zunanji politiki, ki temelji na izvirnih načelih gibanja neuvrščenosti...« V tem pogledu so do-

bri sosedski odnosi prav na tem območju med Jugoslavijo in Italijo odlika, hkrati pa naša skupna obveznost, da jih še naprej poglobljamo in širimo na vseh področjih. V tem okviru pa bo potrebno z ustvarjalnim dialogom razreševati še odprta vprašanja in nikoli prepustiti in dopustiti pobude silam, ki hočejo razvrednotiti vse doseženo in obrniti kolo zgodovine nazaj, v čase, ki jih vsi predobro poznamo. Tako je govoril govornik in njegovim be-

sedam v potrdilo ter odgovor so bile brez dvoma številne napredne prvomajske proslave na Tržaškem, med njimi osrednji in tradicionalni prvomajski sprevod po tržaških ulicah, s shodom na trgu Unita, proslava v Križu (z razstavo, ki prikazuje zgodovinski pregled delavskih bojev v kamnolomih, pa majnski shod na predvečer praznika s komemoracijo pred spomenikom NOB v Padričah, mitingi na Proseku in Kontovelu...

Dan se je nagnil v večer in po obisku majskih praznovanj na oni strani meje, smo se vrnili na Socerb. Tam nas je pred koncem ljudskega ranja sprejela podoba naše stvarnosti, ki spet ni potrebovala komentarja: slavnostni prostor se je že doobra izpraznil, na robu trate so disciplinirano in v pripravljenosti parkirali gasilci, rešilci in miličniki, na poljani pod gradom pa se je v neizmernih količinah belila podoba naše človeške malomarnosti – na stotine in tisoče plastičnih kozarčkov, ki jih je veter od časa do časa

veselo vrtinčil v zraku... Tudi to sodi v tisto govornikovo misel, ko je rekel, da bomo morali delati bolje, z večjim spoštovanjem vsega tistega kar imamo... in dodajmo temu še: z večjim spoštovanjem narave, ki jo že sicer onesnažujejo nepredvidljivi radioaktivni oblaki, kisli dež, pa tudi naša, še vedno tako močno sprivatizirana zavest, ki tako nerada pogleda prek domačega plota.

Se bodo maji na Socerbu in še bodo prihajali ljudje v množicah. Toda najlepši bo tisti maj, ko bo za proslavo ostala čista poljana, ko bo na nebu samo še zdrav oblak osvežilnega in težko pričakovanega dežja, ko se v vetru ne bodo vrtinčili plastični kozarci (ker bodo vsi skrbno odvženi v smetnjake) in ko bo vesela prvomajska družina lahko (na primer) sedela za spodobno obloženo gostinsko mizo na socerbskem gradu... in ko bo delavčev pogled v zasluženem počitku brezskrbneje zataval po travnikih z dišečih bedenic (narcis).

B. Ž. J.

Osma konferenca organizacije ZKJ v JLA

Ohranjena idejno-politična enotnost

V Beogradu je 21. in 22. aprila potekala Osma konferenca Organizacije ZKJ v Jugoslovanski ljudski armadi na kateri je bilo več kot tristo delegatov in gostov. Med njimi so bili tudi Dragoslav Marković, član Predsedstva ZKJ, Nikola Ljubičić, član Predsedstva SFRJ, Mihailo Švabić, predsednik ZZB NOV Jugoslavije, Janez Japelj, predsednik ZRVS Jugoslavije ter drugi. Ocenili so štiriletno delo ter sprejeli sklepe za delo komunistov v JLA v prihodnjem obdobju. Delegacija osme konference, ki jo je vodil Zorko Čenadić, pa je obiskala Hišo cvetja ter položila cvetje na Titov grob.

»Pripadniki Jugoslovanske ljudske armade«, je v uvodni razpravi povedal predsednik Komiteja organizacije ZKJ v JLA Georgije Jovičić, »so v dokaj težkih in zapletenih razmerah ohranili idejno-politično enotnost svojih vrst, moralno moč in bojno pripravljenost. To so potrdile volitve v osnovnih organizacijah ZK in konference, ki so se končale pred nedavnim, in na katerih je še posebej poudarjena opredeljenost pripadnikov armade na temeljnih opredelitvah naše družbe. »To je,« je povedal tovariš Jovičić, »v današnjem času in trenutku izredno pomembno. Armada, ki je in mora ostati jugo-

slovanska, je in bo zanesljiva opora naše družbe in njene delavskega razreda. Pri tem, kot je poudarjeno tako v uvodnem poročilu kot tudi v številnih razpravah, pomanjkljivosti in negativnosti naše družbe vplivajo tudi na armado. Toda stanje v armadi je v veliki meri odvisno od dela subjektivnih sil in prav tu se kaže izredno pomembna vloga Zveze komunistov. Organizacija ZK so s svojim delom izredno pripomogle k pravilni razlagi in odnosu pripadnikov armade o posameznih dogodkih in problemih družbe, seveda pa je njihova aktivnost bila v največji meri usmerjena k dograjevanju koncepcije in doktrine

splošne ljudske obrambe in krepitvi oboroženih sil.«

Več kot polovica vseh oblik dela in dejavnosti ZK je bila pravzaprav usmerjena k vprašanju, kot so posodabljanje in razvoj JLA, idejno-politični vidiki poveljevanja in vodenja, razvoj teoretičnih zamisli na področju vojne veščine, delovanje organizacij ZK v preprečevanju nezgod, znanstveno raziskovalno delo, vojno šolstvo in njegovo dograjevanje, urjenje mirnodobnih in vojniških enot, kadrovske usposabljanje, stabilizacija in podobno. Skratka, organizacija ZK v armadi se je ukvarjala s temeljnimi vprašanji življenja in dela pripadnikov armade, pri čemer je predvsem poudarjena potreba po še večji odgovornosti vsakega člana ZK in vsakega pripadnika armade za še tvornejšo in popolnejšo izpolnjevanje nalog. Zveza komunistov je v preteklem obdobju nenehno spodbujala in motivirala ljudi za delo, z različnimi oblikami idejno-političnega usposabljanja pa skrbela za

njihovo predanost naši samoupravni socialistični družbi, Titovi poti in opredelitvam armade kot zanesljive opore ZKJ, našim narodom in narodnostim ter njihove mu boju za krepitev socialističnega samoupravljanja, bratstva in enotnosti, neuvrščene in neodvisne zunanje politike. Seveda pa pri tem komunisti v armadi vedo, da vse bitke še niso dobljene, da je pred njimi še veliko dela tudi v lastnih vrstah, in da morajo biti organizacije ZK tudi v prihodnje v središču idejnega boja in diferenciacije med delom in nedelom, med tistimi, ki le besedičijo, rezultati njihovega dela pa so le povprečni. Komunisti v armadi, kot so to večkrat poudarili, so dokaj kritični tudi do posameznih negativnosti v naši družbi. Predvsem zato, ker želijo, da bi se pomanjkljivosti hitreje odstranjevale iz naše prakse in našega življenja, ker so interesi pripadnikov JLA in ZK v armadi enaki interesom jugoslovanskega delavskega razreda.

Na osmi konferenci so izbrali Predsedstvo, nov Komite ZKJ v JLA, kandidate za člane CK ZKJ iz JLA ter delegate 13. kongresa ZKJ. Za predsednika Predsedstva je izbran Georgije Jovičić, za sekretarja predsedništva pa Simeon Bunčić.

L. K.

Za dvig kakovosti obrambno-samozaščitne osveščenosti

Sodobnejše usposabljanje

Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je pripravil usmeritve za nadaljnje izboljševanje obrambno-samozaščitnega usposabljanja v Sloveniji in predlog nosilnih ton usposabljanja v tem srednjeročnem obdobju. O predlaganem gradivu so razpravljali tudi člani sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri predsedstvu republiške konference SZDL. V široki razpravi so sicer smernice podprli, vendar pa so sestavljalcem dali v razmislek tudi veliko konkretnih predlogov, s katerimi lahko še dvignejo kakovost vsebine smernic in usposabljanja samega.

Člani sveta so v razpravi poudarili, da je treba pri obrambnem in samozaščitnem usposabljanju v sistemu splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v prihodnje predvsem jasno razmejiti odgovornosti nosilcev in izvajalcev usposabljanja. Ob celoviti predstavi vsega izobraževanja in osveščanja je vendarle treba dati večji poudarek konkretnemu udeležencu in ob tem v večji meri upoštevati karakteristike in potrebe konkretnega okolja ter izhajati iz izkušenj NOB. Težišče usposabljanja za obrambno in samozaščitno delovanje pa je treba prenesti v združeno delo.

Ob obravnavi predlaganih nosilnih tem za to srednjeročno obdobje so poudarili, da je treba v izobraževanje vnesti veliko več sodobnih sredstev in metod dela, s čimer bi povečali tudi kakovost usposabljanja. Pri tem pa je treba paziti tudi na to, da se teme ne bi ponavljale in da bodo predavatelji temam primerno tudi sami usposobljeni in izobraženi. Pripravljenim usmeritvam so tudi očitali, da posvečajo premalo pozornosti teritorialni obrambi in narodni zaščiti. Menili so tudi, da je treba v obrambno in samozaščitno usposabljanje v večji meri vključiti tudi družbenopolitične organizacije in društva, ob čemer so ravno predstavniki upokojencev poudarili, da tudi oni lahko aktivno sodelujejo.

V izhodiščih za aktivnosti akcije NNNP so ob že doslej poudarjenih področjih, kot so požarna in prometna varnost, civilna in narodna zaščita, varstvo pri delu, samoupravna delavska kontrola in drugo, predlagali, da v naslednjem obdobju posvetijo več pozornosti predvsem boljšemu varovanju in odgovornejšemu odnosu do družbenega premoženja in varstvu človekovega okolja. Takšne usmeritve pa pravzaprav niti ni potrebno posebej razlagati, saj so ocene v zadnjih razpravah o odnosu do družbene lastnine in številnih ekoloških problemih dovolj zgovorne. Oba segmenta sta namreč v zadnjem času v naši družbi močno ogrožena.

M. K.

Obrambni dan tokrat v Beli krajini

Poleg rednega dela in študija izvaja Biotehniška fakulteta pri ljubljanski univerzi Edvarda Kardelja tudi redne vsakoletne obrambne dneve. Namen tega dne je preizkus telesne vzdržljivosti in s tem obrambne pripravljenosti delavcev in študentov fakultete ter oživitve spominov na dogodke iz časov NOB, kakor tudi predstavitev kraja, kjer poteka obrambni dan. Vsa leta doslej so ti obrambni dnevi potekali na Gorenjskem in v okolici Ljubljane: v Dražgošah, v Valvazorjevem domu (Stol), na Jančeh, na Urhu, na Rašici in na Katarini. Letošnji, že sedmi po vrsti, je bil v Gornjih Lazah pri Semiču – v kraju, kjer je bil leta 1941 uničena Bela okranjska partizanska četa.

In ker so dogodki iz polpre-

čijo, tam pa naselili kočevske Nemce. Zamišljeno je bilo, da bi z zbranimi partizanskimi silami, ki bi napadle Nemce na izselitvenem območju severno in južno od Save – severno naj bi napadel 1. štajerski bataljon, južno od 1. dolenski bataljon – hkrati spodbudili slovenske kmete, ki so jih izganjali iz njihovih domačij, da bi se priključili partizanom in se sami z orožjem v roki uprli izgonu z rodne grude. Belokranjska četa naj bi se pri Šmarjeških toplicah sešla z novomeško četo in skupno z njo odkorakala na zborna mesto za ustanovitev dolenskega partizanskega bataljona na Otavniku; tja bi morale priti še grosupeljska, stiška, mokronoška in del borovniške čete.

Večina borcev Belokranjske

kaj sta tam videla, sta povedala logarju Ivanu Luzarju, ta pa je potem obvestil Italijane...

Ko so borci belokranjske čete spoznali, v kakšni nevarnosti so, je bilo že prepozno. Sovražnik je sklenil obroč. V ju-

Miro Dvoršak

naškem boju z močnejšim sovražnikom je ostalo le malo živih borcev. Med njimi Ivan Smerdu in Franc Košir. Slednji je na zaključni slovesnosti obrambnega dne prisotnim pripovedoval o dogodkih tistih novembrskih noči in povabil mlade, naj še obiščejo Belo krajino in Gornje Laze.

Miro Dvoršak je zaposlen na Biotehniški fakulteti kot profesor telesne vzgoje. O obrambnih dnevih razmišlja takole:

»Biotehniška fakulteta pri ljubljanski univerzi Edvarda Kardelja je velik kolektiv, ki

mu pohodu od Semiča čez Smuk, Lovrenc, Pribisje, Gornje Laze, Uršna sela in od tam z vlakom proti Ljubljani. Ta akcija pa ima še eden osnovni namen: zblíževanje študentov in delavcev fakultete. Mislim, da obrambni dnevi, kakršne smo si zastavili v svojem programu, služijo svojemu namenu in obrambni pripravljenosti. Glede na to, ker je prevoz v kraj postal zelo drag, bomo obrambne dneve organizirali v tistih krajih, kamor bo možen prevoz po železnici.«

Draginja Nikolić iz Maribora, četrti letnik agronomije: »Obrambnih dnevov se rada udeležujem. Čeprav ne študiram na isti univerzi, se rada srečam z ljubljanskimi kolegi. To je tudi priložnost, da spoznam kraje in ljudi ter njih zgo-

Franc Košir

dovino in značaje. Mislim pa, da bi bili lahko ti obrambni dnevi še bolj pestri. Morda bi veljalo vpeljati še kakšno tekmovalno ali kaj podobnega. Nekaj me pa vendarle hudo moti: študentje nimamo nič proti zgodovini NOB, vendarle opažamo, da se nekateri pomembnejši dogodki, o katerih poslušamo ob takšnih priložnostih, ne ujemajo s pripovedovanji naših profesorjev (sreča je, da to ni tako pogosto), z druge strani pa opažamo, da se tudi učbeniki ne ujemajo vedno enako z resničnim dogodkom.«

Ob koncu obrambnega dne v Gornjih Lazah je bil priložnostni kulturni program s polaganjem venca k spomeniku padlim. Zbranim so spregovorili pomočnik republiškega sekretarja za LO Ivan Hafner, dekan prof. dr. Boris Sket, ter Franc Košir, eden preživelih borcev Belokranjske čete, ki je orisal dogodke tega kraja iz leta 1941. Za prijetno vzdušje pa so poskrbeli Biološki oktet in recitatorji.

Jože Čurin

Pohodna kolona študentov, profesorjev in delavcev Biotehniške fakultete na poti proti Gornjim Lazam.

tekle zgodovine sestavni del programa obrambnega dne, da se spomnimo dogodka v noči z 2. na 3. november 1941, ko so v sovražnikovem obroču padli prvi belokranjski borci.

Belokranjska partizanska četa, ki so jo ustanovili 30. oktobra 1941 na Smuku nad Semičem iz dotedanje belokranjske partizanske skupine in novincev, bi se bila morala po povelju glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet takoj vključiti v dolenski bataljon. Šlo je za načrt vodstva slovenskega osvobodilnega boja, s katerim je bilo predvideno večje osredotočenje slovenskih partizanskih enot v Zasu, na območju, odkoder so nameravali Nemci preseliti slovensko prebivalstvo v Nem-

čete je bila že tako pri koncu s svojimi močmi (dolge hoje, mraz in sneg), da je bilo odločeno, da prenočijo na Gornjih Lazah pri Mavsarjevih in Sobarjevih prav tako razporejeni, kot so bili pred tremi dnevi, ko so na poti proti Krki že tu prenočevali. Nesrečno naključje je hotelo, da si je sovražnik za svoj počitek izbral prav te domačije. Italijanska enota, ki je od Težke vode do Radohe sledila belokranjsko partizansko četo, je nameravala tam prenočiti. Tudi njih je naporen dan, ko so se po globokem snegu gnali po sledi upornikov, pošteno zdelal. Med tem pa sta prišla domov z Gornjih Laz delavca brata Zajc, ki sta odšla od Mavsarjevih, ko so prišli tja prenočevati partizani. O tem,

Draginja Nikolić

ima sedem tozdov. Razumljivo je, da se študentje in zaposleni med seboj malo poznajo. Ti obrambni dnevi so enkratna priložnost, da se vsaj enkrat letno zberemo in se o marsičem pogovorimo. Letošnji obrambni dan smo namenili predvsem nekajkilometrskemu

Ali so zapleti z vabili sploh potrebni?

Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije že nekaj let vabi svoje člane na najrazličnejše oblike usposabljanja in urjenja ter na preizkuse znanja z vabili. Po tem bi sodili, da je to oblika, ki se je že popolnoma uveljavila. Vendar pa še vedno obstajajo želje, da bi se vrnili na star način vabljenja, to je s pozivi, ki grozijo z zakonskimi ukrepi proti tistem, ki se ne udeležujejo prdavanj in drugih oblik dela. V drugih republikah, kjer še vedno imajo pozive, ni odstotek udeležbe nič večji, kot je pri nas, ampak lako rečemo, da je celo manjši.

Na nedavni seji predsedstva RK ZRVS Slovenije se je ob obravnavi zasnove usposabljanja rezervnih vojaških starešin v naši republiki znova razvnela razprava o vabilih in proti njim. Po skoraj dve urni razpravi se je predsedstvo strinjalo, naj še vedno ostanejo vabila, da pa bi na drugo preverjanje znanja klicali zamudnike s pozivi. Člani predsedstva so se strinjali z mislijo Zofke Kromarjeve iz Maribora, da bi odpadli vsi zapleti okoli vabil, če bi organizacije ZRVS popestrile in še izboljšale svoje delo in bi

bile oblike usposabljanja in urjenja še bolj privlačne.

Sicer pa so zasnove izdelane tako, da upoštevajo vlogo in naloge, ki jih ima ZRVS v sistemu SLO in DS. V njih so vgrajeni predlogi in stališča za izboljšanje usposabljanja rezervnih vojaških starešin, ki so jih predlagale občinske in krajevne organizacije ZRVS. Njihov namen je, da po enotnih stališčih, normativih in kriterijih programirajo, načrtujejo, izvajajo, preverjajo in ocenjujejo idejnopolično izobraževanje in splošno vojaško ter družbenosamozaščitno usposabljanje, da dosežejo večjo raven usposobljenosti članov in uvedejo zanimivejše oblike in metode usposabljanja.

K temu pa bo prav gotovo svoj delež prispeval dokument, ki obravnava sodelovanje ZRVS Jugoslavije in oboroženih sil SFRJ. Čeprav je bilo to sodelovanje med zvezo rezervnih vojaških starešin na eni strani in JLA ter TO na drugi že zdaj izredno dobro, se bo v prihodnje še poglobilo in razširilo. To pa lahko koristi vsemu, predvsem po krepitvi našega sistema SLO in DS.

B. K.

Problematika dokazovanja posebne dobe v zvezi z uveljavljanjem pravic borcev in vojaških invalidov do pokojnine, priznavalnine in zdravstvenega varstva

V pokojninsko dobo se všteva tudi nekatera obdobja, v katerih je določena oseba opravljala dejavnost v družbenem interesu in ni bila pokojninsko in invalidsko zavarovana. Ta obdobja imenujejo posebna doba.

V zadnjem času je bilo nekaj primerov, v katerih so udeleženci NOV ponovno skušali uveljaviti posebno dobo. Nekateri udeleženci NOV so namreč v preteklosti že uveljavljali posebno dobo, vendar so bili njihovi zahtevki zavrnjeni, drugi pa doslej še niso uveljavljali priznanja

Normativna ureditev posebne dobe

Po temeljnem zakonu o pokojninskem zavarovanju, ki se je uporabljal od 1. 1. 1965 dalje, si je moral organ, ki je vodil postopek in odločal o zahtevku za ugotovitev udeležbe v NOB ali aktivnem sodelovanju v narodnoosvobodilnem gibanju, preskrbeti obrazloženo mnenje združenja borcev NOB občine, v kateri je vlagatelj zahtevka aktivno in organizirano sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju.

Zavarovanci in druge osebe so po uveljavitvi zakona lahko zahtevali, naj se jim po izjavah prič ugotovi pokojninska doba, ki so jo dopolnili pred začetkom uporabe tega zakona.

Z januarjem 1967 je pristojnost za ugotavljanje pokojninske dobe prešla z občinskih in republiških komisij na Zavode za socialno zavarovanje.

S sprejetjem novih predpisov v letu 1976 je bilo omogočeno zamudnikom, udeležencem NOV, ki niso pravčasno (do konca leta 1966) vložili zahtevkov za priznavanje posebne dobe, da to storijo naknadno. Začetek postopka je bil možen le na podlagi potrdila občinskega odbora ZZZB NOV. Potrdila je bilo možno izdati le osebam, katerih udeležba v NOV ni bila prekinjena oziroma tistim aktivistom OF in partije, katerih aktivno in organizirano delo za NOB je bilo neprekinjeno od začetka aktivnega in organiziranega dela do 15. 5. 1945 in se po obstoječih predpisih šteje dvojno v posebno dobo. To pomeni, da so občinski odbori ZZZB NOV lahko izdali potrdilo za začetek postopka samo tistim borcem in aktivistom NOB, ki do tedaj še nikoli niso vložili zahtevka za priznanje posebne dobe iz NOB. Vsi tisti borci in aktivisti, ki so že uveljavljali posebno dobo ali pokojninsko dobo, vendar delno ali v celoti niso uspeli s svojim zahtevkom pa so lahko ponovno uveljavljali posebno dobo v obnovi postopka.

Zahtevek je bilo treba vložiti pri občinskem odboru ZZZB NOV, na katerega območju je posameznik delo-

val za NOB ali pa je z njega odšel k partizanom. Zaporni ki in interniranci, ki so aktivno in organizirano delali za NOB, so vložili zahtevek pri občinskem odboru ZZZB NOV, na katerega območju je bil posameznik aretiran oziroma interniran.

Če je predsedstvo občinskega odbora ZZZB NOV ocenilo, da so podani pogoji za ugotovitev borčevske dobe, je vložniku zahteve izdalo potrdilo.

Na podlagi potrdila ZZZB NOV je zainteresirana oseba lahko vložila zahtevo za ugotovitev borčevske dobe pri organu skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pri kateri je bila zavarovana. Če pa borec NOV ni bil zavarovan, je zahtevo vložil pri skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je bila pristojna za kraj stalnega prebivališča vložnika zahteve.

Rok za uveljavljanje posebne dobe na podlagi potrdila predsedstva občinskih odborov ZZZB NOV pa je bil časovno omejen. Tako so borci NOB lahko vlagali zahteve za izdajo pri občinskih odborih ZZZB NOV le do 30. 6. 1973, zahteve za priznanje posebne dobe na podlagi potrdila pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa do 31. 12. 1978.

Možnosti dokazovanja posebne dobe danes

V skladu z določbo temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju iz leta 1964, ki se še uporablja, je rok za vlaganje zahtevkov za ugotovitev posebne dobe po izjavah prič potekel že 31. 12. 1966. Določba pa daje možnost, da tisti, ki tega iz objektivnih vzrokov niso mogli storiti prej, lahko vložijo zahtevo za ugotovitev posebne dobe po izjavah prič tudi po preteku predpisanega roka. Takšno zahtevo lahko vložijo tudi tisti, ki niso bili v delovnem razmerju niti niso opravljali druge dejavnosti, za katero je zavarovanje obvezno (npr. obrtna dejavnost), če postanejo zavarovanci, pa takšno zahtevo lahko vložijo le še v enem letu od vstopa v delovno razmerje ali od začetka opravljanja

posebne dobe, med drugim tudi zato, ker niso pričakovali ali mislili na pridobitev posebnih pravic. V današnjih razmerah pa, ko zaradi starosti in slabega zdravja potrebujejo pomoč, želijo uveljaviti posebno dobo ali status borca, da bi si na ta način zagotovili oziroma izboljšali svoje socialne in zdravstvene razmere.

Informacija ima namen, da poda pregled dosedanje ureditve dokazovanja posebne dobe in nakaze možnosti dokazovanja posebne dobe po veljavnih predpisih in praksi.

dejavnosti na podlagi katere so postali zavarovanci.

Posebno dobo imajo še vedno možnost uveljavljati udeleženci NOV v naslednjih primerih:

1. Če doslej še niso uveljavljali posebne dobe

Osebe, ki doslej še niso uveljavljale priznanja posebne dobe, imajo možnost, da vložijo prvi zahtevek pri organu skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v naslednjih primerih: če iz objektivnih vzrokov niso mogle vložiti zahteve do roka 31. 12. 1966, ki je bil določen za ugotovitev posebne dobe po izjavah prič, ali če postanejo zavarovanci in prej niso bili v delovnem razmerju, s tem, da vložijo zahtevo v enem letu od vstopa v delovno razmerje.

V navedenih primerih je možno dokazovanje posebne dobe tudi na podlagi izjav prič.

Objektivni vzroki zaradi katerih zavarovanci niso mogli pravčasno vložiti zahteve za ugotovitev posebne dobe po izjavah prič, so zlasti: daljša in hujša bolezen v času, ko je potekel rok; bivanje v tujini (zamejci, zdomci); prestopanje zaporne kazni in drugi objektivni vzroki, ki so zavarovancu preprečili pravočasno vložitev zahtevka. S 1. 7. 1983 oziroma s 1. 1. 1984 je bilo uvedeno obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje združenih in ostalih kmetov. Ti so imeli možnost, da eno leto po vključitvi v zavarovanje, to je do 31. 12. 1984 vložijo zahteve za ugotovitev pokojninske dobe po izjavah prič. Kdor postane zavarovanec pozneje, pa lahko vloži zahtevo v enem letu od dneva, ko postane zavarovanec.

To velja tudi za tiste, ki po letu 1965 niso bili zavarovani, pa sedaj vstopijo v delovno razmerje ali začnejo opravljati kako samostojno (obrtno) dejavnost.

V drugih primerih ugotavljanje posebne dobe zaradi udeležbe v NOV samo na podlagi izjav prič ni več možno.

Na podlagi listinskih dokazov pa je rok za dokazovanje posebne dobe še vedno odprt za vložitev prvega zahtevka. Prvo zahtevo lahko

vložijo osebe, ki imajo listinske dokaze, kot npr.: vojaško knjižico, potrdilo o odpustu iz NOV oziroma JLA, sezname obsojencev, izpiske iz evidenc enot NOV, razne listine iz zgodovinskih arhivov, razne kronike, izjave, življenjepis oziroma karakteristike, dane ob sprejemu v ZK, razne zgodovinske knjižice, če so podatki zbrani na podlagi dokumentov ali dogodki opisani na podlagi izjav posameznikov, ipd.

Za začetek postopka zado- stuje že delni listinski dokaz, ki se lahko dopolnjuje tudi z izjavami prič.

Kadar odloča o zahtevku za ugotovitev časa udeležbe v NOB ali aktivnega sodelovanja v NOG, si mora organ, ki vodi postopek, najprej preskrbeti obrazloženo mnenje ZZZB NOV občine, v kateri je zavarovanec aktivno in organizirano delal v NOB ali aktivno sodeloval v NOG.

Kadar odloča skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja o zahtevku za vstetje obdobja, prebitih v ilegalnem revolucionarnem delu, v zaporih, v taboriščih ali v internaciji, si mora organ, ki vodi postopek, preskrbeti mnenje posebne republiške komisije o tem ali so izpolnjeni pogoji za vstetje takih obdobja v posebno dobo v dvojnem trajanju.

2. Uveljavljanje posebne dobe v obnovi postopka

Osebe, ki so že uveljavljale posebno dobo, jo lahko znova uveljavljajo samo v obnovi postopka, pod pogojem, da še ni poteklo pet let od dokončne odločitve v prvem postopku. To velja za dokazovanje posebne dobe bodisi na podlagi izjav prič bodisi na podlagi listinskih dokazov.

V obnovi postopka je možno dokazovati posebno dobo na podlagi izjav prič ali z listinskimi dokazi ali z obojem.

Postopek za vložitev prvega zahtevka

Osebe, ki doslej še niso uveljavljale posebne dobe, vložijo prvi zahtevek, in sicer:

– zaposleni pri območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega

zavarovanja, ki je pristojna po kraju zavarovanja;

– nezaposleni pri območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pristojni glede na stalno prebivališče;

– kmetje borci, če so pokojninsko zavarovani, pri območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je pristojna po kraju zavarovanja; kmetje borci, ki niso pokojninsko zavarovani, pa pri območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je pristojna po kraju stalnega prebivališča.

V vseh primerih je potrebno v prvem zahtevku natančno navesti svoje delovanje med NOB z navedbo dveh prič za posamezna obdobja ali listinske dokaze in čas, za katerega se uveljavlja priznanje posebne dobe v dvojnem številu. Če se posebna doba dokazuje z izjavami prič, je treba navesti tudi njihove naslove.

O zahtevku odločajo na prvi stopnji odbori za uveljavljanje pravic s tem, da si predhodno pridobijo mnenje občinskega odbora ZZZB NOV. V primeru, kadar zavarovanec uveljavlja čas, prebit v zaporu, taborišču ali internaciji v dvojnem trajanju, pa tudi mnenje posebne republiške komisije.

O zahtevi za varstvo pravic zoper odločitev odbora za uveljavljanje pravic pri pristojni območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja odloča na drugi stopnji odbor za varstvo pravic pri delovnih enotah na sedežu skupnosti. Zahteva za varstvo pravic se vloži pri organu, ki je odločal na prvi stopnji. V zahtevi za varstvo pravic je poleg označbe odločbe ter organa, ki jo je izdal, potrebno navesti tudi razloge za varstvo pravic.

Postopek za vložitev prvega zahtevka za priznanje posebne dobe je enak ne glede na to, ali gre za osebe, ki uveljavljajo status borca pred 9. 9. 1943, ali za ostale.

Postopek za uveljavljanje posebne dobe v obnovi postopka

Osebe, ki so že uveljavljale posebno dobo, pa jim ta ni bila priznana ali jim ni bila priznana v celoti, ob izpolnjevanju pogojev lahko vložijo zahtevo za obnovo postopka, in sicer pri območni delovni enoti skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je odločala o prvem zahtevku.

V zahtevi za obnovo postopka je treba navesti poleg označbe dokončne odločbe ter organa, ki je odločil o prvem zahtevku, tudi razloge za obnovo postopka ter dokaze.

Vlogi je treba priložiti listinske dokaze, če obstajajo. Sicer pa je treba navesti naslove novih prič, če vložnik uveljavlja priznanje posebne dobe v obnovi postopka na podlagi izjav in prič.

Postopek za obnovo je

enak ne glede na to, ali gre za osebe, ki uveljavljajo status borca pred 9. 9. 1943, ali za ostale.

Organ, ki odloča o obnovi postopka, si pred odločitvijo pridobi mnenje občinskega odbora ZZZB NOV, v primeru, kadar zavarovanec uveljavlja čas, prebit v zaporu, taborišču ali internaciji v dvojnem trajanju, pa tudi mnenje posebne republiške komisije.

Ugodnosti zaradi priznanja posebne dobe

Dokazovanje posebne dobe je še vedno pomembno zaradi možnosti uveljavljanja pravic iz pokojninskega zavarovanja, pridobitev priznavalnine in za oprostitev prispevka za zdravila in storitve iz zdravstvenega varstva.

Udeleženci NOV, katerim se prizna posebna doba zaradi aktivnega in organiziranega dela v NOV, imajo možnost pridobiti pravice iz pokojninskega zavarovanja, ki pripadajo borcem glede na leto vstopa v NOV in izpolnjujejo pokojninsko dobo oziroma glede na pridobitev statusa borca pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943) oziroma po tem datumu.

Če navedeni, v izjemnih primerih pa tudi drugi udeleženci NOV, ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev teh pravic, imajo možnost, da pridobijo pravice do občinske priznavalnine, v kolikor so njihovi dohodki na člana družine manjši od zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo. Na zahtevo upravičenca o tem odloča posebna komisija, ki deluje pri občinski skupščini.

Borci s priznano posebno dobo imajo tudi pravico do oprostitve participacije za zdravniške preglede in zdravlila. Prispevka v zvezi z uveljavljanjem pravic do zdravstvenega varstva so oproščeni tudi borci NOV, ki imajo čas aktivnega in organiziranega dela priznan v dvojnem trajanju od 15. 5. 1945, uveljavljajo stalne republiške in občinske priznavalnine ter upokojenci, ki prejemajo varstveni dodatek, oziroma njihovi ožji družinski člani.

Če pa osebe, ki so sodelovale v NOV, nimajo priznane posebne dobe (ker so bile mlajše od 15 let; osebe z manjšimi prekinjavami; osebe, ki so zamudile rok za uveljavljanje posebne dobe), sedaj pa glede na svoje zdravstveno stanje potrebujejo zdravniško pomoč in zdravlila, je možno, da dosežejo oprostitev plačila prispevkov k stroškom za zdravstvene storitve in zdravlila v primerih, če je udeleženec NOV brez priznane posebne dobe v dvojnem trajanju užival stalne republiške ali občinske priznavalnine, ali če kot upokojenec prejema varstveni dodatek (pravico do varstvenega dodatka imajo starostni, invalidski in družinski upokojenci, če odmerjena pokojnina ne dosega predpisanega zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo).

Janez Petan

arbo

TOVARNA KEMIČNIH
IZDELKOV, LJUBLJANA POLJE
61260 LJUBLJANA,
PODGRAJSKA 15
ŽELEZNIŠKA POSTAJA ZALOG

TELEFON
CENTRALA (061) 481-154, 481-331
DIREKTOR: (061) 481-126
KOMERCIALA: (061) 481-704
TELEGRAM: ARBO
LJUBLJANA POLJE
ŽIRO RAČUN 50103-601-15005
TELEX 31524 YU ARBO

Proizvodni program:

- gospodinjski aparati
- elektroinstalacijski material
- transformatorji
- orodja in stroji

TOVARNA GOSPODINJSKIH
APARATOV IN
ELEKTROINSTALACIJSKEGA
MATERIALA LJUBLJANA, n. sol. o.

V teh dneh se spominjamo

8. maja

... leta 1945 je nacistična Nemčija v Berlinu podpisala svojo brezpogojno kapitulacijo.

9. maja

... leta 1939 je fašistična Italija anektirala Etiopijo in se razglasila za rimski imperij.

... leta 1945 so partizanske enote osvobodile Ljubljano. Istega dne je Koroški partizanski odred zavzel Celovec.

... leta 1970 je bila Ljubljana kot prvo mesto v Jugoslaviji odlikovana z redom narodnega heroja.

10. maja

... leta 1941 je izšla prva številka Slovenskega poročevalca, glasila OF slovenskega naroda. Vsega je v prvem letu izšlo 32 števk.

... leta 1945 je prišla v Ljubljano prva slovenska vlada s predsednikom Borisom Kidričem na čelu. Mnogo Ljubljančanov je pozdravila njen prihod z nepozabnim zborovanjem na Kongresnem trgu.

... leta 1945 je bil osvobojen Maribor.

11. maja

... leta 1942 je bila na Urhu ustanovljena zloglasna belogardistična skupina, kasnejša legija smrti.

12. maja

... leta 1943 je v severni Afriki kapitulirala nemška in italijanska vojska.

13. maja

... leta 1918 je prišlo do upora slovenskih fantov v avstroogorskem regimentu v Judenburgu.

... leta 1942 je štab bataljona Miloša Zidanška v okviru Notranjskega partizanskega odreda prevzel oblast v osvobojeni Loški dolini.

... leta 1944 je bilo prvo posvetovanje političnih delavcev OF za Gorenjsko. Izvolili so pokrajinski odbor OF.

... leta 1944 so na Stražnem vrhu ustanovili oddelek za zaščito naroda - OZNA.

14. maja

... leta 1945 je na območju med Celjem, Šoštanjem, Slovenj Gradcem in Dravogradom potekala zadnja bitka II. svetovne vojne. Bojevali sta jo 3. armada in 14. divizija.

... leta 1945 je bila razglašena neodvisna Avstrija.

15. maja

... leta 1943 se je začela 5. sovražna ofenziva iz smeri Lima in Drine proti partizanskim silam v Črni gori in Sandžaku. Nemci so jo imenovali »Schwarz«.

... leta 1945 so bili na Poljani zadnji boji za osvoboditev Jugoslavije.

... leta 1955 je bila podpisana avstrijska državna pogodba, ki v svojem 7. členu neizpolnjenem 7. členu določa tudi pravice manjšin.

Iz zamejske Koroške:

Strahovit zločin pri Železni Kapli

Letos 25. aprila je minilo enainštirideset let, odkar se je odigral večji okupatorski zločin v zamejski Koroški na Peršmanovi domačiji v Podpeci pri Železni Kapli. Že takrat so ga napredni avstrijski demokrati obsojali, čeprav so se pri tem še kako izpostavljali. Res je sicer, da se je takrat druga svetovna vojna bližala h zmagovitemu koncu, toda nemški okupator je bil še vedno dovolj močan, da se je lahko maščeval. Zločin so hoteli naprtniti partizanskim borcev.

Ceprav je od tistega žalostnega dne minilo že toliko let, je spomin na ta tragični dogodek, med tamkajšnjimi ljudmi, zlasti med koroškimi partizani, njihovimi sodelavci in ostalimi naprednjaki v zamejski Koroški tako živ, kakor da bi se odigral včeraj.

Po dosedaj zanih pričevanjih in pisanih virih, je tega dne pridruvala SS enota iz Globasnice v Podpeco in obkolila Sadovnikovo (po domače Peršmanovo) domačijo. Preden so jo zažgali, so iz hleva odpeljali petnajst glav goveje živine in dva konja. Kljub temu je zgorelo 50 ovac in vse ostalo.

Toda to še ni bilo dovolj. Očitno so vedeli, da Sadovnikovci že dalj časa podpirajo narodnoosvobodilni boj in da se pri njih ne le ustavljajo, temveč se za dalj časa zadržujejo partizanski borci ali pa celo posamezna enota. Nad domačimi so se pričeli zverinski znanosti.

Tako so pobili kmeta Luka Sadovnika, njegovo ženo, dvainsedemdesetletno staro mamo Franciško, sestro Katarino, hčerke in sinove, Katarino, Viktorja, Albina, Filipa, komaj osem mesecev staro Zmagoslava so ubili v

Odkriti spomenik pri Peršmanovi domačiji.

materinem naročju. Da bi se v svojem onemoglem besu še bolj maščevalno znašali, so Peršmanovega gospodarja Luka in dva otroka in staro mamo Franciško, ki so še kazali kanček življenja, žive vrgli v plamene, da so zgoreli. Le desetletni Sadovnikov sin je ostal živ po srečnem naključju. V zadnjem hipu se je skril pod klop poleg svojega mrtvega brata k steni, ki je bila obrizgana od bratove krvi. Gestapovec, ki je streljal na oba, je bil prepričan da je opravil svojo »dolžnost«. Gestapovec naj

bi tedaj zavpil: »Sie sind schon erledigt« in mirno odšel z morišča. Zopet se je po čudežnem naključju rešil plamenov. Ljudje vedo povedati, kako je potem vse to opisoval preživeli Sadnikov desetletni sin.

Stanovanjsko hišo so potem znova postavili. V njej so uredili muzejsko zbirko in razstavili številne in raznovrstne dokumente, ki govorijo, s kakšno težavo sta se pričela razvijati že pred in medvojni odpor proti nemškemu okupatorju v tem delu Koroške. Zveza Koroških

partizanov iz Celovca ima pri vsem tem poleg drugih velike zasluge.

Vsa leto obišče Peršmanovo domačijo veliko ljudi iz raznih krajev in držav. Med njimi prevladuje mladina. Med obiskovalci je tudi vedno več ne le avstrijskih, ampak tudi drugih demokratov.

Na tem prostoru so pred leti postavili še spomenik, ki je simbol koroškega in mednarodnega boja proti nacizmu. Posvečen je spominu borcev, ki so padli na Svinjski planini, pripadnikom osmih narodnosti. Najprej so ga odkrili v navzočnosti zavzeznih sil 1947. leta na Sentrupertskem pokopališču pri Velikovu. Neznani storilci pa so ga v noči od 10. na 11. septembra 1953 razstrelili. Avstrijske obalsti, ki bi ga morale obnoviti v prvotni obliki in ga zopet postaviti na prejšnje mesto, tega niso storile. Namesto tega zdaj tu stoji le kamnita srednje velika kamnita plošča. Na njej je le napis: Padlim za svobodo. O partizanskih boricah ni ne duha ne sluha.

Zaradi tega se je Zveza koroških partizanov odločila in ga obnovila v prejšnji obliki. Leta 1983 so ga odkrili ob Peršmanovi domačiji. Tako ta prostor poslej predstavlja zaokroženo spominsko celoto.

Tod vsako jesen pripravijo že več let zapovrstjo spominsko komemoracijo. Na vsakokratni slovesnosti prihaja do izraza ne le zahteva, da je nemški nacizem vojaško premagan, ampak tudi ogorčenost, ker se je prelevil v neonacizem, ki se izraža v raznih manifestativnih oblikah v demokratični republiki Avstriji. Takrat so v ospredju tudi zahteve po dejanski še vedno neuresničeni enakopravnosti slovenske narodne manjšine v zamejski Koroški.

Drago Miklavc

Gustav Ajdič

Junaški podvig pilota Karla Murka v aprilski vojni 1941

(nadaljevanje s prejšnje številke)

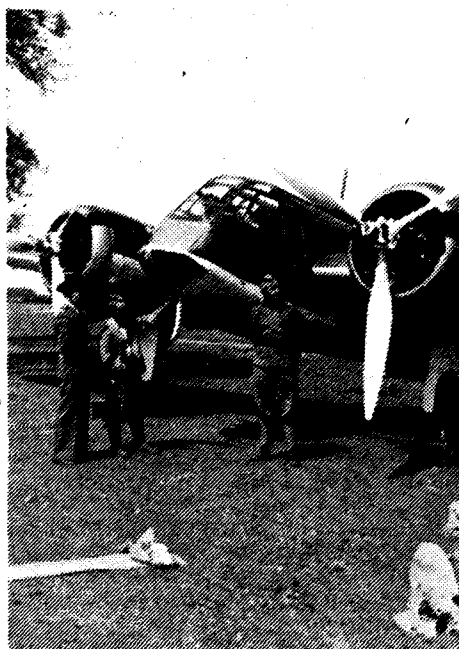
Na dan piratskega napada nemške Luftwaffe na Beograd so dobili letalci 68. letalske grupe jugoslovanskega letalstva ukaz o bombardiranju transportov na železniški postaji v Gradcu na Avstrijskem. Komandir grupe je za izpeljavo te naloge določil Karla Murka.

Odletel boš 2500 metrov visoko v smeri proti Mariboru in od tam nadaljeval naravnost proti Gradcu, kjer boš bombardiral železniško postajo. Za zaščito se ti bo nad letališčem Aleksandrovec priključilo letalo Hurricane, ki ga bo odredil tamkajšnje poveljstvo. Ti je naloga jasna? - me je vprašal! Jasno, gospod kapetan! - sem odgovoril in že sem razmišljal, kako bom opravil to nalogo. Res sem iz zraka dobro poznal vso okolico Maribora, saj sem ga vedno nadletel, če sem le imel priložnost. Tu sem namreč imel svoje dekle, sedanje soprogo, in ko sem letel nad Slovenijo, sem jo obvezno šel pozdravit tako, da sem letel nizko nad njeno hišo. Sedaj pa se mi je zopet ponudila priložnost, ki me je odvrnila od razmišljanja o težavnosti zadane naloge. Ko včasih razmišljam o opravljenem poletu nad sovražnikovim ozemljem, ki je bil bolj podooben bombardiranju z glavami posadke kot pa premišljeni akciji, si ne morem pojasniti, kako je mogoče, da sem nalogo sprejel popolnoma brezskrbno, čeprav sem moral poleti sam in brez vsakršne skice ali fotografije objekta, ki ga sploh nisem poznal, ukazano pa mi je bilo, da ga uničim.

Posadka se je hitro vkrcala v letalo in zavzela svoja mesta, medtem pa so mehaniki še enkrat temeljito pregledali vse sklope in motorja, orožjarji pa namestili na nosilce štiri bombe, težke po 100 kg ter pregledali drugo orožje. Okoli 14,40 sem se s polno močjo motorjev pognal po vzletni stezi, preletel letališče Aleksandrovec in v dviganju nadaljeval polet proti Mariboru. Nad Aleksandrovcem sem kakšnih 300 metrov nad seboj opazil lovsko letalo, prepričan, da je to moj spremljevalec.

V nekajminutnem letenju, ko sem razmišljal o danih pogojih za polet, sem spoznal,

da maršruta taktično ni izbrana zadovoljivo, zaradi nevarnosti, ki mi je pretela, če bi preletel avstrijsko letališče Thallerhof, ki je južno od Gradca. Tudi določena višina 2500 metrov ni ustrezala, saj bi me takoj po preletu državne meje lahko prežgodaj odkrila sovražnikova protiletalska zaščita. Tako bi se name vrglo skupaj z lovskimi letali še protizračno topništvo. Čeprav je bila samovoljna sprememba že določenih smernic-pogojev za polet oziroma bojno nalogo nedisciplina, sem se odločil za svojo varianto, ki je bistveno odstopala od naložene. Povečal sem zadnji kurs poleta in se usmeril proti Murski Soboti, hkrati pa zniževal višino. Preletec zelo nizko jugoslovansko-madžarsko mejo, sem se od tu usmeril na zahod skozi dolino reke Raabe proti Gradcu. Vesel zaradi dobrih letalnih sposobnosti mojega »Blenheima« pri čemer sploh nisem razmišljal, če me spremlja naš lovec, sem se uporabljal taktiko brisanega poleta, neopazno približeval predmestju Gradca. Da bi se pri bombardiranju predvidenega objekta izognili nevarnosti, ko bi lahko naše odvžene bombe poškodovale letalo, sem se tik pred železniško postajo povzpela na varno višino, nato pa se z višine okoli 500 metrov usmeril proti cilju. V višini kakšnih 300 metrov je bombarder odpel bombe. Olajšan nevarnega tovara sem se v ostrem zavoju ponovno dvignil višje, da bi lahko ocenili izid našega napada. Opazna sta bila dva izrazita kraterja med spletom železniških tirov in kretnic, porušena pa je bila dvonadstropna zgradba skladišča ob progi. Zadovoljen z opravljenim nalogo sem se s povečano hitrostjo oddaljeval od mesta, vendar ne po maršruti, po katerih sem prišel na cilj, temveč po maršruti, ki mi jo je odločil moj komandir. V nizkem, brisanem poletu sem se v smeri proti Mariboru približeval jugoslovanski meji, vmes pa tu in tam aktiviral svoje strojnice na kakšno vozilo na cesti, ali na vojaški objekt. Zavedal sem se, da se le z nizkim poletom in s stalnim spreminjanjem smeri lahko izognem morebitnemu zasledovanju sovražnih lovcev. Pri manjšem mestu Lipnica, ki leži skoraj

Junaški podvig pilota Karla Murka v aprilski vojni 1941

tik ob jugoslovansko-avstrijski meji, sem na nekem travniku opazil v ravni črti postavljene belo-rdeče zanke, katerih pomena si nisem znal razložiti. Ob pozornejšem ogledovanju pa sem ob robu travnika opazil nekaj slabo zamaskiranih letal tipa YU-87, štuk, kot smo jih imenovali. Sklepal sem, da je travnik spremenjen v operativno letališče, s katerega so zanesljivo vzletala nemška letala pri napadih na jugoslovanske objekte.

Končno sem dosegel naš zračni prostor in nizko ter z največjo hitrostjo preletel Maribor. Mislim, da boš uganil zakaj! Prebivalci z obrobja mesta, ki so lahko nekoliko dalj časa spremljali ta polet, so se tudi dolgo zatem spomnili nizkega preleta nekega jugoslovanskega letala 6. aprila 1941, ki sta ga preganjala dva nemška lovca in ga z besnim obstreljevanjem skušala sestreliti. Nekje iz Tezna sem na svojo srečo naglo spremenil smer poleta in po vsem sodeč sta me tu lovca izgubila iz vida. O sovražnem zasledovanju nisem imel pojma do pristanka, saj v letu nisem imel z nikomer od posadke niti telefonske niti radijske zveze, pa me zato tudi strelec, ki mi je ščitil hrbet

pred zadetki sovražnih lovcev, ni mogel opozoriti na nevarnost, ki nam je pretela. Tu in tam sem sicer slišal delovanje strelčeve strojnice, misleč, da tudi on obračunava s sovražnimi cilji na avstrijskih cestah. Ko sem že omenil manjkajočo radijsko zvezo, moram reči, da je bilo te opreme dovolj in to popolnoma nove v skladišču na našem letališču, vendar je niso montirali v naša letala, kar je vsekakor odkrivalo slabo organiziranost ali pa sabotažo v tedanjem letalstvu.

Po dvajsetih minutah poleta sem srečno pristal na našem letališču. Na stajanki, kot smo imenovali prostor za parkiranje letala, nas je radovedno pričakalo številno moštvo. Report o opravljeni nalogi sem predal svojemu komandirju, ne da bi omenil, da sem spremenil določeno smer poleta. S komandirjem sem odšel v šotor poveljnika letalske brigade ter mu razložil potek naše naloge. Posebno sem poudaril, da sem na letališču pri Lipnici opazil sovražne štuke in hkrati predlagal, da bi s še dvema letalom napadli maskirano letališče. Brez razmišljanja je poveljnik odgovoril, da takšno bombardiranje ne prihaja v poštev. Presečen nad hladnim odgovorom sem se vrnil k letalu, kjer so tudi moji kolegi želeli izvedeti kaj več o problemih, s katerimi smo se srečevali na poletu oziroma pri opravljanju naloge. Ko so se nekoliko zmanjšala vprašanja, je začel moj strelec Malešić pripovedovati, kaj se je dogajalo, ko smo se vračali z borbene naloge. »Že nad avstrijskim ozemljem, je rekel«, so naše letalo začela zasledovati dva lovca tipa »messerschmitt«, ki sta nas občasno obstreljevala. Nas pa je reševalo samo nizko in vijugasto letenje, zato pa nemška lovca nista mogla natančno meriti in streljati v naše letalo. Potrdil je, da sta nas lovca zasledovala do Maribora, potem pa ju ni več videl. Pri pregledu letala smo ugotovili, da sta bila dva zadetka v repu, kar pa na srečo ni ogrozilo varnosti našega poleta. Tako se je torej odvijal naš bojni polet nad Gradcem in ne tako kakor ga je opisal tisti Avstrijec. Moram priznati, da v celotni akciji, torej v celotnem poletu, niti enkrat nisem videl nobenega letala nad njihovim ozemljem, še najmanj pa, da sem se vključil v rep, torej na konec njihove vračajoče se formacije. Po mojem mnenju so objavili tako poročilo samo zato, da bi se opravičili pred svojimi zaradi nepravilnosti na napad našega letalstva in pa, da bi opogumili prestrašene meščane z zagotovitvijo, da se kaj takega ne bo moglo več zgoditi.« (se bo nadaljevalo)

V roški ofenzivi

Že nekaj dni odhajajo Italijani iz Kočevja proti Rogu. V bojih ne vzdržijo dolgo. Že po prvih praskah se umaknejo. Ne vemo, da Italijani na ta način odkrivajo našo moč in položaje. Mislim, da so precenili našo moč. Po številu moštva, topništva in letalstva, ki so ga angažirali za ofenzivo, bi rekel, da se pripravljajo za boj z nekaj tisoč možmi, v ofenzivi pa je bilo v Rogu le malo partizanov.

Ofenziva se je pričela s »čiščenjem terena«. Zgodaj zjutraj so Italijani zasedli cesto Kočevje-Koprivnik. Prodirali so počasi, temeljito so preiskali teren.

Ta počasnost nam je omogočila, da smo se pripravili na boj. Ante Novak, naš komandant, je rekel: »Fantje, danes jih bomo počakali tam, kjer nas ne pričakujejo. Italijanski komandant najbrž pričakuje, da jih bomo mi počakali, ko bodo prišli iz gozda na senožet. Vsak komandant bi presodil, da so jase za tistega, ki mora preko njih, najbolj nevarne. Zato bo prej obstreljeval obronke gozda, kjer naj bi bili mi. Danes jim drugače zagodemo. Počakamo jih v hosti pod vasjo.«

Ob živi meji smo se spustili v Medvedji gozd pod Rajhenavom. Antejeva misel mi ni bila všeč. Zdelo se mi je, da nas je pripeljal v past. Teren ni bil pregleden. Le majhna jasa je bila pred nami. Kar sem mislil, sem povedal Anteuju. Ta pa mi ni dovolil ugovarjati.

V Medvedjem gozdu nismo čakali dolgo. Povsod pred nami so se slišali nekakšni piski. Včasih je vmes zaropotal kamen. Dovolj je bil komandantov pogled, vsi smo ga razumeli. Še nekaj minut smo čakali. Nekaj Italijanov je prišlo na jaso. Komandant in jaz sva vrgla bombe. Takoj smo se pognali naprej ter v teku steljali na vojake. Presenečenje je tolikšno, da Italijani sploh niso streljali.

Za mojo četo bi bila lahko roška ofenziva s tem končana. Bili smo zunaj obroča. Toda Ante je imel drugo nalogo. Zaupno mi je povedal, da se moramo prebiti nazaj v Rog in braniti glavni štab.

Odpočili smo se in Ante je borcem pojasnil svoj načrt za druge boje. Italijani ne računajo, da smo jim za hrbtom. Ogenj so usmerili proti Rajhenavu, a ne za nami.

Neslišno smo se prikradli v njihovo bližino. Zahodno od Rajhenova smo se spet udarili. Tudi to pot smo se brez žrtev vrnili v taborišče. Ta dan Italijani niso prišli dalje kot do linije Rajhenav-Podstena-Golobinjak.

Noč je. Spet smo na pohodu. Komaj smo se umaknili na prvi greben, smo že naleteli na Italijane. Počivali so kakšnih 500 metrov nad nami. Prišli so v Rog, da nas uničijo. Čakali so nas v zasedah, mi pa smo jih presenetili. Boj ni bil težak. Vendar smo sklepali, da še nismo zunanjo nevarnost. Rafali so gotovo zdramili ostale Italijane. Kaj kmalu smo ugotovili, da smo se tokrat udarili samo z predstražami. Hiteli smo, kajti vsako obnavljanje je bilo lahko nevarno.

Spustili smo se na pašnike pred Golobinjakom. Streljanje se je slišalo z vseh strani. Ko smo prišli na plan, smo udarili še po vojaki, ki so nam hoteli zapreti pot. Po njihovi sledi smo jo ubrali v Golobinjak, tja, od koder so prišli oni. Iz vasi smo se vzpeli na greben Kolderjeve jama, takrat pa smo naleteli na italijansko kolono, ki nam je pravkar zaprla pot.

Smeri prodora ni bilo več mogoče spreminjati. Prodre-

ti smo morali v njihov obroč. Levo od nas, kjer je bila najvišja točka grebena, Italijani še niso zasedli. Desno od nas slišimo italijanskega oficirja: »Destro, ragazzi!« (»Desno, fantje«). To je pomenilo, da njihovega desnega boka nihče ne brani. Ante Novak je izkoristil to in mi ukazal, naj s strojnico vžgem po Italijanih, ki jih je njihov oficir napotil na desni bok. Začela se je dirka, kdo bo prvi dosegel grebene Kolderjeve jame. S strojnico sem preprečil Italijanom, da niso mogli tja. Mimome je tekla naša kolona tako, da sem se naenkrat znašel iz predhodnice v zaščiteni. Grebene Kolderjeve jame smo prvi dosegli mi. Nekaj časa nas je spremljalo besno streljanje Italijanov. Brezciljno je bilo, že nas je skrivala kočevska hosta. Preštelci smo se. Manjkal je samo en tovariš, ki je padel pred vasjo Golobinjak.

Šli smo dalje. Skrbelo nas je, kako bomo prišli čez cesto Koprivnik-Mavrien. Sklepali smo, da ceste Italijani ne morejo zasedsti s tolikšnimi silami, da ne bi mi mogli preko nje. Hodili smo previdno in se izogibali poti. Mučila nas je žeja, voda nam je pošla. Borbe prejšnjega dne so me pošteno utrudile. Mitraljez se mi je začel zaječati v rame. Pred menoj je šel tovariš, ki je imel na sebi samo torbico in revolver. Poprosil sem ga, da mi nekaj časa nese strojnico. Začudil sem se, ko mi je odgovoril: »Veš, tovariš, jaz sem pesnik.« Nisem ga poznal. V sebi pa sem klenil: »Hudiča, zakaj mi nihče ne pomaga nositi strojnice.« Potožil sem Anteuju. Povedal mi je, da se pesnik piše Matej Bor. Njegovo prvo zbirko partizanskih pesmi sem znal skoraj na pamet. Ob tabornem ognju so nas včasih njegove pesmi ponesle in svobodo in nas napajale s sovražstvom do fašistov.

Za trenutek so mi njegove pesmi postale puhle. Toda še isti večer v Srednji bukovi gori se nam je pesnik stotokrat oddolžil. Po večerji je recitiral pesem, ki je še nismo slišali: »Signor tenente, tu, v naši baraki, visi vaša suknja!«

Pozabil sem na razočaranje. Borove pesmi so spet dobile vrednost, ki so jo izgubile le v moji domišljiji. Tudi izven obroča smo bili. Italijani so rinili v prazen Kočevski Rog.

Še isti večer smo krenili na Lapinje. V Srednji Bukovi gori ni bilo varno. Tu je bilo razkrižje komunikacij, po katerih bi kaj lahko prišli Italijani. Ljudje v vaseh so nas začudeno spraševali: »Ali je mogoče, da je še živ kakšen partizan? Proti Rogu je šlo toliko vojaštva, da smo mislili: niti eden naših se ne bo rešil.«

Po nekaj dneh počitka na Lapinjah, ko se je italijanska vojska umaknila iz Roga, je neki bradač rekel: »Ante, jaz grem v Rog pogledat, kako je tam. Mogoče bom našel kakšnega partizana, ki se je skrival pred Italijani.«

Pri terencu Zalarju je dobil nekaj medu in šel na pot. Po dveh dneh se je vrnil in pripeljal nekaj partizanov. Povedal je, da jih je našel z žvižganjem partizanskih pesmi. Ti partizani so se ob prihodu Italijanov zavlekli pod skale, nametali nase vej in čakali dokler ni hajka šla mimo. Žeja in lakota sta jih fizično in duševno izčrpala. Bradač je vsakemu, ki ga je našel, dal po eno žlico medu. Razveselil jih je tudi, ko jim je povedal, da Italijani z svojo ofenzivo niso dosegli cilja – uničenja partizanov.

Jože Jakomin-Crni

Partizanski znaki in medalje – 136 Goričane 1976

Znak, ki ga predstavljamo danes, ni spominski znak v pravem smislu besede. Sodi v skupino znakov s proslav. Ker smo predstavili znake z raznih drugih proslav, je prav, da predstavimo tudi tega, saj je njegov pomen veliko večji od običajnih, pa tudi likovno je posebno skrbno zasnovan.

Nekdanji škofov dvorec v Goričanah so

Nemci leta 1942 spremenili v zbirno taborišče za izgnance. V te namene so ga uporabljali vse do leta 1945. Skozi to taborišče je šlo v izgnanstvo v Nemčijo več kot 2500 izgnancev z Gorenjske in iz Zasavja. 24. oktobra je bila ob vhodu v dvorec odkrita posebna spominska plošča. Na tej proslavi so nekdanji izgnanci dobili znake, kot je ta, ki je

na naši sliki, drugi pa kupili značke. Bile so likovno enake kot znak, le manjše. Znak je oblikoval akademski kipar France Rotar iz Medvoda. V svoji delavnici je izdelal 1000 znakov. Na vsakem je upodobljen grad s skupino izgnancev, spodaj je dodan trak v slovenskih narodnih barvah.

Janez J. Švajncer

Spominski znak nekdanjih izgnancev, ki so šli skozi zbirno taborišče v Goričanah

Kmetujem skoraj tisoč metrov visoko

Gora Mrzlica je nekakšen višinski simbol Spodnje Savinjske doline. Kakor Triglav za Slovenijo in Jugoslavijo. Ko zreš iz doline proti vrhu, razločno vidiš tri vrhe. Mali Triglav, je v neki črtici zapisal dober savinjski pisatelj Janko Kač. Zahodni je najvišji, vzhodni najnižji. Srednjemu je vojska za svojo opazovalnico odrezala »špico«. Sicer pa je Mrzlica eno samo pisano lesovje. Na tisoče stanovanj bi ogreli z lesom, ki križem leži po gozdnatih tleh. Pred leti so govorili o žičnici. Po sredini gore je speljana gozdna cesta, žičnica pa je zdavnaj pozabljena.

S sinom Danielom se vzpenjam proti vrhu vzhodne »špice«. Najin cilj: Gornji Fojt. Bržkone najvišja kmetija v Spodnji Savinjski dolini. Nekaj sto metrov nižje suha z asfaltom prekrita cesta. Zavijeva v levo. Še malo kopnega, nato sneg. Najmanj četrta metra ga je. Zgoraj na robu sto in sto cvetov teloha, v snegu stopinje. Po dokaj široki gozdni cesti peš in samo peš. Sredi aprila.

Spomlad' prav lušno je, ko vse se veseli, začno ti ptičke pet', to mene veseli.

Enainpetdesetletnega Branka Sevska najdeva v kuhinji. Lastnik Gornjefojtve kmetije. Droban, temnolas, na videz možak, ki ga je ena sama mišica. Ugasne tranzistor, utihnila pa je tudi vedra Henčkova polka. Obiska je nadvse vesel in ni vedel, s čim bi postregel. S čim? Ko pa sredi aprila zaradi snega ne more v dolino. Seveda s svojim fičkom.

Nimam. Pa bo že bolje. Tudi sem gori pride pomlad. Mogoče čez dva, tri tedne. Jeza me kolje, ker ni plužil do bajte. No, teh dvesto, tristo metrov.

Posedemo. V kuhinji je toplo, pospravljeno, vse na svojem mestu. Pove, kako je bilo pozimi. Tudi po tedne je ostal brez elektrike. Invalid, operiran na ožilju, roke, noge ne ubogajo. Snega pa do riti. Dva meseca brez pošte, brez časopisa. Pes Tarzan mu je delal družino. In v hlevu dve kravi in bicek. Hudo mušno se nasmehne.

Sestra iz Zabukovice je prišla pogledat, če sem še živ. Ja, tako se godi kmetom na taki višini. Kaj bi se jezil na občinsko davkarijo. Uradniki niso krivi, krivi so predpisi. Če kaj pojamram, sledi odgovor: Grunt imaš, plačaj davke. Pa še danes ne vem, v katero kategorijo spada gornjefojtovina. Saj vama niti kozarca vina vama ne morem ponuditi, se razjezim, in s stene sname daljnogled.

Tale je moja veza z dolino. Pozimi seveda. Stopim

na parobek in gledam, gledam... Čudovit razgled. Tudi puško imam. Lovcem sem že dolgo, dolgo let. Na stanke LD se še zapeljem, na lov pa ne hodim. Noge ne pustijo. Ja, pa divje prašiče tudi odganjam. Pa kragulje, lisice. Tako je pač. Pravega dohodka skoraj ni. Kaj pa ti isti trije repi, pa malo rži, ječmena, malo krompirja. Prašičev ne redim. Kupim. Nekaj moram imeti za ljudi, ki mi pridejo pomagat. In plačat jim tudi moram. Na, pogledaj tale opomin. Lanska tretja akontacija. Osemsto starih jurjev. Pa sem moral plačati. Nekaj časa čakajo, potem pa rubež. Ja, brez milosti. Dve leti zapored pa je stolkla toča. Za oreh debela je sipala kot iz škafe. Hm, kaj hočemo, do smrt' bomo že žvel.

Vem, Branko tudi lepo poje in sem se spomnil tiste, ki pravi:

– Prav lušno je polet', začenja rž cvetet', ker, kar polet' cveti, jeseni dozori.

Hudo je človeku pri srcu, ko se zazira po fojtinini. Zima je napravila ogromno škodo. Polomljena, izruvana sadna drevesa. Tako je tudi v gozdu nad hišo. Hudo je Branku, ko vodikni v KS nočejo pogledati malo dlje čez prag. Kar dolina, dolina, hribovc, ti pa živi kakor veš in znaš.

Dolgčas pa vsemu navkljub ne poznam. Pa mi kdo reče: Saj si videti ko fant od fare, oženi se. Ja, lahko je reči, preklemano lahko. Katera pa bo šla v te rovte? Z dvema paroma volov je ne privlečem. Na, volov tako nimam. Imam pa traktor. Ta služi v pozni pomladi, poleti in jeseni ter pozimi, če ni snega in prehude poledice. Za dolino pa imam fička. Ljuba duša, kako pa naj pridem do ambulante, občine, sodišča, do kake boljše trgovine?

Nato pove, da ima veliko prijateljev in znancev. Pridejo na kramljanje, ali pa mimogrede, ko se vzpenjajo na vrh Mrzlice. Ob državnih, pa tudi ob drugih praznikih je

li. Nismo jokali. Naša mati je bila eno samo jeklo. Hrabrila nas je, da bo vse minilo, da se bo vse srečno končalo. Pa se ni. Očeta ni bilo več. Tega smo se vsi dobro zavedali. Ah, predolga je ta naša zgodba. Dvaintrideset ali šestiin-trideset mesecev iz taborišča v taborišče. Štiri taborišča. Pekel, vic in nebes ni bilo, Boga so zamenjali oboroženi pazniki, anjele oborožene paznice...

Zunaj je posijalo sonce, vsa strmina je zažarela v žarkih, mi pa smo sredi vihre krute vojne.

hotel na vrhu polno zaseden. So pa tudi taki, ki pridejo Branku pomagat delat. Še pijačo in jedačo prinesejo seboj. Teh je seveda iz leta v leto manj. Kakor znancev iz vojnih dni.

Vojna!

Branko se je presneto dobro spomni. Kako tudi ne. Partizani iz Savinjske doline iz Zasavja so prihajali že kar enainštiridesetega. Dobrih sto metrov nad hišo so si zgradili bunker. Les, orodje, žeblice, žico je dal oče. Tudi pri graditvi je pomagal. Bil je njihov kurir. Na pot je hodil podnevi in ponoči. Partizani so se počutili kot doma. Na dvorišču, v kuhinji, v kleti, v hlevu, na kozolcu, marofu. Branko pripomni.

Oče je često kazal pot proti Mariji Reki, Čemšenški planini, do Trojan in še dlje. Zaupali so mu. Tako tudi materi, teti in nam, otrokom. Preklete, pa se je našel izdajalec!

Branko premolkne. Misli beže daleč v preteklost, ki pa je še vedno blizu, kakor da se je trpljenje včeraj zgodilo. Včeraj začelo. Branko prižiga cigareto za cigareto, gleda sem in tja po kuhinji.

Madona, ko bi imel vsaj kak liter vina pri hiši. Kako je bilo? Med partizani in nemško policijo je prišlo celo do streljanja. Na njihovo srečo so se partizani pravčasno umaknili. Mi pa smo nastradali, to pa. Najprej oče. V Starem piskru so mu menda vse kosti polomili. Sedmega julija leta 1942 pa so ga ustrelili. Za tem smo prišli na vrsto mi: mati, teta, otroci, živina. Ne, nočem se spominjati tistega groznega dne. Žalostna procesija. Dolga, dolga je bila pot do doline. Pobrali so vse, čisto vse. Mati pa bolna. Ah, uboga mati...

Minuta tihe žalosti, potem pa zažare Brankove oči.

– Toda Foji se nismo da-

– Kakor sem rekel, je nadaljeval Branko, zdržali smo. Po vojni smo se našli v zbirni bazi v Avstriji. Ne vprašaj, kako smo bili srečni. Ja, ob žetvi pšenice petinštiridesetega smo se vrnili. Doma pa ničesar, enostavno ničesar, ena sama praznina. Za nekaj časa smo šli doli v Zabukovico in spet nazaj. Materi ni dalo, da bi fojtinova do kraja propadla. Saj so nam pomagali ljudje, oja, so. Oblast pa ni poznala milosti. Našega vola so ob selitvi dali Nemci kmetu Hribarju v Marija Reki. Vrnili nam ga je. Mati pa ga je morala dati za obvezno oddajo. Tako je bilo. Ne lažem, pa naj povedo še drugi. Ho, kolikokrat je morala mati po pravico v dolino. Stokrat. Koliko prošelj, koliko pritožb, da je dobila pokojnino. Potem smo vsaj malo zadihali. Očeta, matere ni več. Usahnilo je tisto zares družabno življenje. Kadar je slabše vreme, tranzistor »vžge« polko in dolgčas jo popiha kot kafa. Pa še Tarzan zalaja, živinca se v hlevu oglasi, na, pa sem potolažen, vem, da nisem sam. Še dobro, da sem si pokojnino v zabukovski »Minervi« prislužil, tako da brez ficka nikoli nisem.

Da bi imel kake posebne olajšave? Kje pa! Med vojno so res obljubljali. To so bile obljube. Kje in kakšna pa so današnja dejanja? Ah, vse bomo prestali. Pridita družbi, ko bo kaj v sodu, pa bomo takrat zapeli. Ha, ha, ha!

Le katero bomo zapeli, sem pomislil. Mogoče tole: Kmetič veselo na svetu živi...

Nazajgrede sem razmišljal. Porodilo se mi je. V napol skleroznih možganih, da je hudo napak, ker ni na steni Fojtve hiše spominske plošče, na kateri bi pisalo: NA TEM MESTU SO SE LET 1941 ZADRŽEVALI PARTIZANI.

Imam prav?!

Drago Kumer

Janez Lušina-Mali

3

Prvi bataljon Jožeta Gregorčiča

Zasluzna, a pozabljena partizanska enota Gorenjskega odreda

Ob koncu maja leta 1942 se je na Ključu v Dolomitih zbrala skupina okrog 108 partizanov. Glavno poveljstvo slovenske partizanske vojske je skupino namenilo na Gorenjsko, da bi pomagala partizanskim enotam. To je bila že tretja skupina, ki je odhajala iz Ljubljanske pokrajine na Gorenjsko v letu 1942, da bi tam preživele NOB. Tretja skupina je bila najmočnejša. Sestavljali so jo prostovoljci, ki so prišli v partizane večinoma leta 1942. To je bil improviziran dopolnilni bataljon s tremi četami. Nekateri ga danes imenujejo tudi Polhograjski bataljon. Borci so imeli puške, ročne bombe in tri lahke strojnice. Streliva so imeli le malo in malo poveljniškega kadra. Največ borcev je prišlo iz vasi Polhograjskih Dolomitov, iz Horjula, Dobrove, Ključa, Viča, Brda, Vrhovcev, Jarš, Brezovice, Iga in od drugod. Nekaj je bilo tudi Ljubljancev in posameznikov iz Dolenjske in Štajerske. Komandant je bil Tomaž Knavs. V bojih z Italijani na Ključu, Gaberju, okoli Rakitne in drugod po Dolomitih so si partizani tega bataljona pridobili nove bojne izkušnje. Niso pa še bilil vsi partizani tega bataljona vsestransko izurjeni.

Ta bataljon iz 108 partizanov je prve dni junija 1942 prešel demarkacijsko mejo med Italijo in Nemčijo po grebenih Polhograjskih Dolomitov. Gorenjske pokrajine večina borcev ni poznala. Aleksander Valič (znani gledališki igralec) vedno rad potrdi, da prej še nikoli ni bil v gorenjskih gorah. Nekaj malega je bataljon o partizanstvu na Gorenjskem izvedel od kurirjev in vodnikov preko demarkacijske meje.

Na severnih pobočjih Tošča so se partizani ustavili pri neki samotni kmetiji. V

Boj za obstanek je bil leta 1942 za gorenjske partizanske enote trd in težaven. Zaradi neorganiziranosti terena so se slabo dopolnjevale. Zato je bila pomoč z italijanske strani dobrodošla.

»Ljubljanci« se spominjajo, kako so jim borci »loške« čete pripovedovali o bojih z Nemci. Nemce so ocenili za izurjene in hkrati bojovne. Bili so nevarni zasledovalci partizanov, surovi okupatorji, ki streljajo talce, preseljujejo ljudi in požigajo vasi. Slovenska imena krajev so izbrisali. V bojih s partizani so se naprej pripovedovali »Ločani« so bili Nemci nenadni napadalci. Partizani morajo biti strogo zakonspirirani. Razlike v bojevanju med Nemci in Italijani so velike, so pripovedovali borci »loške« čete. Na Gorenjskem ne smejo partizani zanemariti nobenega načina maskiranja ali zvrsti konspiracije. Tu ne boste igrali harmonike, so govorili gorenjski borci. Kar preveč je bilo zastrašujočih opozoril, pravi Franc Jernej-Milčec. Razlike v protipartizanskem bojevanju med Italijani in Nemci so vsekakor bile. Te kvalitete enih ali drugih so opisane v mnogih monografijah na temo NOB. Zna se tudi z bojišč po Evropi in Afriki. Nemci so v glavnem prednjačili pred Italijani. Italijani so v bojih s partizani uporabljali močnejše enote, Nemci so zasledovali partizane tudi z manjšimi partrolami, v katerih je bilo do 15 mož. Italijani so uporabljali tudi težko topništvo, letalstvo in oklepna vozila, Nemci pa predvsem izšolane gorske policijske enote, zelo redko topništvo in letalstvo, še bolj redko oklepneke. V bojih so bili Italijani glasni, Nemci pa so največkrat prihajali tiho in partizane obkolili. Nemci so uporabljali enote po pravilih, ki jih zahteva taktika

Kamillo Brešan-Bojan

Deportacija in pobeg iz osrčja Nemčije

V taborišču

Zgodaj popoldan 22. marca je transport prispel v Neumark, ki leži kakih 35 kilometrov jugozahodno od Nürnberga, na Bavarskem. Nedaleč od železniške postaje, na robu mesta, je bilo veliko sprejemno taborišče, za interniranje, ki so prihajali v Nemčijo iz domala vseh držav Evrope. Kmalu je bil ves naš »transport«, ki je štel kakšnih 30 vagonov, izprazen! »Opazil sem tedaj, da je bilo med nami tudi precej žensk. Taborišče je bilo zelo veliko. Na desetine barak,

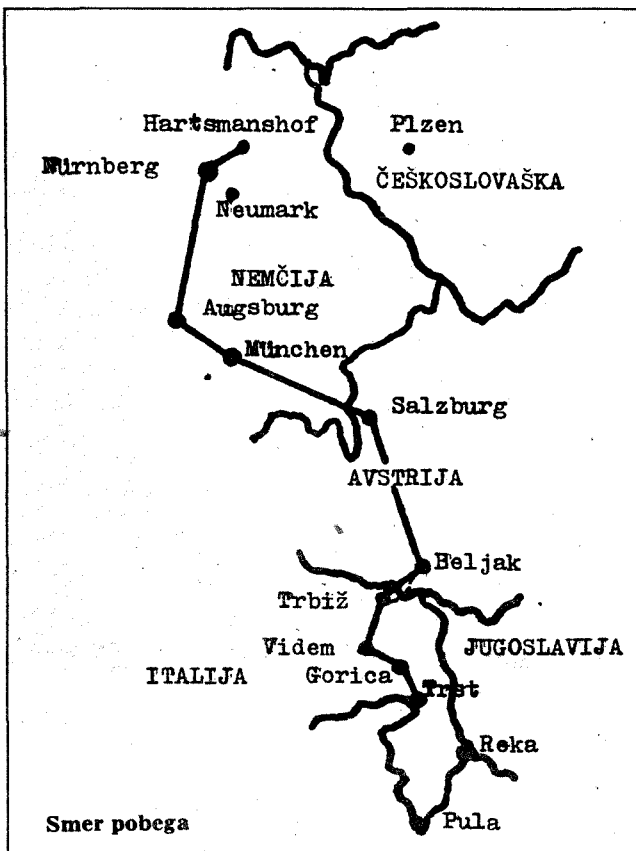
no premišljevali, pa tudi razpravljali. Ko sem ga kmalu obiskal v drugi baraki in mu povedal, kaj nameravamo, se je on načeloma strinjal z našo nakano. Poudaril je sicer, da gre za izredno veliko tveganje s prav majhno verjetnostjo za uspešen konec. Tudi posledice v primeru, če bi pobeg spodletel, bi bile vsekakor hude. Vendar mladost, pogum, zagnanost, odločnost, pripravljenost na najtežje in podobne vrline partizana, združene tudi z nekaj sreče, lahko pomembno pripomorejo k uspešni uresničitvi naše zamisli. Be-

del ali bomo odšli vsi skupaj v kako tovarno, ali pa nas bodo ločili in nas posamezno poslali na različne konce in kraje. Le-tega smo se najbolj bali.

Na uradu za nezaposlene

Vendar je bil ta problem rešen že čez nekaj dni, enkrat med 25.-26. marcem in sicer na uradu na nezaposlena (borza dela) v Ambergu, mestu okoli 50 kilometrov vzhodno od Nürnberga (v smeri Plzna), kamor so nas, približno desetino, pripeljali z vlakom iz Neumarka zgodaj jutraj. V večji dvorani na uradu nismo dolgo čakali. Poleg nas »delavcev« in dveh uniformiranih Nemcev, ki so nas spremljali iz Neumarka, je bila v čakalnici še večja skupina Nemcev – delodajalcev, kakor smo kmalu potem lahko ugotovili. Čez nekaj časa se je na vratih ene izmed pisarne pojavil uslužbenec. Le-ta je povabil k sebi najprej nemškega oficirja, ki je čakal med delodajalci. Kmalu zatem se je ponovno prikazal isti uslužbenec in vprašal, kdo med nami govori nemško. Brez da bi globlje ocenil, zakaj takšno vprašanje, sem se takoj oglašil. Šele ko sem se dal pritrdilen odgovor in ko poti nazaj ni bilo več, sem pomislil, da sem morda naredil napako, lahko tudi usodno toda kasnejši razvoj dogodkov je pokazal, da sem ravnal pravilno. V pisarni so me obvestili, da bom odpotoval z že omenjenim oficirjem – kapetanom na dom njegovega tasta in da bom tam opravljal domačo in kmečka opravila. Po obnašanju nemškega oficirja v tistih prvih trenutkih sem občutil in ocenil, da mi takšna rešitev popolnoma ustreza. V čakalnici sem kapetana vprašal za moj novi naslov, ki sem ga z njegovo privolitvijo posredoval takoj Danu in Felicetu. Poslovili smo se. S kapetanom sva odšla proti železniški postaji. Med potjo me je peljal na vrč piva. Tako, spotoma, kakor v pivnici, me je ves čas nekaj spraševal. Podrobnosti o tem so mi sicer zbledele. Čez dobro uro, na železniški postaji v Ambergu, sem zagledal Feliceta v spremstvu neke ženske. Le-to je opazil tudi »moj« kapetan. Ženska in kapetan sta se začela pogovarjati in nama kmalu povedala, da sta sorodnika in da je ona prevzela Feliceta za delo v lastni manjši pivovarni in sicer na vasi nedaleč od vasi Oed, kamor sva bila namenjena kapetan in jaz. S Felicetom sva bila zato zelo vesela. Iz Amberga do Hartsmanshova, ki leži ca 35 kilometrov severvzhodno od Nürnberga, smo potovali skupaj, vsi štirje v istem kupcu. Tja smo dopotovali pozno popoldan. Od tam smo nadaljevali peš do Oeda. Vas je bila oddaljena iz Hartsmanshova le nekaj kilometrov. Felice in njegova gospodinja, dokaj prijazna, priletna ženska, sta nadaljevala do druge vasi, štiri ali pet kilometrov oddaljene od Oeda. Imena vasi se ne spominjam. Ves čas potovanja sva se s Felicetom lahko pogovarjala. Tedaj naju je skrbelo predvsem, kaj bo z Danom. Še preden sva se s Felicetom poslovila, sva se dogovorila, da ga bom v nedeljo, že čez nekaj dni, obiskal, saj je to bila hkrati tudi želja oziroma vabilo njegove gospodinje.

(se bo nadaljevalo)

Štab Gorenjskega odreda marca 1943 pod Ratitovcem. Na sliki so z leve proti desni štabni kurir Tone Habjan, politični komisar odreda Evgen Matejka-Pemc, namestnik političnega komisarja odreda Stane Bizkaj-Kosta, namestnik komandanta odreda Stane Kersnik-Jelovčan in komandant odreda Franc Biček-Bruno.

hišo so smeli samo kurirji. Na osvobodjenem ali delno osvobodjenem ozemlju Dolomitov bi lahko vsi odšli v hišo. Tukaj pa so se morali v največji tišini ustaviti ob robu neke jase. Morali so biti skriti. Zvečer so prišli v 2. četo Poljanskega bataljona, imenovano »loška«. Prispelimi partizanom so borci rekli kar »Ljubljanci«. To ime se jih je prijelo. Tako so jih imenovali po vseh enotah, v katere so jih razporedili. Borci 2. »loške« čete so vedeli za njihov boj na Ključu. 7. maja 1942. V njem in v boju pri Gaberju so imeli Italijani skupaj 118 onesposobljenih vojakov, od tega 36 mrtvih.

Prihod teh partizanov je gorenjskim borcem veliko pomenil. Dopolnile so se 1., 2. in 3. četa 2. bataljona (»Poljanskega«), pod Krvavcem enote Kokrškega odreda, pod Stolom in na Pokljuki pa enote Gorenjskega odreda, ki so ga ustanovili.

protipartizanskega bojevanja, kot se je učimo danes.

Novince so vodili stalno opozarjali: naj bo na pohodu vse tiho kot v grobu. Nemci so drugačni tihi kot Italijani! Napotkov, kako partizaniti na Gorenjskem, ni bilo konca. Celo šaljivih ni manjkalo. Če na Gorenjskem v taborišču nekdo po nerodnosti sproži strel, bo prišla zagotovo nemška patrulja, Italijani pa na posamezne strele ne reagirajo. Sledi je treba povsod pazljivo zabrisati. Ogenj je treba kuriti samo ponoči v kuhinji, so nadaljevali gorenjski partizani. Drva naj bodo bukovna, suha ali olupljena, da ne bo preveč dima. Najboljše je oglje. Po vodo je treba hoditi v veliki previdnosti do najbližjega studenca. Zimski čas pa zahteva nove prijeme maskiranja. Nekaj teh navodil je bilo treba takoj upoštevati, nekatera pa so bila tudi prenapihnjena.

nabite z ljudmi z vseh koncev in krajev. Dobro se spominjam, da je v bližini naše barake bilo precej Rusov – Ukrajincev. Dan ali dva so trajale nekakšne taboriščne formalnosti, ki se niso za vse prispelle enako končale. Za italijanske državljane, uradno še nemške zaveznike, so se le-te načeloma končale z izročitvijo posebne izkaznice – prepustnice. Spominjam se, da je ta izkaznica imela platnice blede rožnate barve. V njej je bila, poleg osebnih podatkov, tudi fotografija. Na njenem zgornjem robu, nekako na človekovem čelu, je stala zaporedna številka »delavca na delu v Nemčiji«.

Takšen je bil od tedaj naprej naš status. Skoraj teden dni, ki smo ga preživeli v Neumarku, je bil dolg kakor večnost. Kaj bo z nami? Tistih nekaj ur, ki smo jih lahko prespali na trdih, dvonadstropnih in gosto nabitih pogradih, so bile pravzaprav edini čas, ki smo ga lahko preživeli brez posebnih težav in skrbi. O življenju v nemških taboriščih je bilo že veliko povedanega, zato o tem jaz ne bom pisal. Omeniti pa moram trenutek radosti in zadovoljstva, ki sem ga tam doživel in na katerega ne bom nikoli pozabil. Ko sem takoj po prihodu v Neumark opazil v postroju tudi dr. Mermoljo, sem sklenil, da ga bom čimprej obiskal. Ker je šlo za zrelega, načitanega in življenjsko izkušenega človeka, sem se želel posvetovati z njim o pobegu, ideji, ki mene in moja dva tovariša ni zapuščala niti za trenutek. Saj smo samo o tem neneh-

sede dr. Mermolje so pomenele zame veliko spodbudo za nadaljnje načrtovanje bega. Ko me je dr. Mermoljo ob koncu pogovora vprašal, če imamo dovolj denarja sem mu odgovoril, da denar nam ne bo delal težav, pač pa da sem jaz v precejšnji stiski, kajti imam na sebi tritedensko umazano spodnje perilu. Zasmel se je. Odprl je svoj kovček in mi podaril dvojno čisto perilu. Le-to me je zelo razveselilo. Težak kamen se mi je odvalil s srca, čeravno je bilo perilo za nekaj števil večje od tistega, ki sem ga jaz nosil. Ko se je v taborišču že precej javno začelo govoriti, da bo večina izmed nas, ki smo prispeli iz Trsta, razposlana na delo širom po okolici oziroma po Nemčiji, je naša trojka najprej sklenila, da se moramo ob morebitni ločitvi čimprej zopet povezati s hitro izmenjavo naslovov. Menili smo, da je tudi za pobeg, z oziroma na daljavo, treba uporabiti predvsem vlak. Denarja za to naj bi bilo dovolj. Jaz sem namreč imel 490 mark. Šlo je pravzaprav za malo bogastvo. Pridobil sem ga tako, da sem v Trstu v zaporu za marke uradno zamenjal 5000 lir, kolikor mi jih je izročil Dušan pred odhodom iz Brd. Točneje sem zamenjal le 4900 lir in zato prejel 490 mark. 100 lir sem pa zadržal namenoma »za vsak primer«. O tem, kdaj in odkod jo pobrišemo, pa naj bi sklepali šele potem, ko bomo zvedeli za točno razporeditev na delo oziroma za nove naslove. To je tedaj pravzaprav bil tudi za nas največji problem, ker se nihče ni ve-

Prvi spopad z enoto italijanske vojske 12. junija 1941 na Golem pod Mokrcem

Z golimi rokami so se spopadli z do zob oboroženo enoto vojske fašistične Italije

12. junija 1941 se je v gostilni pri Jožetu Virantu-Jerneju v vasi Golo spopadlo devet golorokih fantov iz vasi Škrilje z dvanajstčlansko do zob oboroženo enoto vojske fašistične Italije.

Omenjeni dogodek je bil za tiste čase in za politične ter za vojaške razmere izjemen ne le na južnem območju okolice Ljubljane, ampak verjetno v vsej Sloveniji, opazamo pa, da nanj zgodovinarji o začetkih upora proti okupatorju pogosto pozabljajo, ali pa ga omenjajo le mimogrede kot »nedolžen pretep zaradi deklet«.

Pobljše si oglejmo takratne razmere med prebivalci, ki so živeli v vaseh pod Mokrcem in Kureškem. Kako je potekal omenjeni spopad, kakšne so bile njegove posledice in kakšna je bila njegova odmevnost v času priprav na oboroženi boj proti okupatorju in njegovim domačim sodelavcem...

Prvi trenutki pod tujo oblastjo

...so bili mučni. Med ljudmi se je kot nevidni duh razširil vpliv demoralizacije in medsebojnega nezaupanja. Italijanska okupacija jim ni šla v račun. V naših ljudeh je še vedno tlel spomin na fronto ob Soči, na vzpostavitev krivične meje po končani prvi svetovni vojni, na Primorsko, kjer je bila prepovedana slovenska beseda, na bazoviške žrtve in druge zločine italijanskih fašistov.

V večini gospodinjstev so še pred vojno prebirali knjigo Zastava v vetru, ki opisuje trpljenje Primorske pod italijanskim fašizmom. V omenjenem morečem vzdušju je marsikdo mislil, da je že vse izgubljeno, saj sta Hitler in Musolini bila na vrhuncu svoje moči. Zdelo se je, da je slovenski živelj obsojen na počasno smrt.

Zbiranje orožja

V podmokrskih in v podkureških vaseh sta že desetletje pred vojno delovali dve društvi kmečkih fantov in deklet. Močno je bilo razvito delavsko kmečko gibanje. Kljub vernosti naših krajanov je bilo klerikalno gibanje v veliki manjšini. Večina prebivalcev je podpisala listino o pristopu v Društvo prijateljev Sovjetske zveze. Čeprav KP tedaj v naših krajih organizacijsko še ni bila postavljena, je bil njen vpliv v društvi prevladujoč. Ko se je zastavilo vprašanje, kaj storiti z orožjem, ki ga je v teh krajih zapustil jugoslovanski planinski polk, so naši prebivalci sledili pozivu KP. V noči od 12. na 13. april so fantje in moške po travnikih in njivah zbirali puške, bombe, strelivo, mitraljeze in drugo bojno opremo in jih odnašali na skrivna mesta v bližnji gozd, v razne skalne votline, v krošnje gostih smrek ali v gnojišča. Tako so postale bližnje gmajne prava skladišča orožja. V tej akciji so na svoj način sodelovali tudi otroci.

Kar je v srcih hribovcev tlelo, je zagorelo

Tedaj je na našem območju neumorno deloval Oskar Kovačič, član centralnega komiteja KP Slovenije in ustvarjal osnovo za nastanek KP in SKOJ. V vsaki vasi je organiziral skupine aktivistov. Najbolj zavzeti so bili: Andrej Kikelj in Alojz Šteblaj iz Zapotoka, Nikolaj Šteblaj-Miklavž, Jože Lavrič-Štancar in Janez Gradišar iz Škrilje, Janez Golob ml., Matevž Mavec in Andrej Gradišar iz Golega, Martin Golob iz Klade, Jože Želez-

nikar in Milan Podlogar iz Selnika, Alojz Drobnič in Rudolf Gruden iz Rogatca ter Janez Grmek iz vasi Visoko.

Spoštovanje odredb italijanske oblasti

12. aprila je italijanski general Robotti izdal odredbo o oddaji orožja in o uvedbi policijske ure. Kot odmev z gora so se prek naših hribov in dolin odbijale demagoške besede, zapisane v odredbi: »Z današnjim dnevom prevzemam poveljstvo Ljudske pokrajine z vso vojaško in civilno oblastjo. Vaša listina, vaše šege in navade bodo spoštovane pod pogojem, da nihče ne napade in ne žali oboroženih sil, ki v vaših krajih predstavljajo fašistično Italijo«.

Rok za oddajo orožja je bil 15. april 1941.

S citirano odredbo so bili prebivalci naših krajev seznanjeni 13. in 14. aprila 1941. Odredbo je oznanil Janez Klun, farni župnik na Golem. Prebral in obrazložil je je na prižnici v cerkvi namesto bogoslužne maše. Enako je bilo to delo pravljeno v cerkvi na Kureškem. Po vsaki maši je odredbo prebral občinski oglašnik pred cerkvo, preden so se ljudje razšli.

Kljub pozivom v cerkvah, naj ljudje spoštujejo novo oblast, naši prebivalci odredbe niso vzeli resno in je tudi spoštovali niso. Le manjši del orožja in municije so znešli v gasilna domova na Golem in v Škrilju. Oba so strahili občinski zastopniki. Kljub zastraženosti pa so Jože Glavam-Martinov, Janez Gradišar, Stane Peček in France Glavan-Glavanov v Škrilju kar dvakrat vdrli v dom in pri tem odnašali orožje in municijo.

Italijani so vedeli, da je v hribovskih vaseh pod Mokrcem precej orožja, streliva in vojaške opreme. V prepričanju, da bodo vse to dobili, so se 16. aprila pripeljali v naše vasi s precejšnjim številom praznih kamionov. Našopirjeni kot pavi so planili v gasilska domova. Ob pogledu na majhno količino orožja so onemeli: Postali so vznemirjeni. Spoznali so, da se jim hribovski prebivalci rogajo v brk. Kaj to pomeni? Upor, posmeh vojaški moči fašistične Italije? To si upajo in privoščijo ti hribovski kmetavzi! Bili so besni. Italijani so tako v naših krajih doživeli pravi poraz.

Pet dni po italijanskem prihodu v Ljubljano je prevzel oblast Emilio Grazioli. Tudi on je 20. aprila poslal oborožene enote na Golo in v Škrilje, vendar orožja, po katerega so prišli, ni bilo. Tako

je postajalo ozračje v odnosih med Italijani in krajanji vedno bolj nabito s sovraštvom, prezirom in nezaupanjem.

Ker Italijani s pozivi niso dosegli ničesar, so se dela lotili sami. Najprej so mobilizirali lovsko čuvaja na Golem in v Škrilju. Od njiju so zahtevali, da jim pokažeta okoliške gozdove. Nato so se enote italijanske vojske zvrstile v strelske vrste in postopoma prebrskale vsak grm, dolino in hrib. Na ta način so našli precej orožja. Naložili so ga na kamione in odpeljali proti Igu. Vendar so Italijani dobili le toliko orožja, kolikor so ga našli sami. Vedeli so, da niso dobili vsega. Da bi vendarle spravili na kolena te »trmaste in uporne hribovce«, so znova poskusili s pomočjo župnikov Cirila Milavca iz župnije Želimlje in Janeza Kluna iz župnije Golo. Cerkvene prižnice so začele postajati govorniški odri. V imenu boga in vere so si sledili pozivi, naj bodo ljudje lojalni do »nove« in »dobre« italijanske oblasti. Nič ni zaleglo.

Enotnost naših ljudi

Ob tem ostaja izredno pomembno dejstvo, da so prebivalci naših vasi ostali enotni, ne glede na poprejšnje zaostrene odnose med pripadniki slovenske ljudske stranke in pripadniki delavsko-kmečkega gibanja. Prevzela nas je skupna usoda, ne glede na svetovno nazorsko prepričanje in politično opredeljenost. Moč tega boja je bila izražena v naši enotnosti. Partija in OF sta nam naročili: dokler nismo dovolj pripravljeni na oboroženi boj, se bojujmo z molkom na okupacijske odredbe, s prezirom in nedisciplino do okupacijske oblasti. Naši fantje in dekleta, moške in žene so množično spoštovali ta poziv.

V vasi prihajajo močnejše vojaške patrulje

Italijani so začeli na Golo in Škrilje večkrat na teden pošiljati močnejše vojaške patrulje. Ne le na obhodih po vaseh, tudi v gostilnah, kjer so se zbirali domači fantje in njihova dekleta, so se Italijani obnašali, kot da so doma, saj je bilo ozemlje Ljubljanske pokrajine s posebno odredbo razglašeno za sestavni del fašistične Italije. Tako obnašanje je pri domačih vzbujalo prepričanje, da bo temu stanju slejkoprej treba napraviti konec. Kdaj in kako, tedaj še niso vedeli. Toda odgovor se je prav kmalu ponudil sam in nepričakovano.

Spopad z golimi rokami

12. junija smo praznovali cerkveni praznik »telovo«. Dan je bil sončen in topel. Narava je kar kipela v bujnem rastju in vabila ljudi k veselju in zabavi. Tistega dne je v zgodnjih popoldanskih urah prišla iz Želimlje na Golo italijanska patrulja dvanajstih vojakov. Šli so v gostilno pri Jožetu Železniku-Šuštarju. Trije Italijani so orožje postavili v kot in sklenili, da pojdejo pogledat, kako je v bližnji gostilni, pri Jožetu Virantu-Jerneju, kjer je bil ples in je na harmoniko igral Ivan Lunder-Žontovec. Domači fantje niso posvečali nikakršne pozornosti trem neoboroženim italijanskim prišlekom, ki so sedli k svoji mizi. Zapel je glas Lunderove harmonike. Glavanov France se je podal s svojim dekletom na plesišče. Približal se je eden izmed Italijanov in ga zaničujoče odrinil od dekleta. To je bil povod, da je nekaj fantov skočilo iz za miz. Oklofutali in obrčali so Italijane ter jih vrgli čez gostilniški prag. Pobrcani in oklofutani so o tem brž obvestili svoje sobojevnike v gostilni pri Šuštarju. Domače fante je dogodek zabaval. Pol ure po tistem so v gostilno pri Jerneju prihrumeli vsi Italijani. Puške so imeli pripravljene na strel. Zadnji je za seboj zaprl duri, potegnil bajonet in ga zasadil v vrata. Nastala je smrtna tišina. Fantje niso pokazali nobene strahu. Niso se premaknili s sedežev. Molk so pretrgali že poprej pretepeni Italijani. S prstom so pokazali na Glavanovega Franceta. Oboroženi Italijani so stopili k Francetu, da bi ga aretirali. Tedaj so vsi fantje, ne da bi se bili poprej kaj dogovorili, planili na Italijane. Anton Glavan, Francetov brat, je enega izmed vojakov pograbil za prsi in ga vrgel po tleh. Ko se je pobral, ga je Janez Železnikar-Cestarjev s polno steklenico z vso silo udaril po glavi, da je obležal ves krvav. Tako se je razvnel vsesplošen pretep z metežem in treskanjem steklenic, ki so padale po glavah, hrbtih, rokah in ramah Italijanov. V splošnem prerivanju Italijani niso mogli uporabiti orožja. Zagrabil jih je panika. Nekaj se jih je rešilo s skokom skozi okno, drugi so zbežali skozi vrata in kar po tleh za seboj vlekli hudo ranjenega tovariša. Tudi zunaj se niso ustavili, ampak so bežali kar poprek čez njive proti Škrilju. V gostilni so pustili eno puško, več kap in nekaj vojaških bluz. Franc Lavrič-Maticov je pobral pozabljeno italijansko puško in začel streljati na Italijane. Eden izmed fantov je zavpil: »Za njimi!« Pobirali so kamenje s tal in se zapodili za bežečimi Italijani. Omenjeni dogodek smo gledali tudi otroci. Nepozabno so se nam vtisnili v spomin ti obupani kriki italijanskih vojakov in njihovi dolgi skoki. S posebnim otroškim ponosom smo občudovali škriľjske fante. Strah pred pogumom itali-

janske vojske je ugasnil tudi v nas.

Čez čas so fantje obstali. Zavedli so se, da v tem primeru ne gre za enega nedolžnih pretepov zaradi deklet, kakršnih so bili vajeni, temveč za pravi napad na oboroženo enoto italijanske vojske. Sklenili so se raziti po domovih. Vendar pa tudi doma niso bili mirni. Poskrili so se, kakor je kdo vedel in znal.

Italijanska protiakcija je bila primerno hitra. Še istega dne proti večeru je prišlo iz Želimlje in Iga prek 2000 do zob oboroženih vojakov. Obkolili so vasi Golo in Škrilje.

Italijani napadejo z veliko silo

Čeprav fantje iz Golega niso sodelovali v pretepu, so Italijani z na strel pripravljeno orodjem vdrli v vsako hišo. Aretirali so vse fante in mlajše moške, ki so jih dobili doma. Odgnali so jih v Želimlje in jih zaprli v grad Nameršelj. V posebno skupino so izbrali fante, ki so bili v rjavih oblekah. Fantje, ki so pretepli Italijane, so namreč nosili rjave obleke; taka je bila tedanja moda. Vso noč so jih zasliševali. Med zaslišanjem so surovo pretepli zlasti Alojza Štrumbelja, ker so pri njem dobili pretepaški boksar-majduš, Franca Mavca-Mihovega, Toneta Lavriča iz Škrilje, ki je tedaj vsoval na Golem, in Ivana Glavana iz Selnika, ki je prišel na Golo na zabavo.

Po večernem zasliševanju so Italijani spoznali, da niso aretirali pravih. Vsem so zagrozili z ustrelitvijo, če se bo ponovil še kakšen napad na italijansko vojsko. Nato so večino aretiranih izpustili. Pridržali so jih devet, jih odpeljali na Ig in jih zaprli v gradu kot talce za primer, če se ne bodo prijavili fantje, ki so sodelovali v pretepu.

Temeljito preiskavo so Italijani pravili tudi v vasi Škrilje. Najbolj glasni so bili ob preiskavi hiše Jožeta Lavriča-Štancarja, ki je bil že tedaj znanamovan kot upornik in aktivist OF. Aretirali so ga in odgnali na Ig. Pri preiskavi Glavanove hiše so v skrivališču našli brata Franceta in Toneta. Oba so aretirali. Drugih fantov niso dobili. Preden so odšli proti Igu, so domačim zagrozili, da bodo vasa zažgali in pobili moške svojce, če se fantje, ki so sodelovali v pretepu, ne bodo že naslednji dan prijavili italijanski oblasti. Zaradi teh groženj pa tudi zaradi prigovarjanja mater so se 13. junija zglasili na italijanski komandi na Igu: Jože Glavan, Janez Železnikar, Matevž Sivec, Vid Sivec, Janez Škrbec, Anton Gradišar, Frenk Kraljič in Franc Lavrič-Maticov. Doma sta ostala le Jože Glavan-Martinov in Jernej Centa. Vse so zaprli v izanski grad. Začelo se je posamično zasliševanje. Ni trajalo dolgo. Fantje so govorili enako. Niso priznali napada na italijansko vojsko, ampak so se sklicevali na pretep med fanti zaradi deklet. Po tem zaslišanju, kjer ni manjkalo krepkih udarcev, so vse škriľjske fante odpeljali v preiskovalne zapore v Ljubljano, fante iz Golega, ki so jih imeli zaprte kot talce, pa so izpustili.

Mučeništvo v zaporih

Čas preiskovalnega zapora je bil kratek. Fantje so bili zaprti v skupnem prostoru. Vsak dan so jih zasliševali in jih topli, toda brez uspeha. Naposled so prišli fantje pred civilno sodišče. Zaradi napada na oborožene enote in zaradi žalitve oboroženih sil fašistične Italije je bilo osem zapornikov obsojeno na po 7 mesecev zapora, Franc Lavrič-Maticov, ki je streljal na Italijane, česar na sodišču ni priznal, pa je bil obsojen na dosmrtno ječo.

Zaporniki so se vrnili domov v začetku decembra 1941. Bili so izmučeni, toda v njih je tlel plamen upora. Niso si vzeli odmora. Takoj so začeli delovati kot aktivisti OF in opravljali partizanske naloge v enotah Narodne zaščite.

Jože Glavan je padel kot komandant bataljona v 10. SNOUB. Franc Glavan je padel na domačem vrtu na begu pred Italijani, Anton Glavan je bil ves čas NOB v enotah NOV. Sedaj živi v Škrilju. Anton Gradišar je padel kot komandant bataljona Notranjskega odreda. Jože Lavrič-Štancar je padel kot komandant bataljona slovenskih partizanov v Italiji, ko so se po kapitulaciji Italije prebijali skozi nemške zasede proti domovini. Franc Lavrič je deloval kot aktivist OF na Barju, kjer živi tudi sedaj. Frenk Kraljič je padel kot namestnik komandanta 8. SNOB v boju z Nemci pri Rakitni. Vid Sivec je vojno prestopal v zaporih in internaciji. Sedaj živi v Škrilju. Matevž Sivec je bil ves čas v NOV in je opravljal dolžnost namestnika komandanta 10. SNOUB. Janez Škrbec je padel kot komisar čete v 10. SNOUB. Jože Virant je bil zaradi sodelovanja v OF še enkrat aretiran, zaprt in interniran, od leta 1943 je bil v NOV.

Sklepne ugotovitve

Z gotovostjo lahko trdimo, da je bil spopad prvi javni znanilec upora v naših krajih. Zelo nazorno je pokazal, kako se bodo obnašali prebivalci naših krajev do vsake nadutosti in nasilja okupatorja. Ni dvoma, da je bil ta spopad povezan z vplivom in delom KP, s splošnim odnosom naših ljudi do Italijanov, z delovanjem razvijajoč se OF. Znano je, da je spopad doživel širok političen odnos po vsej Ljubljanski pokrajini. S tem spopadom se je pri naših ljudeh okrepil pogum, pri Italijanih pa strah.

Enako kot ti fantje so se ves čas NOB, razen nekaj izjem, obnašali vsi prebivalci sedanje krajevne skupnosti Golo-Zapotok. V vaseh pod Mokrcem in Kureškem je tedaj živel 688 prebivalcev. Ob koncu leta 1941 je na tem območju bilo 131 zapriseženih aktivistov Narodne zaščite. V letih vojne je delovalo 423 zapriseženih aktivistov OF. V oboroženih enotah je sodelovalo 111 borcev NOB. V zaporih in taboriščih je bilo 85 krajanov. Na smrt obsojenih in ustreljenih je bilo 43 aktivistov OF. V ognju boja je padlo 26 borcev. V zaporih in internaciji je umrlo 11 domačinov.

Ponosni smo na naš delež, ki smo ga dali v NOB. Še bolj zadovoljni in srečni pa bi bili, če bi se izboljšal odnos do hitrejšega materialnega razvoja tega območja.

Ludvik Golob

Ivan Cankar v narodnoosvobodilni vojni

Ob 110-letnici rojstva velikega slovenskega pisatelja

V »TV-15 – Naš tovariš« je stalna rubrika »Književniki udeleženci NOB«, v kateri so zabeleženi jubileji še živečih in umrlih književnikov, udeležencev NOB. Če bi tudi Ivana Cankarja uvrstili v to rubriko, to ne bi bila nikakršna pomota, temveč upravičenost, kajti Ivan Cankar je bil v NOB še kako krepko duhovno prisoten.

Rodil se je pred stodesetimi leti: 10. maja 1876 na Vrhniki, ki jo je himnično opeval v svojih delih, v družini revnega obrtnika. Umrli je 11. decembra 1918 v zenitu svojega ustvarjanja, star komaj dvainštrideset let. Osnovno šolo je obiskoval v rodni kraji, realno pa v Ljubljani. Pozneje je šel študirati na Dunaj tehniko, se prepisal na slavistiko, vendar študija ni končal, pisanje ga je docela prevzelo. Sprva je pisal pesmi, nato črtice, novele, povesti, romane, in drame.

Literarna zgodovina ga obravnava kot dekadenta, simbolista, modernista v slogu ekspresionizma. Leta 1900 se je odrekel dekadenci in se zavzel za socialno-kritično in etično-psihološko literaturo po zgledu ruskih in skandinavskih pisateljev. Leta 1902 je izdal svoj največji roman Na klancu, v spomin svoji materi z motivi družinske usode in mladosti. Nekaj časa je živel na Dunaju (v skupnosti s Štefko Löffler), leta 1916 se je vrnil v Ljubljano. Posvečal se je tudi politiki in nacionalnim problemom. Leta 1913 je nastopil s predavanjem »Slovinci in Jugoslovani za jugoslovansko združitev«.

Bil je prvi slovenski književnik, ki je zavestno spregovoril o naši narodni bedi, v prvi luči pokazal na našo preteklost, udaril z bičem po naši tedanji družbi in razkril gibalne sile slovenskega narodnega in družbenega življenja. Njegovo književno delo je bilo en sam spopad z meščansko družbeno ureditvijo ter z meščanskimi nazori in predsodki o politiki, kulturi in umetnosti, hkrati pa je napovedalo dobo nove družbene ureditve, ko si bo »prerojeni narod ustvarjal svojo kulturo, ki bo rasla iz njegovih bogatih ustvarjalnih sil« (S. Janež. Zgodovina slovenske književnosti).

V pismu Zofki Kvedrovi (8. maj 1900) je Cankar razložil svoje misli o dekadenci in pojasnil, da vidi poslanstvo literature v tem, da utira pot revoluciji v političnem in socialnem življenju. Mnogo bolj kakor pesnik in pripovednik je Cankar izrazil vsebino slovenskega družbenega življenja v svojih dramah. Cankarjeva dramatska umetnost je reformatorska, globoko idejna in umetniško dovršena. Še posebej je pomembna kot zgodovinska podoba slovenske družbene resničnosti na začetku našega stoletja. Z jedko satiro je kazala na družbene napake ter vzgajala in še danes vzgaja slovenskega človeka v odporu zoper lažno rodoljubje, hinavščino, zlagano dvojno moralo, hlapčevstvo in družbeno škodljivost.

Cankar je bil že zelo zgodaj povezan tesno z delavskim razredom. O tem priča tudi njegovo

sodelovanje pri socialnodemokratskem glasilu Rdeči prapor, v katerem je objavil mnogo svojih člankov in političnih govorov. Rad je predaval tržaškemu delavstvu in pri tem poudarjal, da pomeni Trst slovenska pljuča, Ljubljana pa slovensko srce. V predavanju »Slovensko ljudstvo in slovenska kultura«, ki ga je imel leta 1907 v tržaškem Delavskem domu, je nazorno pojasnil vlogo delavskega razreda v slovenski družbeni stvarnosti in poslanstvo prave kulture. Ostro je napadel meščansko pojmovanje kulture v slovenskem javnem življenju in proglasil proletarijat za edinega resničnega dediča vsega, kar so ustvarili najboljši slovenski kulturni delavci, ter delavstvu jasno razkril bistvo njegovega boja, ki ni drugega kakor »boj za popolno socialno in politično osvobodjenje!« (S. Janež).

Ali ni torej povsem naravno, da je narodnoosvobodilno gibanje, da so partizani izbrali med slovenskimi pisatelji, po katerih so poimenovali partizanske brigade tudi Ivana Cankarja? S tem so hoteli pokazati na tesno povezavo slovenske kulture in še posebej slovenskega slovstvenega ustvarjanja z idejami osvobodilnega boja (V. Smolej).

Tudi partizanske tehnike so bile poimenovane po naprednih slovenskih pisateljih: Cankarjeva tehnika, tehnika Franceta Prešerna, Kajuha in Aškerca.

Za potrebe partizanskih bolnišnic je Cankarjevega Hlapca Jerneja in njegovo pravico dra-

matiziral Rudi Hönn. Iz Skrinjske dramatizacije Hlapca Jerneja in njegove pravice sta natisnili odlomek primorski partizanski brošuri, namenjeni proslavam Ivana Cankarja pod naslovom »Ob 25-letnici smrti Ivana Cankarja« (1943).

V Slovenskem zborniku 1942 so bili natisnjeni tudi mnogi udarni citati iz del Ivana Cankarja. Na kongresu kulturnih delavcev na osvobodjenem ozemlju v Semiču (od 4. do 6. januarja 1944) so partizanski dramski igralci recitali odlomke iz Cankarjevih proznih del.

Ivan Cankar je bil v partizanski kulturi nenehno živo prisoten. Igralec in recitator Jože Tiran je med borci po brigadah in odredih z velikim uspehom recital njegov črtico Gospod Stotnik. Skoraj ni bilo čete, bataljona, ki na svojem mitingu ne bi imela na sporedu odlomka iz njegovih del ali citatov (Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar!).

Na odrskih tečajih za ljudske talente iz brigad in odredov v Črnomlju in Semiču so gojenci na javnih sklepnih produkcijah uprizorili odlomke iz Cankarjevih dramskih del.

V Frontnem gledališču sedmega korpusa je režiser Zvonimir Sintič uprizoril Cankarjevega Hlapca Jerneja in njegovo pravico.

Partizansko Slovensko narodno gledališče v Črnomlju je uprizorilo Cankarjevo dramo Kralj na Betajnovi kot svojo prvo premiero 20. februarja 1944, v režiji Mateja Bora in scenografiji Draga Vidmarja.

Ivana Cankarja je doletela čast, da so partizanski igralci z njegovo dramo odprli prvo partizansko gledališko sezono sredi vojne vihr.

Ob premieri Kralja na Betajnovi je (zdaj žal že pokojni) partizanski igralec Jože Tiran, ki je tedaj igral vlogo Bernota, takole izrazil svoje misli in občutke ob slovesnem trenutku otvoritve partizanskega gledališča: »Želja nas vseh je bila, da bi uprizorili dramo, ki je zrasla že iz novih razmer, a pristavljali smo zahtevo po kvalitetnem delu. Na žalost takega dela še nimamo in zato smo nujno segli po slovenski klasični dramski literaturi, katere največji tvorec je bil brez dvoma Ivan Cankar. Da pa smo se odločili prav za to delo, je v nemajhnini, če ne odločilni meri vplivalo dejstvo, da smo se zaradi razmer prisiljeni omejiti le na dela, za katera imamo možnost zasedbe in možnost kvalitetne uprizoritve. Za kralja na Betajnovi pa se nam je zdelo, da ga bomo mogli dobro uprizoriti, čeprav smo se zavedali, da bomo morali premagati mnoge težave in ovire. Prav pa je, da smo uprizorili prav to delo in na ta način povezali svoje delo z našo kulturno tradicijo. V tem tiči še globlji pomen te uprizoritve. Morali smo premagati velike težave z inscenacijo, razsvetljavo, z zasedbo vlog, s pomanjkanjem časa itd. Zaigrali smo s takšnim zanosom, voljo in smelostjo, mladostnim poletom, študirali s tako ljubeznijo, da bomo prav gotovo premagali vse pomanjkljivosti ter šli naprej, do novih še težjih, večjih in resničnejših uspehov!«

In napoved Jožeta Tirana se je uresničila. Cankar je na začetku gledališke sezone partizanskega gledališča dal ansamblu veliko vzpodbudo in premieri Cankarjevega Kralja na Betajnovi so sledile premiere Borove Težke ure, Borovih Raztrganec, Nušičeve Sumljive osebe, Linhartove Županove Mčke, Molierovega Namišljenega bolnika, Čehovljevih enodejank Snubača in Medveda in druge.

Dušan Mevlja

Književniki, udeleženci NOB

Ivo Zorman

Ob 60-letnici rojstva

Slovenski romanopisec, mladinski pisatelj in urednik Ivo Zorman se je rodil 3. maja 1926 na Gori pri Komendi, nedaleč od Kamnika v družini tesarja. Ko je bil jubilar star štiri leta, se je družina preselila v Kamnik. Kraj njegovega otroštva je Kamnik, kjer je obiskoval osnovno šolo. Po končani osnovni šoli je odšel na srednjo šolo v Ljubljano, na Prule. Tam ga je slovenski jezik poučeval Tone Seliškar. V Ljubljano se je vozil s »kamničanom«, ki je na veliko veselje šolarjev redno zamujal s prihodom v Ljubljano. Ko se je pričela vojna, je bil Ivo Zorman še otrok, ni še izpolnil petnajst let. Nemci so pričeli seliti ljudi in jih zapirali, po gozdovih pa so zapokale partizanske puške. Ivo se je zaposlil v tovarni upognjenega pohištva na Duplici pri Kamniku in navezal prve stike s partizani v letu 1942. Zbiral je zdravila za partizanske ranjence in papir za partizanske tiskarne ter obvestila o gibanju sovražne vojske. V začetku leta 1943 je zbral dekleta in fante svoje starosti in ustanovil novo organizacijo SKOJ v Kamniku. Kot sekretar mladinske organizacije je moral pogosto obiskovati partizane v okoliških gozdovih in hribovskih vaseh. Skrajša je vračal v mesto do januarja 1944, ko je v partizanih kar ostal do osvoboditve. Ves čas je delal kot sekretar Skoja na kamniškem in ob tem prehodil lep del Slovenije od Gorenjske do Primorske, Štajerske in Bele krajine. O svojih partizanskih letih trdi, da ne ve povedati nič junaškega: »Od štirih vojnih zim sem preživel v par-

tizanih samo dve, bil sem zelo mlad, pravi smrkavec.«

V partizanih je bil dopisnik ilegalnih partizanskih listov, po osvoboditvi pa dopisnik Tanjuga, Primorskega dnevnika in Slovenskega poročevalca. Kakor je zapisala Berta Golob (Znani obrazi), so se mu odpirala novinarska pota, s študijem na višji pedagoški šoli pa se je odločil za vzgojiteljski poklic. Kot učitelj slovenskega jezika je služboval v Križah pri Trzinu, Šmartnem pri Kranju, v Železnikih, Predvoru in v Litiji. Kasneje je bil polnih deset let urednik Kurirčka, nekaj časa pa glavni urednik založbe Borec.

Ivo Zorman je izredno plodovit slovenski romanopisec, sodi med najbolj brane slovenske mladinske pisatelje. Za roman Draga moja Iza je prejel Kajuhovo nagrado, nagrado Osvobodilne fronte in nagrado vstaje.

Doslej je napisal vrsto romanov, noval in povesti za odrasle bralce: Svobodni gozdovi (1954), Trije Borjanovi (novele – 1955), Čez dvajset let bo vse drugače (1968), V tem mesecu se osipa mak (1969), Pedagoška komedija (1971), Draga moja Iza (1973–1978), Sončniška nava (1974), Stric Benjamin (1977), Medved z budilko (1978), Vonj po jeseni (1978), Dom človekov (1981), Kdo bo meni prižgal sveče (1982), Portret revolucionarja Malusa (1985).

Doslej so izšle njegove mladinske knjige: Iz obroča (povest, 1953), Eno samo življenje (povest, 1963), Na senčni strani mesta (povest, 1967), Gnezdo sršenov (povest, 1968, 1974), V

sedemnajstem (povest, 1972 – več izdaj) Nedeljska jutra (zgodbe, 1973), Storkovo popoldne (zgodbe, 1973), Rosni zaliv (povest, 1975), Uporne Družboše (slikanica, 1978), Tinčevi divji doživljaji (slikanica, 1978), Bolničarka Vida (slikanica, 1978), Naši kurirji (slikanica, 1978), Rada bi bila velika (slikanica, 1979), Obveščevalci Lesnika (1982), Deklica iz Mihovega mlina (1982) in Hrčki Smrčki (1983).

V tiskarni je mladinski roman Oh, ta naša babica, ki bo izšel te dni. Posvetil se je tudi pisanju radijskih in televizijskih iger. Napisal je radijski igri za otroke Eno samo življenje (1961) in Najboljši prijatelj (1971), ki je bila nagrajena na radijskem natečaju leta 1971. Njegov roman Draga moja Iza je doživel tudi filmizacijo, ki pa se je je avtor odrekel. Za televizijo je napisal komedijo Botre (1976).

O njegovih prvih delih je napisal slovstveni kritik Matjaž Kmecl svojo oceno v Slovenski književnosti 1945–1965: »Samoniklo podobno kaže Ivo Zorman s svojimi novelami iz vojnopsihološke tematike, ki jih je od 1950 dalje objavljaval v revijalnem tisku. Leta 1955 je zbral pod naslovom Trije Bor-

janovi petero novel, ki pripovedujejo tragično zgodbo ljudi, ki v usodnem nesporazumu med naravno rodovno in s tem človečansko (Agnus Dei) ter spolitizirano, dnevnemu učinku podrejeno etiko, kakršno prinaša vojna, propadajo. Pripoved je v idejni konsekvencah (posledicah) tragično dosledna in nepopustljiva.«

Od prvih proznih del do današnjih obsežnih zrelih romanov, je Zorman naredil občuten in velik razvoj, ki ga je opazila tudi kritika. Tako je na primer Dušan Voglar v reviji Borec o njegovem romanu Kdo bo meni prižgal sveče, napisal, da se uvršča med tista knjižna dela, ki želijo v gmoti narodnoosvobodilnega boja raziskovati človekova osebna doživljanja in človeške individualne usode. Zormanov roman vznika v spoznanju, da so partizani vsak po svoje doživljali dogajanja okrog sebe, se vojskovali vsak s svojim pričanjem in prinesli iz vojnih dni vsak svojo podobo teh časov. Zorman si zastavlja naloge, da oriše pot mladega borca – prek njega prikljče pred oči podoba neštehtih požrtvovalnih skojevcev – podoba mladostne neobzdrane zagnanosti in neskaljene navdušenosti.

Tudi Nada Gaborovič je v razčlembi Zormanovega romana »Portret revolucionarja Malusa« v Borce zapisala, da je Ivo Zorman prehodil zanimivo pisateljsko pot od prvih začetkov do tega svojega zadnjega romana. Pravzaprav se je hkrati z razvojem družbe krepil v bolj kritičnega, tudi strogega opazovalca in presojevalca časa, razlagalca razmer. Njegova ustvarjalna naravnost in zanimanje sta bili uperjeni v medvojni in povojni čas, to je v čas akcije, sprememb, oblikovanja novih medčloveških in družbenih odnosov, ko je marsikaj napetega uplahnilo, ko se je porazgubilo veliko načrtov, ko je bojovita generacija začela

počasi postajati utrujena, ko se je jela pehata za materialnimi dobrinami in pešati v svojih idealih, porojeni v burnih vojnih letih. Kot sodoživljalec vsega tega je Zorman postal neke vrste kronist. Zormanov roman je po svojem nevsakdanjem ustvarjalnem postopku bridka pripoved o generaciji, ki ji je vojna izmalicila predstave o življenju, po kakršnem hrepeni vsak mlad človek. Je pripoved o nesmislih vojne in časa. Avtor osvetljuje junaka Malusa z več strani, njegov pripoved je napisan zelo impresivno, njegova usoda je opomin in svarilo in tudi obtožba.

Pri literarnem snovanju Iva Zormana, ki piše za odrasle in mlade bralce, se zavemo, da ne more biti delitve na literaturo za odrasle in na mladinsko, saj se obema posveča z enako resnostjo in poglobljenostjo. V romanu V sedemnajstem piše avtor o današnji mladi generaciji, o njenih poteh in stranpoteh ter o njenih stiskah in neprestanih spopadih s svetom odraslih, staršev in vzgojiteljev, ki vse prehitro pozabljajo, da so bili svoj čas tudi sami mladi in da so se spopadali s podobnimi težavami. Delo je zasnovano kot prepričljiv samogovor osrednje junakinje, ki se v bolnišnici znova vrača v življenje. Zdravniku doktorju Šteru razkriva preteklost in ob tem v spominu sestavlja posamezne drobce odločilnih dogodkov minulih dni, ko jo je nerazumevanje najbližjih in veriga usodnih nesporazumov privedla na rob obupa, ko je samo naključje preprečilo najhujšo nesrečo. (I. Ilich). Ko je roman leta 1972 prišel med bralce, je zlasti med mladino vzbudil veliko pozornost.

In kaj sodi jubilar sam o svojem literarnem delu? O tem izvem iz pogovora, ki ga je z njim vodila Berta Golobova (»Srce ustvarja, roka piše«).

»Pisatelj ni poklican, da bi krojil življenje, je pa lahko člo-

veštvu vest, dostikrat edini, ki to more biti. Verjamem v to in sem zato prepričan, da umetnost ni samo igra besed...«

»Spoznanja imajo svojo vrednost le, če izhajajo iz lastnih izkušenj. Tudi moja niso nič drugačna in vse moje pisanje temelji na njih. Človekova duševnost mi je bila kot mrčen gozd, ki me še vedno vabi v svoje globine. Ali pa kakor skrinja na podstrešju, polna presenečenj. Gozdu nikoli ne bom prišel do konca in skrinji nikoli do dna. Kadar pišem, iščem, odkrivam, raziskujem, primerjam. Junakom svojih zgodb ne poskušam vsiliti svoje volje. Pustim jih, da ravnajo, kakor jim narekujejo njihovi značaji, njihove izkušnje, njihova zavest.«

»Sloves partizanskega pisatelja sta mi prinesli prvi dve moji knjigi. Bolj kot minula vojna me zanima današnji čas. Pišem o svoji generaciji, o vrstnikih, ki se danes tako ali drugače prebujajo skozi življenje. O sebi tudi, saj spadam med nje. Otroštvo in zgodnja mladost smo preživeli v vojni in smo še danes zaznamovani z njo. Vrsto romanov sem napisal o tem. V njih skušam povedati, kajšno dediščino pusti vojna ljudem. Rane se zarastejo, brazgotine pa ostanejo. Predvsem brazgotine na duši.«

»Veselim se, da živim. Da se lahko srečam s tistimi, ki me imajo radi. In da lahko gnetem ta pisani svet in vsak dan znova ustvarjam takega po svoji lastni podobi.«

Tisti, ki imajo radi našega jubilara, so njegovi zvesti bralci iz vrst odraslih in mladih. Želim mu, čilemu šestdesetletniku, ki je doslej pokazal izredno pisateljsko kondicijo, da bi še dolgo gnetel ta pisani svet in s svojimi novimi knjigami razveseljeval vse tiste, ki ga imajo radi!

Dušan Mevlja

Iz naših krajev

V znamenju številnih srečanj

Po vsej ožji in širši domovini, pa tudi v zamejstvu skoraj ni bilo kraja, kjer se ne bi bile zvrstile številne športne in kulturne prireditve v počastitev praznika dela. Nekatera tradicionalna srečanja so bila spet v ospredju: Ljubljanci so praznovali na Rožniku in Rašici, Mariborčani na Brestaniškem jezeru, Celjani na Griču, Kranjčani na Joštu, Tržičani pod Storžicem, prebivalci Zasavskih revirjev na Zasipu nad Hrastnikom in na Dobrni nad Trbovljami, prebivalci obale na Socerbu pri Kopru, Gorenjci na Poljanah nad Jesenicami in pri Šobcu. Slovesno je bilo tudi v drugih krajih in pri številnih planinskih postojankah, kjer so za praznične dni odprli planinske domove.

Ena prireditev ob 1. maju je bila tudi v Opatjem selu pri Novi Gorici, kjer je zbrani množici govoril podpredsednik Zveznega izvršnega sveta Janez Zemljarič, ki je ob prazniku dela obravnaval zlasti gospodarske razmere ter vzroke krize, ki se z njo soočamo.

... Med drugim nekateri znova poskušajo odpirati razprave o temeljnih izhodiščnih osnovah stabilizacijskega programa. Namesto tega je vse več pritiskov, da bi gospodarska vprašanja reševali z administrativnimi in državnimi normativnimi ukrepi. Vse manj smo prodorni pri uveljavljanju gospodarsko spodbujevalnih in prisilnih sredstev. Ni pripravljenosti, zavzetosti in odgovornosti, da bi trošili le toliko, kolikor v resnici ustvarimo in kolikor v resnici zmogemo gospodarstvo v sedanjem položaju. Ni odločnega obračuna z izgubami, zgrešenimi in nepokritimi naložbami, neproduktivnim delom in podobnimi oblikami negospodarnega opravljanja družbene lastnine. Medtem ko se gospodarstvo v svetu vse bolj povezuje, zlasti za skupno razvijanje novih tehnologij in izvoznih programov za bolj smotno izkoriščanje zmogljivosti in naravnih bogastev, oživljajo pri nas težnje po avtarkičnem razvoju, regionalnem gospodarskem zapiranju in ekonomskem nacionalizmu. Žal se torej nadaljujejo ali ponavljajo mnoge tiste slabosti in obnašanja, ki

jim je dolgoročni program gospodarske stabilizacije napovedal najodločnejši boj in obračun... je med drugim dejal v svojem slavnostnem govoru Janez Zemljarič in poudaril, da nam danes ni potreben nov stabilizacijski program. V vsej državi potrebujemo le več enotne, dosledne in celovite akcije za izvajanje programa, za katerega smo se samoupravno in politično odločili in ki je v naših gospodarskih in družbenopolitičnih razmerah še zmeraj najbolj realna in trdna pot iz krize in razvojnih težav.

Tudi letos množično pod Urhom

Več kot 300 kolesarjev in kolesark, vsi najboljše, z izjemo reprezentantov, ki so tekmovali v tujini, je na dan OF začelo letošnje tekmovalno sezono v Sloveniji. Člani KD Rog-Franek so že šesto leto po vrsti pripravi

li progo pod Urhom pri Ljubljani. To je bila – v izjemno lepem spomladanskem vremenu – že 41. dirka v spomin padlim borcem kolesarjem.

Po slovesni otvoritvi, na kateri so udeležence dirke pozdravili Vlado Janžič, predsednik kolesarske zveze Slovenije, Ivan Samec, predsednik SO Moste-Polje, in Tone Korošec, član OO ZZB NOV moštanske občine (prireditve je bila tudi v počastitev občinskega praznika Moste-Polje in v sklopu prireditev Po poteh partizanske Ljubljane), so borci prevozili častni krog, posebna delegacija udeležencev pa je nesla cvetje k spomeniku padlim borcem kolesarjem v Zgornjo Šiško in na Urh. Tekmovanje so pričeli miličniki, ki so tokrat prvič izvedli tudi slovensko prvenstvo, nato pa po vrsti od pionirskih do veteranskih kategorij.

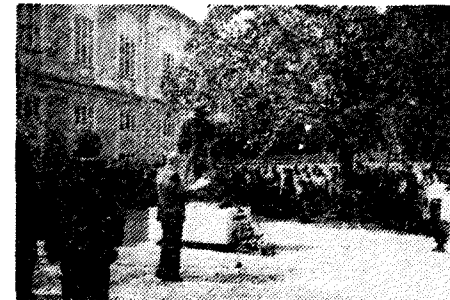
Kar devet nekdanjih borcev NOV se je znašlo na štartu. Častni krog so prevozili: Danilo Pertot, Jože Jenič, Jože Mužič, Alojz Erbežnik, Rajko Miketič, Stane Bobek, Aleksander Novak, Lojze Poreber in Lojze Spačal. Nekateri izmed njih so vozili tudi v svoji kategoriji. Med njimi so tudi tisti, ki so lani prevozili dolgo jadransko magistralo od Ankarana do Ulcinja, v teku pa so pripravili za novo presenečenje: konec avgusta ali v začetku septembra menijo namreč borci kolesarji trasirati novo kolesarsko transverzalo »Po poteh štirinajste«.

Ta spominska dirka v šestih etapah naj bi se pričela na Suhorju, končala pa v Lučah ali Solčavi v Zgornji Savinjski dolini. Po končani vožnji bodo kolesarsko transverzalo »Po poteh štirinajste« izročili mlajšim kolesarskim rodovom.

Kar 12 kategorij je bilo na sporedu. Največ pozornosti je veljalo seveda članski dirki na 60 kilometrov dolgi krožni progi. Dodatni časovni odbitki so dirko naredili še privlačnejšo, zmago pa je slavil član ljubljanskega Roga Zvone Kosirnik. Tudi obe mladinski kategoriji sta bili zanimivi: najboljša sta bila Ječnik (Sava) pri starejših in Velkavrh (Astra) pri mlajših mladincih.

Njemu v spomin

Pred šestimi leti je v Ljubljani umrl predsednik Tito. Huda bolečina in globka žalost sta v tistih dneh prevzela poripadnike vseh narodov in narodnosti naše države, kajti Tito je bil vse svoje dolgo življenje dosleden borec za hotenja in zgodovinske cilje delavskega razreda.

Sedem desetletij je z vso svojo neizmerno energijo deloval v revolucionarnem delavskem gibanju; šest desetletij je organiziral in krepil vrste jugoslovanskih komunistov; več kot štiri desetletja je z dosledno revolucionarno odgovornostjo opravljal najvišje naloge v naši partiji. Enega svojih vrhov je Tito dosegel kot voditelj jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Našo domovino in naš boj za boljše človeško družbo je uvedel v svetovno zgodovino ter se tudi sam izkazal kot naša največja zgodovinska osebnost. Spomin na Titovo veliko življenjsko in revolucionarno delo ostaja trajen, saj se vsi zavedamo, da bomo samo z enotnostjo, z okrepljenim kolektivnim delom, z večjo odgovornostjo in neomajno zvestobo njegovim svetlim idealom lahko zapolnili praznino, ki je v naših vrstah sledila njegovi smrti.

Vzajemno sodelovanje gasilskih društev

Gasilsko društvo Spodnja Šiška v Ljubljani, ki bo čez dve leti praznovalo stoletnico svojega delovanja, je eno redkih tovrstnih društev v slovenskem prostoru, ki je lahko za vzor mnogim na področju medsebojnega sodelovanja in utrjevanja protipožarne kulture. To dokazuje tudi nedavno srečanje s člani pobratene gasilskega društva iz avstrijske Koroške, ki jih je na obisk v Ljubljano pripeljal Ernst Jehull:

Vabila

Borci Artilerijske brigade I. Proletarske divizije bodo 8. maja 1986 obiskali KS Gameljne – Rašica in KS Edvard Kardelj – Tacen-Smartno. Borci bodo na poti iz Beograda obiskali kraje nekdanjih bojev na srem-ski fronti ter Zagreb, ki so ga tudi pomagali osvoboditi.

Družbenopolitične organizacije obeh krajevnih skupnosti jim pripravljajo prisrčen sprejem pred domom Stane Kosec v Srednjih Gameljah, kjer bo tudi kulturni program, združen s proslavo dneva osvoboditve. Po sprejemu v tovarni Rašica bodo obiskali svoje nekdanje gostitelje v vaseh Gameljne, Smartno in Tacen.

Vabimo vse vaščane, da pridejo pozdravit borce, s katerimi so skupaj preživeli prve dni svobode.

KRAJEVNA SKUPNOST
GAMELJNE – RAŠICA

Vabimo vse borce enot in služb NOV in PO Slovenije, ki imajo domovili v občinah in mestu Ljubljana in ki so osvobodjevali Ljubljano, da se udeležijo:

– komemoracije ob obeležju na Orlah, ki bo 9. maja 1986 ob 10. uri.

– sklepne prireditve »30. pohoda Po poteh partizanske Ljubljane«, ki bo v soboto 10. maja 1986 ob 10.30 uri na Trgu revolucije v Ljubljani.

Zbiranje udeležencev pohoda je od 9.40 do 10. ure na Cankarjevi in Zupančičevi cesti v Ljubljani.

Odbori skupnosti borcev enot in služb NOV in POS, ki imajo domovili v Ljubljani in odbori skupnosti borcev enot, ki so osvobodjevali Ljubljano.

»Krajevna organizacija ZZB NOV Krtina in ostale družbeno politične organizacije vabijo na svečano razvite prapora krajevnih organizacij ZZB NOV Krtina, ki bo v nedeljo 11. 5. 1986 ob 15 uri na prostoru letnega gledališča KUD Miran Jarc v vasi Studenec.

To je ena od prireditev iz programa praznovanja občinskega praznika Občine Domžale. Po prireditvi bo tovariško srečanje.

Družbeno politične organizacije KS Krtina

Področni odbor koroških partizanov Ljubljana vabi vse svoje člane, da se udeležijo tradicionalnega XXX. Pohoda po poteh partizanske Ljubljane, ki bo dne 9. maja 1986. Koroški partizani se bomo zbrali na zbornem mestu ob svojem praporu.

V popoldanskih urah po pohodu bo ob 16. uri seja odbora v prostorih restavracije Slavija na Gosposvetški cesti, po seji pa bo Peter Plesnik predvajal diapozitive o partizanski Solčavi.

Odbor koroških partizanov

»Ta delovna srečanja s pobratenimi gasilskim društvom imajo že dolgoletno tradicijo. Ob takšnih priložnostih izmenjujemo mnogokateri medsebojne izkušnje, zlasti tiste, ki jih pridobimo ob resnejših požarih, teh pa je, žal, čedalje več. Ne glede na oddaljenost in državno mejo ohranjamo pristne tovariške odnose, v vsakem hipu pa smo oboji pripravljeni na pomoč v slučaju večjih požarov, nam je uvodoma dejal Srečko Oprešnik, predsednik gasilskega društva Spodnja Šiška in hkrati predsednik komisije »Društvo mladi gasilec« pri MGZ Ljubljana (za svoje požrtvovalno delo je prejel vrsto družbenih priznanj, med drugim tudi red zasluga za narod s srebrno zvezdo).

O Srečko Oprešniku bi lahko zapisali še mnogo več, toda dovolj bodi že to, da je bil med drugim soustanovitelj planinskega društva Triglav v Švici, kjer je bil več let zaposlen, da je bil soustanovitelj strelske družine v Titovih zavodih Litostroj, ter soustanovitelj industrijskega gasilskega društva Litostroj, ki letos praznuje 34-letnico delovanja, aktiven pa je tudi v krajevni skupnosti Hinko Smrekar, kjer je med drugim tudi poveljnik civilne zaštite.

Največ skrbi namenja vzgoji mladih v »Društva mladi gasilec«. Kot gasilski častnik je tudi republiški sodnik na tekmovalnih

Popravek

V številki 16–17 iz 24. aprila 1986 se je v prispevek Ernesta Rusjana Organizacija in delovanje zalednih enot na teritoriju VII. in IX. korpusa vrnila tiskarska napaka, saj piše:

»Odelek za zaledje (vojna oblast) je zajemal komande idrijskega, vipavskega in goriškega vojnega področja... pri zadnji oznaki pa bi moralo pisati »gorenjskega vojnega območja«.

Vse borce jurišnega bataljona 15. divizije, ki ima domovili v Ljubljani, vabimo, da se v čim večjem številu udeležijo manifestacije v počastitev 41-letnice zmage nad fašizmom. Zberemo se v soboto, 10. maja do 9.40 na Cankarjevi cesti – nasproti Narodnega doma. Začetek proslave bo ob 10.30 na Trgu revolucije, nakar bomo odšli na Gospodarsko razstavišče na tovariško srečanje.

Odbor jurišnega
bataljona 15. divizije
NOVJ

Obvestila

V počastitev 45-letnice vstaje slovenskega naroda in drugih narodov in narodnosti prirejamo že tradicionalni pohod Po poteh Dolenjskega odreda ter srečanje mladine in borcev NOV v petek, 23. maja 1986 ob 9. uri pred osnovno šolo Janeza Kalana na Topolu (Katarina). Svojo udeležbo prijavite najpozneje do 10. maja 1986 na naslov: Osnovna šola Janeza Kalana, Topol 17, 61215 Medvode ali na telefon: 611-186.

Turistično društvo Katarina in osnovna organizacija ZSMS

Odbor skupnosti borcev Notranjskega odreda obvešča vse bivše borce in borke NO, da se bomo zbrali 10. maja 1986. na zbirnem mestu bojnih enot in praporov in sodelovali na 30. jubilejnim Pohodu po poteh partizanske Ljubljane. Zbor bo pred poslojem Opere SNG v Ljubljani med 9.40 in 10. uro.

Borci in borke, pridite s pripetimi spominskimi medaljami NO!

ODBOR SKUPNOSTI BORCEV
NOTRANJSKEGA ODREDA

V nedeljo, 11. maja 1986 organizira krajevna organizacija ZB Cerklje ob 9. maju, dnevu zmage tradicionalni pohod na Davovec, kjer je grobišče padlih borcev 2. grupe odredov Koroškega odreda. Zbor za vse udeležence bo ob 9. uri izpred osnovne šole v Cerkljah oziroma ob 10. uri pred gasilnim domom na Štefanji gori. Osrednja proslava na Davovcu bo ob 11. uri.

Krajevna organizacija ZB
Cerklje

Planinska društva Sovodnj, Gorenja vas in Ziri organizirajo pod pokroviteljstvom družbenopolitičnih organizacij občine Skofja Loka 10. spominski rekreativni spominski pohod na Blegoš (1563). Namen pohoda je počastitev dneva zmage. Letošnji pohod bo v nedeljo, 11. maja 1986, in sicer ob vsakem vremenu. Pri koči pod Blegošem bo ob 11. uri proslava s programom. Poti bodo dobro označene – markirane in zavarovane. Odbor za organizacijo pohoda na Blegoš

»Mladih gasilcev«. Eno takšnih tekmovalj bo letos v Ptuj; udeležile se ga bodo ekipe mladih gasilcev s 130 osnovnih šol iz vse Slovenije.

Spominski pohod partizanov na Triglav 1986

Skupnost borcev VII. SNOUB France Prešeren je dala pobudo, da ob 45-letnici vstaje slovenskega naroda organiziramo spominski pohod borcev na Triglav, goro, ki je Slovincem v kriznih obdobjih pomenila simbol narodnostne pripadnosti ter upora proti nasilju in zasužnjevanju.

Osvobodilna fronta je že leta 1941 sklenila, da bo za znak upora proti okupatorju uporabljen Triglav. Kasneje je bil ta znak (stilizirani Triglav) upodobljen tudi kot sestavni del grba SR Slovenije. Spominski pohod borcev na Triglav ob 45-letnici vstaje naj bi bila torej priložnost za osvežitev spomina na vlogo naše najvišje gore v zgodovini slovenskega naroda, zlasti v letih največjih preizkušenj.

Množični vseslovenski pohod borcev NOB na Triglav 18. in 19. julija bo velika manifestacija, ki se ji bo pridružila cela vrsta kulturnih prireditev. Osrednje bodo: spominska slovesnost ob Aljaževem stolpu, proslava na Kredarici ob odkritju obeležja Triglavski diviziji, tovariški večer na Kredarici ter sklepna prireditev na Rudnem polju, ko bo odkrit spomenik Triglavski diviziji (in po njej poimenovana pot na Triglav). Če bi bile vremenske napovedi za 18. in 19. julij neugodne, bo pohod naslednji petek in soboto.

Vsem, ki bi se radi udeležili pohoda, naj že sedaj povemo, da bo TV-15 vse do pohoda sproti objavljaval informacije, reportaže, zapise in drugo, kar bo v zvezi s pohodom. Objavili bomo tudi prijave udeležencev, kakor tudi program prireditev.

Organizatorji spominskega pohoda na Triglav si prizadeva zbrati čimveč zgodovinskega gradiva, ki je kakorkoli vezano z našim najvišjim vrhom. Zato vabi vse, ki imate v svojem arhivu slike, zapiske, dnevnike, literarna dela in drugo dokumentarno gradivo, da pomagate odboru pri zbiranju kompletne dokumentacije.

Stran pripravil Jože Čerin

Utrjevanje pakistanske opozicije

Predsednica Pakistanske ljudske stranke Benazir Buto nadaljuje bučno turnejo po pakistanskih mestih, ki jo je sama označila kot ljudski referendum za izredne volitve. Predsednik Zia Ul Haq zaenkrat Butovi neposredno še ni zagrozil s priporom, vse več pa je znamenj, da bi pakistanske oblasti utegnile znova uvesti izredno stanje.

V prvi polovici tega meseca se je v Pakistan po dveh letih izgnanstvu vrnila opozicijska voditeljica Benazir Buto, ki ji je več stotisoč privržencev na ulicah drugega največjega pakistanskega mesta Lahoreja pripravilo veličasten sprejem. Spreved po mestnih ulicah se je kljub strogim varnostnim enotam in pripadnikom policije sprevrgel v demonstracijo moči in z glasno podporo Butovi ter nezadovoljstvom z vladavino Zie Ul Haqa. Zanimivo je, da je prva dama pakistanske opozicije pred vrnitvijo v domovino obiskala Združene države Amerike, Saudovo Arabijo in Sovjetsko zvezo, kar vse je spodbudilo najrazličnejše spekulacije o vzrokih in možnih posledicah »diplomatske aktivnosti«, ki pa jih velja presojati zlasti skozi prizmo pakistanskega notranjega dogajanja.

Ko v Pakistanu govorijo o opoziciji, imajo največkrat in predvsem v mislih koalicijo enajstih trenutno še vedno formalno prepovedanih strank, ki so združene v t.i. Gibanju za obnovo demokracije, vendar je največja in najvplivnejša med njimi prav Butova Pakistanska ljudska stranka. Leta 1967 jo je ustanovil bivši premier Ali Buto, ki je na vrhuncu svoje politične kariere z lastno inanco t.i. socialistične preobrazbe Pakistana osvojil večino pakistanskih volilcev. Edini način, ki ga je general-ska elita Zie Ul Haqa pripravila za Butov poraz, je bil vojaški udar, ministrskemu predsedniku pa so dve leti

kasneje zategnili vrv okrog vratu zaradi še danes nedokazanega, političnega atentata. Pakistanske ljudske množice tega še danes niso pozabile in Benazir Buto, študentka iz Oxforda in Harwarda, je v marsičem podedovala očetovo karizmo. Strah vladajoče generalske elite je torej upravičen.

Čeprav je stranka v minulih osmih letih doživela tudi padce v obliki frakcijskih bojov in čeprav je vladajoči režim ost delovanja uperil v nevtraliziranje strankarskega vpliva in delovanja, je energična 32-letna Benazir s svojim delovanjem dosegla politično spoštovanje in popularnost. Njena politična usoda je v marsičem negotova, mimogrede pa se zastavlja vprašanje, kaj lahko mlada ženska kot je ona, v pakistanski družbi, kjer za žensko še vedno veljajo tradicionalne norme šeriatskega prava, sploh stori.

Zagovorniki strankinega akcijskega programa Benazir Buto pripisujejo attribute diplomatske aktivnosti in politične zrelosti, zagovorniki njenega političnega scenarija pa so jo pred vrnitvijo že razglasili za pakistansko Corazon Aquino, ki naj bi po aktualni filipinski formuli vrgla Ul Haqa. Takšne primerjave so najverjetneje prenapete in so plod političnih spekulacij, ki pa jim stvarna pričakovanja jemljejo argumente. Prav tako se zdijo pretirane besede prve dame pakistanske opozicije v tistem delu, kjer pravi, da se je položaj v državi po njenem obisku dramatično spremenil in da vladno premierja Džunedža razjeda kriza.

Vedeti moramo, da je sedanji Ul Haqov režim na zadnji dan lanskega leta vsaj verbalno odpravil izredno stanje, ki je trajalo dolgih osem let, da pa je vladajoča versko-zemljiškoposestniška in generalska elita vzvode oblasti obdržala v svojih rokah. Pozornost v zvezi s

Benazir Buto

Zia Ul Haq

sedanjimi dogodki v Pakistanu spodbuja med drugim tudi Ul Haqova izjava za londonski časnik New Life, kjer ni izključil možnosti, da bi v državi na novo uvedli izredno stanje. V pakistanski zgodovini so ga uvedli med drugim leta 1958, 1969 in leta 1977. Glede na to, da je generalna javnost že večkrat presenetil s svojimi političnimi manevri, njegove izjave ne kaže jemati neresno. Benazir Buto sicer odločno zavrača takšne možnosti in dodaja, da je cilj njene kampanje dokazati, da sedanja vlada in skupščina nimata podpore ljudstva in da se izrednim volitvam, ki naj bi bile konec leta, ne bo mogoče izogniti.

Med političnimi spekulacijami in stvarnimi pričakovanji bo voditeljica opozicije morala računati poleg drugega tudi na potrjeno zvižanost sedanjega režima, ki ji je sicer zajamčil svobodo delovanja, če le-to ne bo navzele oblik nasilnih protivladnih demonstracij. Ko se je od leta 1984 Benazir Buto večkrat vračala iz Londona, jo je Ul Haq brez zadržkov enostavno onemogočil tako, da jo je spravil v hišni pripor.

Za ponovitev takšnih preventivnih dejanj ni poročila in Benazir Buto mora s tem računati.

Računati pa bo morala še z marsičem, zlasti s težavami v lastni stranki. Starejši politiki namreč menijo, da morajo stranko reformirati, obnoviti v smislu okrepljenih stikov z javnostjo, mlajši aktivisti pa poudarjajo potrebo po odločni in čimprejšnji akciji, kajti na ta način želijo iz spomina na smrt njenega očeta skovati največ političnega kapitala. Od složnosti znotraj Pakistanske ljudske stranke, morda tudi od podpore ostalih strank, seveda pa od vzvodov veljavne oblasti, bo prihodnje dni odvisno, ali se bo Benazir Buto in krog njenih pristašev kot ptič Feniks znova prerodil, kajti v nasprotnem primeru in ob plimi drugih opozicijskih strank utegne zakon pozabe in politične igre dokončno pokopati karizmo Alija Buta in njegovih naslednikov. Možnost hišnega pripora za Benazir Buto pa mora več kot previdno preučiti tudi Ul Haq, kajti priprta opozicijska voditeljica utegne biti še nevarnejša.

M. Lamprecht

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Moskva: Uradna sporočila zatrjujejo, da se stopnja radioaktivnosti po katastrofi v jedrski centrali Černobil zmanjšuje. V Moskvi se mudi tudi generalni direktor Mednarodne agencije za atomsko energijo Hans Blix. Tja so ga s še dvema strokovnjakoma povabile sovjetske oblasti.

Tokio: Voditelji sedmih najrazvitejših zahodnih držav nadaljujejo razpravo o žgočih mednarodnih gospodarskih in političnih vprašanjih. Obravnavali so že besedila treh predlaganih deklaracij in sicer splošne politične deklaracije, izjave o mednarodnem terorizmu ter dokumente o posledicah jedrske nesreče v Černobilu.

Dunaj: Avstrijci bodo morali 8. junija še enkrat na volišča, kajti predsedniške volitve niso prinesle absolutnega zmagovalca. Največ glasov je sicer dobil kandidat opozicijske Ljudske stranke Kurt Waldheim, ki mu je do zmage manjkalo le nekaj desetnih odstotka.

Ženeva: V Švici poteka že sedmi krog posrednih pogajanj o afganistanski krizi. V razgovorih posreduje tudi pomočnik generalnega sekretarja svetovne organizacije Diego Cordoves, ki je izjavil, da utegne biti sedanji krog pogajanj odločilen za konec že sedem let trajajoče vojne.

Lisbona: Brazilski predsednik Sarney je med obiskom na Portugalskem izjavil, da razmere v svetovnem gospodarstvu močno škodujejo koristim človeštva. Zlasti je opozoril na visoke obrestne mere, protekcijonizem razvitih držav ter ovire pri prenosu tehnologije.

Tripolis: Generalni sekretar Arabske lige Šadli Klibi se je z libijskim voditeljem Gadafigem pogovarjal o nedavnih ameriških napadih na Libijo. V Tripolis je Klibi prispel na priporočilo sestanka arabskih zunanjih ministrov, ki so pred dnevi zasedali v Fesu, vendar se niso mogli dogovoriti o sklicu izrednega vrhunškega srečanja arabskih držav.

Daka: V predvolilni kampanji v bangladeškem glavnem mestu je bilo ranjenih več kot 200 oseb iz različnih političnih strank. Opozicijska ljudska stranka je prebivalstvo pozvala na boj kot volitev, ki naj bi bile v prvi polovici maja, že zdaj pa je v kandidacijski proces vključeno 27 strank.

Kabul: Te dni so v Afganistanu proslavili osmo obletnico aprilske revolucije v državi, ki je botrovala tudi sovjetski zasedbi Afganistana. Predsednik Babrak Karmal se slovesnosti iz neznanih vzrokov ni udeležil.

Kartum: V sudanskem glavnem mestu se je sešla na novo izvoljena skupščina, ki šteje 264 članov. Parlament naj bi izvolil nov vrhovni svet, ki bi štel pet članov, prav tako pa tudi novega premiera. Sedanji vrhovni vojaški svet naj bi oblast civilistom predal tretjega maja.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Ameriški partijski voditelj Henry Winston v družbi s članico CK KP ZDA Angelo Davis preden so jo leta 1972. na procesu v San Joséju oprostili krivde. Winston je ta mesec dopolnil 75 let življenja. Že več kot četrt stoletja je ta delavski tribun popolnoma slep.

škega delavskega voditelja. Uspelo jim je zadržati ohromelost, vida pa mu niso mogli več vrniti. Kljub temu pa se Winston ni vdal. Z besedami: »Izgubil sem vid, nisem pa izgubil svojih iluzij,« se je z neuklonljivo voljo vključil v delo v prid proletariata. Leta 1966. je bil na 18. kongresu KP ZDA izvoljen za državnega predsednika KP ZDA.

Od tedaj je Winston veli-

ko naredil za organizacijsko in politično utrditev partije, opazna pa so tudi njegova teoretična razmišljanja in dela. Za njegove knjige o teoretičnih vidikih boja ameriškega delavskega gibanja in Afričanov, njegove časopisne članke intervjuje in govore je značilno globoko poznavanje marksizma in leninizma s posebnim ozirom na razmere v ZDA.

-n

Oslepel ameriški partijski predsednik

Najnovejši premiki v ameriški zunanji politiki so obudili misel na dejavnost ameriških komunistov in na njihov vpliv v ameriškem političnem življenju. Dejavnost ameriške partije je med našimi ljudmi komaj kaj bolj znana, kakor dejstvo, da deluje tudi KP ZDA.

V intervjuju za »Daily World« je državni predsednik KP ZDA Henry Winston januarja letos dejal, da je prednostna naloga ameriških komunistov »Odločna obramba miru na svetu pred vsemi, ki svetu grozijo z uničenjem. Za odvrnitev nevarnosti se morajo povezati vse, tudi najbolj kontrastne sile.«

To stališče je značilno za daljnovidnost Henryja Winstona – njegovi tovariši mu pravijo kar »Winnie« – človeka, ki združuje najboljše tradicije bojevitosti ameriškega proletariata. Kot vnuk sužnja v plantajah na jugu ZDA, se je »Winnie« rodil 2. aprila 1911 (zdaj je bil star 75 let), v delavski koči ob Missisippiju. Od rane mladosti je naprej okušal dvojno izkoriščanje in zapostavljanje črнопolnih državljanov v ZDA. Leta 1931 se je kot

20-letni pleskar priključil komunistični mladinski ligi ZDA, sedem let kasneje pa je postal njen nacionalni sekretar.

Tedaj je ameriško delavsko gibanje doživelo nenaden vzpon. KP ZDA, se je razvil v upoštevano silo v vodstvu množičnega boja za socialne in politične pravice. Njeni člani so pohiteli na pomoč Španski republiki v njenem boju proti fašizmu, neutrudno pa so si tudi prizadevali za vzpostavitev kar najširše enotne fronte za obrambo pred vojno nevarnostjo, ki je vse bolj prestopala meje fašističnih držav.

Leta 1941. se je Henry Winston tako kot desetstisoči drugih ameriških komunistov prijavil v vojsko. Kot narednik je po svoje prispeval k zmagi protihitlerjevske koalicije. Potem ko je bil demobiliziran, mu

je KP ZDA zaupala mesto svojega organizacijskega sekretarja.

Ob koncu štiridesetih let so najbolj agresivni krogi ameriškega monopolnega kapitala zaostriili hladno vojno zoper SZ in druge socialistične države. Na notranjepolitičnem področju se je v ZDA tedaj začelo obdobje protidemokratske histerije, glede komunistov pa pravega lova na čarovnice, kar se je vse dogajalo v znamenju senatorja McCarthyja. Udarci, ki so bili naperjeni zoper KP ZDA, so za nekaj časa blokirali njeno legalno dejavnost.

V New Yorku so postavili pred sodišče enajst uglednih delavskih voditeljev. Od Williama Z. Fosterja, Eugena Dennisa, Gusa Halla, Henryja Winstona in njihovih tovarišev so celo zahtevali, naj se opredelijo, obtožbojo kot »agenti neke tuje sile« (mišljenja je bila SZ) in da policiji izdajo imena še drugih vodilnih članov partije.

Henry Winston je bil obsojen na pet let zapor,

vendar se je umaknil v ilegalo. Ko se je leta 1956. prijavil oblastem v upanju, da ga bodo zaradi zamrlega mcarthizma kazni oprostili, so ga zaradi »neposlušnosti« obsodili na nadaljnja tri leta zapor. V jetnišnici »Terre Haute« je Winston nevarno zbolel. Imeli so ga za »simulanta« in mu dolgo časa odrekali zdravniško pomoč. Ko so končno ugotovili možganski tumor, ni bilo več mogoče, da bi mu rešili vida. Sele leta 1961. so Winstona izpustili iz zapor.

Dolga leta so si nato sovjetski specialisti prizadevali, da bi pozdravili ameri-

INDUSTRIJA TERMIČNIH APARATOV, ŽIČNIH
TKANIN IN PLASTIKE p. o.

61310 RIBNICA, ŠEŠKOVA 17

Telefon: direktor (061) 861-269 • h. c.: (061) 861-038, 861-010 • Telegram: ITPP Ribnica •
Telex: 31-624 YU ITPP

Proizvodni program:

Trajnožarni štedilniki Küppersbusch □ Toplovodni kotli □ Baterijske cisterne za kurilno olje □
Žične in plastične tkanine □ Konfekcioniranje žičnih tkanin

Tudi najrevnejšim še kaj vzamejo

Letalo vzdržuje redno progo samo do Gilgita, trga s 25000 prebivalci na severu Pakistana, kjer so si sosedje Indija, Afganistan, Kitajska in SZ in skrbijo, da medsebojnih sporov nikoli ne zmanjka. Za tem je helikopter najhitrejšje prevozno sredstvo. Z višine je mogoče brez težav ugotoviti, da je suša najhujši problem tega področja. Severni kraji Pakistana ležijo zunaj dosega poletnega monsunskega deževja. Pozimi zapade nekaj snega, sicer pa povsod, kjer je le nekaj vode, pridelujejo pšenico in ječmen.

Pod streho sveta prebivajo revni ljudje. Naravnih bogastev je malo, prirastek prebivalstva pa je zelo velik. V posameznih vaseh je celo 5% na leto. Prevozne poti so neskočno dolge, pa čeprav so s kitajsko pomočjo zgradili karakorumsko cesto in s tem starodavno svilen pot naredili primerno za sodobna prometna sredstva. Kljub zvenečemu imenu to ni nobena avtomobilska cesta. Tam, kjer se pobočja vdirajo, skale še mesece dolgo ležijo na cestišču. Vsak izvoz kmetijskih pridelkov v južni Pakistan ali morda v tujino je zaradi slabih prometnih zvez vprašanje zase. Strokovnjaki računajo, da je letni dohodek na prebivalca na tej visoki planoti okoli 150 dolarjev; to je manj kot polovica povprečnega pakistanskega dohodka. Pri tem velja poudariti, da sodi Pakistan med revne razvijajoče se države na svetu.

V velikanskem oblaku prahu je helikopter pristal pred molčečim zidom ljudi. Muzika na bližnjem vaškem trgu je začela igrati. To je bil pozdrav za goste Age Khana. Več kakor ena tretjina prebivalcev pakistanske visoke planote se ima za pripadnike ismaelitske islamske ločine. Ismaeliti so šiitska sekta in imajo približno 20 milijonov vernikov, ki živijo v Zairu, Keniji, Bangladešu, Indiji in Pakistanu. Njihov verski poglavar je vsakokrat Aga Khan, potomec neke perzijske plemenitaške družine, ki je v 19. stoletju odšla v Indijo, se vdinjala britanskim kolonialnim gospodarjem in dobila od njih knežji naslov.

Aga Khani pravijo, da izhajajo od imama Ismaila, enega izmed sinov šestega šiitskega imama Džafarja al Sadika iz 8. stoletja. Prek Alija, zvestega zeta in bratranca hkrati, je bil menda v sorodu s samim Mohamedom. Po mnenju nekaterih bi se sedanji imam v 102. generaciji lahko skliceval na Adama kot svojega prednika, ne glede na to, da vsi veljamo za Adamove potomce. Kljub vsemu angažiranju v ZN obdaja Age Khane v zahodnem svetu mondeni

blišč, ki so ga ustvarili s svojim pravičnim bogastvom in življenjem na veliki nogi, s konjskimi dirkami in tekmovanju z jahtami in z zgodbami, da ob neki priložnosti vsakokratnega Ago Khana njegovi verski privrženci odtehtajo z zlatom in dragimi kamni. V razvijajočih se državah, kakršen je Pakistan, pa si je rodbina zaradi nekaterih socialno in kulturno-političnih pobud, ki segajo daleč čez okvire duhovnega vodenja, pridobila sloves bogatega dobrotnika. Kot lastniki velikega gospodarskega imperija se znajo okoristiti z vsemi prednostmi sodobne tehnologije, kot gospodarji svojih cerkvenih občin, raztresenih po polovici sveta, pa uživajo v čaščenju. Ob vsaki poroki ali prevzemanju oblasti prirejajo Ismaeliti po vsem svetu svojemu imamu na čast slikovita praznovanja, ki imajo svoje korenine v že zelo oddaljenih fevdalnih časih.

Očitno nasprotje med naukom, ki ga razširja, in posvetnim življenjem, ki se mu niti v mislih noče odreči, pojasnjuje sedanji četrti Aga Khan z zgodovinsko vlogo Islama. Ali ni bil tudi Mohamed predvsem poslovni človek? Princ Karim, Aga Khan, ki je pri dvajsetih prevzel imamat od svojega starega očeta, je moderno vzgojen. Absolviral je na harvardski univerzi, sodeloval pa je tudi na zimski olimpiadi v Innsbrücku. Svoje velikansko imetje upravlja iz svojih central v Parizu in v Ženevi.

Skrb za province, v katerih živijo Ismaeliti, kaže s tem, da ustanavlja zanje posebne komisije in razvojne programe in pomaga pri njihovem finansiranju. Njegov denar pripomore k tistem, česar revne države same ne zmorejo. Nekaj mesecev je od tega, ko je njegova ustanova v Karadži, pet milijonov južni metropoli Pakistana, postavila bolnišnico s 720 posteljami in zametek zasebne univerze. Gradnja povezuje islamsko zidarsko tradicijo z moderno medicinsko tehnologijo.

Predvsem v severnih provincah severnega Pakistana se je Aga Khan zelo dobro zasidral. V zdravniških ambulantah in po šolah, stavbah, ki so jih na planoti sezidali kar iz tamkajšnjega granita, se s sten smehlja njegova slika. Helikopter je last Aga Khanove ustanove in ima na boku zapisano njegovo ime. Najpomembnejši kraj v tem goratem svetu Hunza se po njegovem primku imenuje Karimabad. Nobed pogovor se ne začne, ne da bi se prej spoštljivo spomnili Age Khanovega imena.

Politično je bila severna planota razdeljena v majhne in še manjše samostojne fevde. Zadnji izmed teh Mirz in Radž princ Ghazanfar je šele leta 1974 prepustil svoje pravice pakistanski državi. Danes zastopa mir iz Hunze svojo nekdanjo majhno kneževino v svetu severnih provinc, v duhovnih zadevah pa je zastopnik Age Khana. Razdrobljena gospodarska in politična struktura ustreza zemljepisnemu položaju, zaprtim dolinam in še vedno težko dostopnim gorskim prelazom. Kar 95% prebivalcev treh gorskih okrajev je še vedno majhnih kmetov, ki obdelujejo hektar zemlje ali pa še manj!

Pomoč pri razvoju ima učinek le, če se prilagodi tej razdrobljeni strukturi. Agrarni program Age Khanove ustanove je povezan s tremi pogoji. Vsaka vas, ki hoče imeti korist od programa, mora sprejeti pogoje. Najprej morajo ustanoviti krajevno organizacijo in za določen čas izvoliti skupno vodstvo. Samo če vas nastopa kot eno, je zanimiva za banke in trgovske organizacije ter s tem sposobna za uresničevanje večjih projektov, nakupovanje iz državnih skladišč, prodajo pridelkov in vsega drugega, kar utegne koristiti prebivalstvu.

Drugi pogoj, ki ga morajo kmetje izpolniti, je povezan s šolanjem. Vključiti se moramo v izobraževalne programe, da se izsolajo za dejavnost, ki jo bo omogočil denar iz Aga Khanove ustanove. Kot tretje pa mora vas spraviti skupaj nekaj svojega kapitala in ga vložiti kot jamstvo, da prispevkov ustanove ali še kakšnega soinvestitorja ne bodo obravnavali kot darilo, temveč kot pomoč za financiranje gospodarskih projektov. Sofinanciranje naj tudi pove kmetovalcem, da so prevzeli del

tveganja za uresničenje projekta. Odločni šef programa v Gilgitu sultan Khan Shoaib je ponosen na to, da so njegovi kmetje že izplačali 99% vložnega kapitala. »Bankrotirajo vedno samo veliki,« je dejal, »majhni nikoli!« Banke pa so tudi spoznale, da ni nič nevarnega, če se nekdo ne zna podpisati, temveč naredi pod listino samo križ.

»Pomoč za samopomoč« je geslo, ki ga uveljavlja ustanova Age Khana. Odločitve sprejemajo tam, kjer je gospodarnost najbolj izrazita, kjer bo mogoče rezultate res zanesljivo ocenjevati, na kraju samem, ne pa nekje daleč v kakšnem mestnem središču. Na zborovanjih kmetje odločajo, kaj naj ima prednost, kje bodo postavili nove viseče mostove, kje bodo novi pašniki za koze, ovce ali govejo živino, kako bo z zidovi, ki naj zadržujejo živino, da ne bi opustošila polje; ali je vredno postaviti jez, ki bo varoval njive pred grozečim ledenikom iz katerega odteka vedno več vode. V Soustu, gorskem gnezdu s 60 gospodinjstvi, so prebivalci sklenili da bodo prebili 400 m dolg predor skozi goro in speljali vodo na njive. Ustanova je posredovala znanje in kredite, kot človek visoki rov pa so morali prebijati vaščani sami.

Prebivalci se tudi dogovorijo, katere obveznosti bodo prevzeli, kdo bo šel zaradi tega na tečaj, kako ga bodo plačevali, ko se bo vrnil in začel opravljati delo kot strokovnjak za živinorejo ali za perutnino, za kmetijstvo, za boj proti škodljivcem, za pakiranje in transportiranje pridelkov, kot bosonogi veterinar ali kot knjigovodja v vaški trgovini.

Takšna delitev dela ima v hribih že nekaj tradicije. Ljudje, pravijo jim »dhegans«, morajo nadzirati oddaljene pašnike in jih za to delo plačuje vsa vas. Za nosače, ki spremljajo ekspedicije, namenjene na visoke gore, prevzemajo sosedje proti plačilu del njihovih obveznosti na vaških poljih. Na te navade se vežejo razvojni programi. Zasebne zemljiške posesti se ne dotaknejo. Kolektivizem kot v SZ ali na Kitajskem je v Pakistanu tako socialno, kakor tudi politično nezaželen.

Passu v dolini Hunza je ena izmed 450 pokrajinskih občin, ki so ustanovile vaško organizacijo. Preden so zgradili karakorumsko avtomobilsko cesto, je bilo od tu do Gilgita tri dni hoda. Svoječas je imel ta kraj, ki leži skoraj 2500 m visoko, 300 gospo-

dinstev. Pozneje so poletne povodnji dveh rek odplavile rodovitno zemljo, tako da je zdaj naseljenih komaj še 60 hiš. Vaščani govorijo »wakhi«, jezik, ki je soroden perzijskemu, vsi pa so ismaeliti. Naučiti so se morali sožitja z dvema ledenikom. Prvi, imenovan ledenik Passu se je pred nekaj desetletji nenadoma nevarno približal ljudem. Drugemu, ledeniku Batura pa se morajo zahvaliti za svojo vodo.

Revno življenje si prebivalci Passuju delijo še z mnogimi vaščani v severnih krajih države. Karači in druga velika mesta na jugu Pakistana so kljub svojim velikim revnim predmestjem velikanski magnet za revne ljudi s severa. Številni »hunkutsi«, kot pravijo prebivalcem doline Hunza, potujejo še veliko dlje in upajo, da bodo kot gostujoči delavci na Bližnjem vzhodu lažje živeli. Dva vaščana iz Passuja delata pri rudarjih, pred kakšnim letom pa so trije bratje prišli nazaj iz Saudove Arabije. Prvi je odprl trgovino in vozi jeep kot taksi, druga dva Mohamed Ali in Akram Šah pa sta s prihranki kupila traktor in mlatilnico in ju posojata vaščanom za poljska dela. Od tedaj s setvijo nimajo več zamude. Toda zemljiški posestniki in traktoristi se v majhnih gorskih gnezdih kaj hitro spremenijo v privilegirane gospodarje vasi, v današnje mirze in radže.

Občasno so prebivalci Passuja deležni vladne pomoči, ki jim pošlje semena, sadike za gorsko podnebje primerne drevesa in umetna gnojila. Obsežnejše spremembe bodo možne šele potem, ko se bodo povezale organizacije posameznih gorskih vasi. Veliko so že razpravljali o namakalnem sistemu, ki ga je predlagala ustanova Age Khana. Imajo slabe izkušnje. Prej so delali preveč nenačrtno. Tisto namakalno mrežo, ki so jo že imeli, so uničili premiki obeh ledenikov. Trenutno namakajo samo eno petino obdelovalne zemlje. Preden so dobili traktor in mlatilnico, so vaščani skupaj opravljali vsa večja dela. Zdaj jih povezuje ideja, da bi le uredili mrežo namakalnih kanalov. Naučili so se, da je treba kanale kar naprej nadzirati, čistiti in popravljati, če naj res izpolnjujejo svojo nalogo.

V nečem pa se Passu bistveno razlikuje od sosednjih vasi. Izobrazba njenih vaščanov je višja, kakor daleč kje v sosesčini. Majhna vas s 500 prebivalci ima pet inženirjev. Osem jih študira na tehničnih fakultetah, dva sta na medicinski šoli, pet,

med njimi dve ženski, pa je učitelj. Na splošno pa vlada v teh gorah nepismenost. Samo 10% vseh zna brati in pisati. Ženske v Passuju so ustanovile svojo organizacijo, ki naj jim omogoči dostop do neposrednih informacij. Rade bi gojile zelenjavo in tkale odeje, da bi jih prodajale. Ismaelitske dame iz Londona so jim ponudile oziroma obljubile pomoč. Ker ta pobuda ni zamrla, se je konec koncev zganila tudi ustanova Age Khana in izdelala program za prosvetljevanje žensk v tem delu Pakistana. Na severu je nepismenih 98% žensk.

Vse do pozne jeseni je v tem goratem svetu šola kar na prostem. Poleg urduja, uradnega jezika v Pakistanu, poučujejo tudi v angleščini. Zasebne šole se varujejo tega, da bi imele bistveno drugačen učni načrt, kakor državne šole: »Nočemo nobene šolanja, pri katerem bi bili učenci ločeni od svojega okolja,« je dejal šolski nadzornik Aziz Ali Najam.

V vsem severnem Pakistanu ni nobenega učiteljskega, zato so potujoči profesorji ti isti pedagoški delavci, ki na kraju samem vzgajajo nove učitelje. Potujejo od šole do šole in na terenu vodijo osnovne in nadaljevalne tečaje.

Razvojni programi ismaelitskega vodstva so mešanci patriarhalne naklonjenosti in filozofije, ki se opira na decentralizacijo in samopomoč. O uspehu odloča veliko komponent. Program pomoči v kmetijstvu, kar naj bi bilo jedro strategije, je star šele tri leta. Drugi načrti Age Khana – merijo na turistično oživljanje planote – utegnejo zelo slabo vplivati na socialne odnose med ljudmi. Pobude, kot je sporno vmešavanje Age Khana v turistični razvoj Coste Smeralde na Sardiniji res niso primerne, da bi jih prenesli na pakistansko visoko planoto. Kdor tako plete svoje mreže, kakor jih Aga Khan, mora računati s političnimi težavami vsake vrste. Konflikti z islamskimi fundamentalisti so nekaj tako neizbežnega, kakor so bili izgini Ismaelitov iz Ugande. V Pakistanu režim Zie ul Haka še dovoljuje dejavnost ustanove Age Khana, vsaj dokler po tej poti priteka v državo finančna pomoč. Zato je Aga Khan vedno dobrodošel v Pakistanu, kjer se ob njegovem prihodu vrstijo slavlja in kjer na zdravice oblasti odgovarja z enako mero. Visoko v gore Aga Khan ne hodi, pa čeprav tam ves dan plapolajo zastave in transparenti, na katerih piše: Dobrodošla vaša svetost, dobrodošel, naš imam.

Florian Lajmš

Boj za svobodo nikoli ni končan

Neka zgodovinska modrost pravi, da je narod, ki se bojuje za svojo svobodo, že svoboden. Veliko je spominskih dni, ki poudarjajo resnico te misli, vendar pa tudi ne gre brez praznikov, ki opozarjajo na krhkost izbojevanja zmage in na trdnost premaganosti, da bi znova osvojili nekdanje položaje. Letošnjo pomlad izstopata med drugimi Ciper z usodo svojega osvobodilnega gibanja EOKA in afriška država Kenija oziroma njeno že skoraj pozabljeno gibanje za osvoboditev izpod britanskega gospodarstva »mau-mau«: belci, pojedite domov!

Na jugu Cipra so v teh dneh proslavljali dan, ko se je pred mnogimi leti začel boj Ciprčanov obeh narodnosti, grške in turške, proti britanskim kolonialnim oblastem. Poudarjali so, da sodi štiriletni osvobodilni boj gibanja EOKA v »epopejo ciprške zgodovine«. Gverilski boj nekaj desetisoč borcev EOKA se je začel leta 1955. Ker so ga podprli vsi Ciprčani, se je končal z raglasitvijo neodvisnosti in rojstvom ciprške republike avgusta meseca 1960.

Medtem ko je politični in duhovni voditelj EOKA nadškof Makarios kot predsednik mlade republike popeljal Ciper po poti neodvisnosti in neuvrčenosti, je vojaški voditelj EOKA Georgis Grivas še kar sanjal svoje sanje o združitvi Cipra z Grčijo, o znanem in usodnem »enosisu«. V imenu tega enosisa so tedaj

prelili veliko grške in turške krvi. Strah Turkov na Cipru (20% vsega prebivalstva) pred priključitvijo otoka Atenam je bil vzrok spopada dveh etničnih skupin. Enosis je bil tudi vzrok popolne prekinitve sodelovanja med predsednikom Makariosom in generalom Grivasom. Ta je v imenu svoje sanjarije in tudi v povezavi z vojaško junto v Atenah ustanovil 1971. leta na Cipru zloglasno EOKA-2 oziroma EOKA-b.

Cilj prvotnega osvobodilnega gibanja EOKA je bil osvoboditev otoka izpod kolonialne oblasti, EOKA-b pa je z nekaj sto pripadniki in brez podpore ljudstva razglašala za svoj edini cilj priključitev Cipra h Grčiji. V imenu tega cilja so pripadniki EOKE-b sejali teror po otoku in štirikrat poskusili izvesti atentat na predsednika Makariosa. Potem ko je januarja 1974. general Grivas umrl, terorističnemu divjanju ni bilo konca. Na Makariosove pozive je atenska vojaška vlada odgovorila s prevratom, med katerim so Makariosa odstavili. Turčija je izkoristila svojo pravico ene od treh držav, ki jamči varnost na Cipru in z orožjem intervenirala na severnem delu otoka. Od tedaj je Ciper razdeljen na dva neenaka dela, prebivalcem pa ostajajo spominski dnevi in upanje, da se bodo nekega dne (tako kot leta 1955) znova združili in zaživi v skladu s svojimi željami brez usodnega pritiska blokovskih držav.

Tudi v Keniji ta čas poskušajo postaviti nekatere stvari na pravo mesto. Veterani gibanja »mau-mau« (njegovo ime v svahiliju približno pomeni, da naj se belci vrnejo v svojo državo in prepustijo Afriko Afričanom) so na velikem zborovanju zahtevali, da končno le napišejo zgodovino tega gibanja, da postavijo potrebne spomenike, odprejo pisarne gibanja »mau-mau« v glavnem mestu Nairobiu, posnamejo filme o bojih v začetku petdesetih let, ko se je gibanje naglo razširilo in s svojo aktivnostjo opozorilo vse svet na osvobodilne težnje kolonializiranih Kenijcev.

Kaže, da so te zahteve razjezile voditelje sodebene Kenije. »Tudi če bomo kdaj pisali zgodovino gibanja mau-mau«, je dejal predsednik Daniel Arap-Moi, »ne bomo nikoli dovolili sejanja razdora med Kenijci«. Spomnil je na stališče ustanovitelja svobodne Kenije predsednika Joma Kenijate. Ta je v času, ko je postal predsednik, zanikal svoje zveze z gibanjem v političnem boju za dekolonizacijo. Menda so zavzeli stališče, da je v imenu narodne sprave v Keniji najbolje vstajati izvesti pod gesli gibanja mau-mau in njegove preživele udeležence s kar najmanj hrupa na obrobje pokolonialnih dogajanj.

Gibanje Mau-mau je vzplamtelo v začetku petdesetih let med pripadniki najštevilnejšega kenijskega plemena Kikuyu. Zdaj trdijo, da večina od 200 tisoč žrtve vstaje ni padla v boju z Britanci, temveč v medsebojnih obračunih pripadnikov gibanja mau-mau in privilegirane

plasti Kenijcev, ki so bili na strani kolonialnih oblasti. Sedanji predsednik Arap-Moi tokrat ni posegal v zgodovinske ocene dogodkov v Keniji, dejal pa je, da je »mobilizacija veteranov gibanja mau-mau povod, ki so ga posamezni odstranjeni politiki izkoristili za sejanje razdora v državi«. Dejaj je, da Kenija iz več deset plemen oblikuje en narod in da bodo o gibanju mau-mau napisali takšno zgodovino, ki ne bo razbijala te enotnosti. Glede na silovitost boja pred tremi desetletji in pol, trpljenje Joma Kenijate po britanskih zaporih, krčevite akcije britanske vlade, da bi zavarovala velikanska posestva kolonizatorjev v Keniji, je lažje razumeti proteste tisočev veteranov na zborovanju v Njeriju, pa čeprav so priložnost res izkoristili tudi nekateri za oblast prikrašani politiki. Bivši borci so upravičeno zahtevali preključitvi njihovih ocen sodobnih kenijskih zgodovinarjev, ki pravijo, da vstaja v petdesetih letih ni bila nič drugega kakor »tepež za zemljo, ne pa osvobodilno gibanje«.

Stvar dejansko ni tako preprosta. Osvobodilno gibanje je še vedno tako globoko zasidrano v kenijskih množicah, da ga ni mogoče »potisniti na rob pokolonialnih dogajanj«. V času sedanje vsestranske razprave o deležu gibanja mau-mau pri nastajanju svobodne Kenije je nenadoma izginilo več bivših politikov in celo duhovnikov iz največjega kenijskega plemena Kikuyu. Prevladuje mnenje, da so jih oblasti ukazale »po tihem« aretirati.

V petek pred praznikom Osvobodilne fronte je spet oživila Pot spominov in tovarištva. Vsi ljubljanski osnovnošolci od prvega do četrtega razreda so se namreč tistega dne odpravili na pohod in obiskali spominske kamne ob Poti, tiste, ki so najbližji njihovim šolam in so zato njim zaupani v varstvo. Za vse niti ni bilo tako blizu, saj so morali osnovnošolci iz Centra kar daleč na obrobje Ljubljane, da so lahko obudili spomin na bodočo žico prav tam, kjer je okupator z njo ovil Ljubljano naše mesto-heroj. Tako

smo na primer učence osnovne šole Marjan Novak-Jovo srečali ob Glinščici blizu živalskega vrta. Malo utrujeni, saj sta bili za njimi že dve debeli uri hoje, pa vendar nasmejani, zgovorni in dobre volje, kakršni znajo biti naši najmlajši. Takšni so dali pečat prazniku OF – 27. aprilu. Pa ne samo to; ker so bili programi pohoda zaupani vsem šolam, ga je vsaka po svoje oblikovala in mu vlila vsebino. Učenci so med potjo prikazali najrazličnejše dejavnosti in sposobnosti.

Z. D.

Kurirčkova pošta med nami

Leto je naokrog in zopet je tu pomlad, z njo muhasti april, ki nam vsako leto prinese vrsto lepih dogodkov. Eden najlepših je sprejem kurirčkove pošte v naši šoli.

Kot vsa leta doslej smo jo tudi letos sprejeli z navdušenjem. Ze med tretjo šolsko uro je bil v šoli hrup, kajti iz vsakega razreda je bilo izbranih nekaj pionirjev-kurirjev, ki so morali na javke. Po končani tretji uri pa smo odšli na rekreacijo in se spraševali: »Le kdaj bodo prišli kurirji s pošto? Bo treba še dolgo čakati?« Bili smo nestrpni.

Dolgo čakanje nam je olajšal pogovor s tovaršem Vidkom Hlojem, ki je bil med NOB aktivist. Prijetno ga je bilo poslušati, ko nam je pripovedoval svoje spomine. Tovariš Hloj je bil eden prvih organizatorjev OF na Primorskem. Kot kurir je začel delati na Štajerskem, kjer je s skupino mladih tovarišev stopil v narodnoosvobodilni boj. Med prenašanjem pošte je moral biti skrajno previden, pa tudi iznajdljiv. Poti so bile težke in velikokrat tudi neznane. Najbolj ga je bilo strah, ko je moral prekoračiti blokado. Govoril nam je tudi o številnih fašističnih aretacijah. Po koncu ofenzive so ga kot Primorca poslali na Primorsko, kjer je postal borec Gregorčičevega bataljona in z njim dočkal tako zaslužno svobodo.

Po tem zanimivem pogovoru smo odšli v atrij, kjer smo z navdušenjem pričakali kurirčkovo torbo. Prinesli smo jo s hrvatske smeri. Kljub nekaterim nevšečnostim med potjo so naši kurirji torbo srečno prinesli do štaba. Predstavniki štaba so jo odprli in vsem zbranim učencem ter številnim gostom razgrnili zemljevid kurirske poti. Komisarka štaba nam je prebrala pismo, ki smo ga za kurirčkovo torbico sestavili člani novinarskega krožka. V njem smo poudarili pomen kurirčkove pošte v današnjem času.

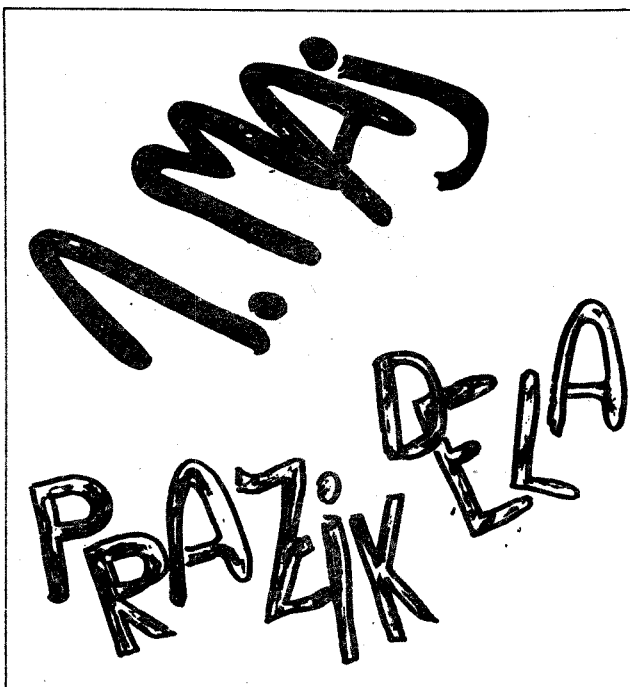
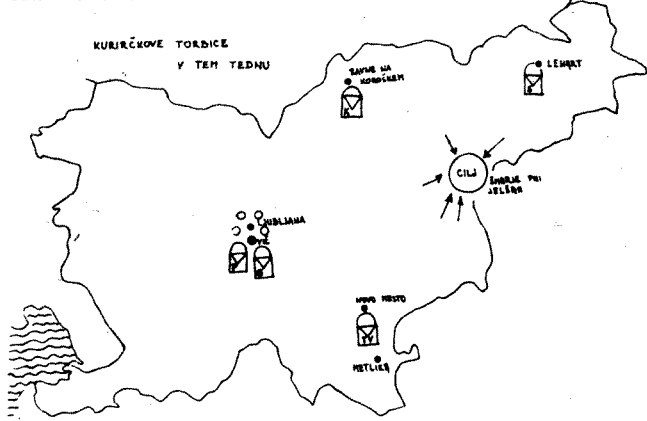
Spominja nas na kurirje med vojno, na njihove zahtevne naloge in težke poti, po katerih so prenašali pomembna sporočila. Lahko je prenašati pošto danes, ko se zavedamo, da stopamo po svobodni zemlji. Kaj pa med vojno? Če le pomislim, me stisne pri srcu. Marsikateri kurir je žrtvoval svoje življenje za svobodo. Kolikokrat so jih prikleščili sovražnikovi kremplji, pa kljub mučenju niso ničesar izdali. Se mi danes tega dovolj zavedamo? Sedaj morda ne, če pa bi prišlo do vojne, bi se v pravem trenutku še kako zavedali! Vsekakor – biti kurir med vojno je težka in odgovorna naloga.

Po pestrem kulturnem programu je predstavnik zveze borcev in nekdanji partizanski kurir Franc Pelan izročil torbo kurirjem, ki so jo odnesli iz šole. Vsi smo jim zaželeli srečno pot, vse do Tinjana, kjer so nanjo že čakali kurirji dekanske šole.

Slovo od letošnje kurirčkove torbice je bilo zelo lepo in upam, da bo takšno še vrsto let.

ELENA JAKAC, 7. r
COŠ Oskar Kovačič
Škofije

Kurirčkove torbice v tem tednu:

Pionirji včeraj, danes, jutri...

Kurirčkova pošta, ki je letos krenila na pot tudi po Primorski regiji, je 10. 4. prispela na OŠ Ivana Roba Šempeter pri Gorici. Kot sporočilo goriških pionirjev predsedniku predsedstva SRS je bil izbran spis učence 4. b razreda Nine Humar iz naše šole.

Bila je nagrajena s knjigo Kurirji. Podaril ji jo je predsednik zveze borcev Nova Gorica Stanko Lisjak.

Učenka 2. razreda je sramežljivo prijela za kitaro in tiho zagrala pesem. Za njo se je oglašil zborček in zapel pesem Domočina.

Približno ob 12.20 je prispela kurirčkova torba v spremstvu vojakov s karavle Janka Premrla Vojka.

Predsednica pionirskega odreda naše šole Mateja je prebrala pismo. Nekdanja borka je podelila značke nosilec kurirčkove pošte in mentorju.

Pionirka, ki je torbico odnesla dalje, je obljubila, da torbice s pošto ne bo predala nikomur, ki ji ne pove pravega gesla. Ob spremstvu vojakov je kurirčkova pošta nadaljevala pot po obmejni stezi do karavle 22. julij na Pristavi, kjer so jo prevzeli novogoriški pionirji.

ANDREJA LEVSTIK
OŠ Ivana Roba Šempeter
pri Gorici

Kaj je napisala Nina Humar:

»Modre kape, rdeče rute, v srcu dana zaobljuba, po kateri smo sklenili, da se bomo ravnali, sicer pa smeh, veselje razigranost, radost in včasih, včasih se pritihoči tudi žalost za hip v srce – potem pa spet posije sonce.

Pionirji včeraj? Rdeče rute in kape? Kje pa! Še smeja, veselja, razigranosti in radosti skorajda niso poznali. Imeli pa so nekaj, za kar jih še danes občudujemo. Imeli so veliko srce in v njem neizmerno ljubezen do domovine. Le kako bi sicer ti drobni, slabo oblečeni in obuti otroci, prej lačni kot siti, zmogli toliko poguma za svoja dejanja?

Vi, dragi pionirji včerajšnjega dne, ste svoje naloge in želje izpolnili, čeprav za ceno težkih žrtv. Nas čakajo druge obveznosti: ohraniti to, kar ste vi pomagali ustvariti, in ne samo to, temveč tudi dalje graditi ustvarjeno za pionirje jutrišnjega dne.

Kakšni bodo ti pionirji? Ne vem. Želim pa, da bi bili pošteni in iskreni, olikani in natančni, iznajdljivi, radodarni in delavni in da bi ljubili svojo domovino, ker bodo tako najbolje nadaljevali začeto delo pionirjev včerajšnjega dne.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kramljanja z aktivisti in borci

Tokrat so se nam s prijaznim pisemcem oglašili člani zgodovinskega krožka osnovne šole Oskar Kovačič iz Ljubljane z njihovo mentorico Iren Ušeničnik. Podpisali so se Nina, Rudi, Marko, Gorazd, Barbara, pa še ena Barbara, Vesna, Miran, Polona, skratka, dvanajst jih je sodelovalo pri intervjujih, ki so nam jih poslali na uredništvo. Dobrodošli med nami! Veste, prav veseli smo vas, posebno vaše izražene želje, da bi z nami še naprej sodelovali in nam s svojimi prispevki pomagali vsebinsko oblikovati mladinsko stran v TV-15.

Mladi zgodovinarji iz osnovne šole Oskar Kovačič so letos pri zgodovinskem krožku obiskali aktiviste in borce ter internirance iz časa narodnoosvobodilnega boja. Zanimalo jih je, kako so se v vojni, ko je bilo vsepovsod polno sovražnikov, med seboj sporazumevali in se obveščali. »Na žalost,« pravijo, »so naši intervjujanci že precej dogodkov in imen pozabili in nismo izvedeli vsega, kar smo želeli. Vseeno pa naš trud ni bil zaman, saj smo izvedeli veliko zanimivih stvari. Preberite jih še vi!«

Pa jih preberimo, dragi mladi bralci!

Naj se zdaj dnevi majske zvrstijo, stroji v tovarnah naj se vrtijo, to, kar se včeraj bile so le sanje, z majskimi dnevi naj se rodi!

MILENA BATIČ, COŠ Franc Roš, Celje

Borce, aktiviste in internirance, s katerimi so se pogovarjali, so nam takole predstavili.

Dragica Zupančič:

Bila je terenka v Centru. V njeno stanovanje so prihajali terenci s sporočili, ki jih je morala posredovati drugim terencem. Vsa sporočila so bila šifrirana. Šifer se ne spominja več.

Ko so Nemci posumili, da dela za partizane, so jo zaprli in zaslisevali, nato pa odpeljali v taborišče Ravensbrück. V tovarni avionov je skupaj s tovarišicami morala sestavljati letala. Da bi škodile Nemcem, so pogosto sabotirale.

Vera Abram:

V začetku vojne je delovala v OF. S tovariši je po cestah posipala letake. Skrivali so jih v podlogi oblačil.

Pozneje se je kot radioamaterka povezovala s tovariši drugih radiopostaj. Dogovarjali so se v Morsejevi abecedi. Pozneje je odšla k partizanom, kjer je bila do konca vojne.

Štefka Florjančič:

Ze njen oče, komunist, je bil povezan s Tone-tom Tomšičem. Sama je še kot otrok sodelovala s partizani.

Z vrstniki je odkrivala domače izdajalce. Hodili so od hiše do hiše in si povedali novice.

V sosednje vasi so hodili ponoči in brez luči, da jih niso opazili Italijani, ki so imeli v vasi postojanko.

Kadar so prišli partizani v vas, so otroci po hribih stražili. Italijansko stražo so lahko tudi podkupili s klobasami, kruhom, za partizane pa so čez »blok« tihotapili cigarete.

Ker je bila Štefka delovna, so jo sprejeli med mladince in skojevce, s katerimi se je udeležila še veliko akcij na nemške postojanke. Delovala je na območju Bele krajine.

Franc Henigman:

Njegovo partizansko ime je Vinko. Obveščali so se s kurirji. Ilegalci pa so jim iz Ljubljane prinašali pošto do Škofljice, v Želmlje ali Pijavo gorico.

Italijani so ga internirali na Rab. Zaporniki so se kljub težkim življenjskim razmeram in neprestani kontroli med seboj stalno obveščali. Pisemca so dajali v kruh, v zmečkana pisemca, so zavili kamen in vse skupaj vrgli tovarišem v drugo barako. Sporočali so si o partizanskih uspehih, o premikih zavaznikov in sovražnih čet ter drobne novice o pobegih, ubojih, samomorih...

Ko so Italijani kapitulirali, je Franc odšel z Raba na Reko, nato pa v Slovenijo med partizane. Takrat so se med seboj obveščali že po telefonu.

Vinko Žagar:

Delal je na terenu kot kurir. V Roški ofenzivi so ga Italijani odpeljali v Metliko, da bi ga internirali na Rab.

Rešil ga je oče, ki se je Italijanom zlagal da je bil Vinko na operaciji slepiča. Izpustili so ga.

Do zime je ostal doma, nato je šel že leta 1942 v Cankarjevo brigado. Sodeloval je pri različnih sabotažah – napadi na vlake, bolnišnice, skladišča orožja itd. Pomagali so jim ilegalci iz Novega mesta in Metlike. Pošto so jim prinašali kurirji. Deloval je v Beli krajini.

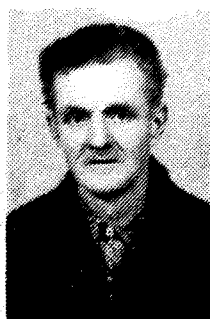
Lahko rečem: dobro opravljeno delo – kratki opisi življenja, dela in podob ljudi, ki jih je oblikovala vojna. In ni slučajno, da jih objavljamo ob 9. maju – dnevu osvoboditve našega mesta heroja – Ljubljane. Mladim zgodovinarjem pa želim še veliko uspehov pri intervjujih!

Ziva

Franc Romih

Na svetinskem pokopališču nad Štormi smo se lani poslovili od Franca Romih, kmeta na Kanjucah. Rodil se je 1911. leta. Že v mladosti je sledil naprednemu gibanju. Prva leta vojne je na svetinskem terenu aktivno pomagal prvim borcev, ki so se zadrževali na tem terenu. Leta 1944 pa je že aktivno sodeloval v enotah Kozjanskega odreda.

Herman Bergin

Februarja smo se na Srpenci poslovili od Hermana Bergina iz Žage, rojenega pred 72 leti. Leta 1942 je bil odpeljan v italijansko vojsko. Kapitulacijo italijanske vojske je dočakal na Sardiniji. Z drugimi prekomorci se je vključil v NOB v 3. prekmorsko brigado. Prejel je več priznanj.

Maks Pogačar

Odbor ranjencev in osebja Zmagovih partizanskih bolnišnični sektor P/2 Pohorje sporoča, da smo se februarja v Krškem poslovali od Maksa Pogovarja, starega 58 let. Komaj 17-leten je začel sodelovati z NOB. Preko Kozjanskega odreda je bil dodeljen Bračevci brigadi. Leta 1944 je sodeloval v bojih na Kozjaku in v okolici Lovrenca na Pohorju. Po težki poškodbi hrbtnice je bil poslan v Zmagovo partizansko bolnišnico Košuta na Pohorju. Po napadu na bolnišnico je bil bil premješčen na Jesen in ostal do osvoboditve. Kljub težki bolezni je v bolnišnici organiziral in vodil kulturno politično izobraževanje ranjencev in osebja. Po vojni se je zdravil v vojni bolnišnici v Mariboru in tudi tu organiziral kulturno skupino z delno zdravimi ranjenci in invalidi. Po delni ozdravitvi in demobilizaciji je bil direktor hotela Sremič v Krškem. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Franciška Mikulič

V Grčaricah smo se februarja poslovili od Franciške Mikulič, rojene 1898. leta na Hribu. Od 1941. leta je bila aktivistka OF. Za svoje delo je prejela medaljo zaslug za narod.

Rudolf Novak

Lani smo se na brežičkem pokopališču poslovlili od Rudolfa Novaka, rojenega 1901. leta v Trbovljah. Leta 1942 se je povezal z revirskimi aktivisti, ki so sejali odpor proti okupatorju. Kasneje je stopil kot aktivni borec v Gubčevo brigado. Za svoje vojaške zasluge in za povojno izgradnjo je prejel več odlikovanj in pohval.

Janez Kos

Lani smo se na pokopališču Blejska Dobrava poslovili od Janeza Kosa-Sergija. Rodil se je v Gorenji vasi v Poljanski dolini. Od 1937. leta je delal v železarni na Jesenicah. Aktivist OF je postal že 1941. leta in zaradi aktivnega sodelovanja z NOG je moral marca 1943 v partizane. Bil je komandir VOS OF grup in načelnik VOS OF za okraj Jesenice, bil je namestnik poodblaščenca Ozne za okrožje Dolomiti in poodblaščeneč Ozne za okraj Trebnje. Odlikovan je bil z redom za hrabrost in redom zaslug za narod s srebrnim vencem.

Janez Vidic

V 81. letu je umrl Janez Vidic iz Poljšice. V NOG se je vključil pomladi 1942. leta. Po osvoboditvi je sodeloval v več družbenih organizacijah. Od njega smo se poslovili lani v Zgornjih Gorjah.

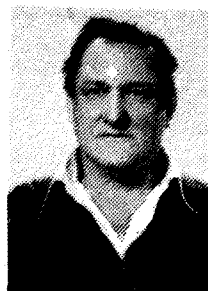
Janez Štritof

Lani smo se na pokopališču Bločice poslovili od Janeza Štrifofa, rojenega 1902. leta. Od 1942. pa do 1944. leta je bil vaški terenec in kasneje postal borec Tomsčevce brigade. Na pohodu s Štirinajsto divizijo na Stajersko so ga zajeli Nemci in ga odpeljali v taborišče v Nemčijo. Prejel je dve odlikovanji.

Ivana Svete

Januarja smo se v Kočevju poslovili od Ivane Svete, rojene 1908. leta v Sodražici. Kot aktivistka OF je pričela delovati že spomladi 1942. Zelo uspešno je delovala tudi v organizaciji protifašistične fronte žena.

Milan Tomše

Lani smo se v Železnikih poslovili od Milana Tomšeta, rojenega 1924. leta. Od 1944. leta je bil borec Jeseniško-bohinjskega odreda. Za svoje delo je bil dvakrat odlikovan.

Katarina Čadež

Aprila smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Katarine Cadež. Rodila se je pred 74 leti v vasi Vinharje. Takoj po okupaciji naše domovine je Katarina stopila v tiste vrste rodoljubov, ki niso klonili in se vključila v NOG. Leta 1943 je bila sprejeta v slovensko protifašistično žensko zvezo in postala njena sekretarka. Leta 1944 je bila sprejeta v KP Slovenije. Leta 1949 se je preselila v Ljubljano in se vključila v delo družbenopolitičnih organizacij. Za svoje delo je prejela več državnih odlikovanj.

Marija Šarc

Februarja smo se poslovili od članice ZB NOV Črnuče-Gmajna Marije Šarc, rojene pred 91 leti. Že v 1941. letu je začela sodelovati z aktivisti OF. Partizanom, ki so se zadrževali na našem terenu, je dostavljala hrano in drugi potrebni material.

Krajevna organizacija ZB NOV Prežihov Voranc iz Maribora sporoča, da so v 1985. letu umrli njeni člani:

Dragotin Biskup, rojen 1917. leta, **Krista Pečenko**, rojena 1903. leta, **Albin Ravnikar**, rojen 1913. leta, nosilec partizanske spomenice in član VOS, **Jože Borec**, rojen 1906. leta, **Ciril Kavčič**, rojen 1924. leta, **Milorad Djordjević**, rojen 1927. leta, **dr. Igor Vilfan**, rojen 1906. leta, **Fran Kotar**, rojen 1921. leta, **Josip Štraus**, rojen 1910. leta, **Jože Šraj**, rojen 1916. leta, **Zorka Dular**, rojena 1889. leta, **Dinko Rakela**, rojen 1921. leta in **Rudolf Bozi**, rojen 1917. leta.

Na območju krajevne organizacije ZB NOV Krško so v 1985. letu umrli njeni člani:

Jože Krzan, rojen 1926. leta, borec Kozjanskega odreda, **Dušan Klinec**, rojen 1921. leta, borec Kozjanskega odreda, **Franc Koritnik**, rojen 1910. leta, borec 18. divizije, **Franc Persin**, rojen 1928. leta, aktivist OF, **Vera Stupar**, rojena 1919. leta, aktivistka OF, **Ivan Šepetavc**, rojen 1912. leta, borec Bratčeve brigade in **Pavla Švab** rojena 1917. leta, aktivistka OF in interniranka.

**Mestna organizacija ZZB NOV Metlika
sporoča, da so 1984. in 1985. leta umrli
njeni člani:**

Živka Bračika, rojena 1919. leta, **Jožefa Bevk**, rojena 1913. leta, **Nikola Badovinac**, rojen 1905. leta, **Janko Badovinac**, rojen

1904. leta, **Nežka Dragoš**, rojena 1905. leta, **Manek Fuksx**, rojen 1925. leta, **Edvard Fuksx**, rojen 1910. leta, **Slava Gustin**, rojena 1906. leta, **Franc Gorišič**, rojen 1905. leta, **Marija Gornik**, rojena 1928. leta, **Franc Krašovec**, rojen 1913. leta, **Nežka Krašovec**, rojena 1922. leta, **Jože Kambič**, rojen 1926. leta, **Nela Mur**, rojena 1913. leta, **Anton Lavšin**, rojen 1913. leta, **Marko Matjašič**, rojen 1911. leta, **Benadič Marsetič**, rojen 1922. leta, **Jože Milek**, rojen 1925. leta, **Anton Ogulin**, rojen 1907. leta, **Metod Prus**, rojen 1895. leta, **Alojzija Prosenik**, rojena 1904. leta, **Olga Popovič**, rojena 1914. leta, **Ivan Petric**, rojen 1916. leta, **Alojz Predalič**, rojen 1919. leta, **Drago Popov**, rojen 1924. leta, **Lovro Ribič**, rojen 1913. leta, **Marija Rebol**, rojena 1893. leta, **Andrej Smuk**, rojen 1925. leta, **Franc Uršič**, rojen 1924. leta, **Anton Vajda**, rojen 1898. leta, **Anica Vidic**, rojena 1928. leta, **Alojzija Zugelj**, rojena leta 1900.

**Krajevna organizacija ZB NOV Dorn-
berk sporoča, da so v 1985. letu umrli nje-
ni člani:**

Rado Baša, rojen 1923. leta iz Zalošč, **Viktor Vodopivec**, rojen 1926. leta iz Drage, **Vinko Lah**, rojen 1912. leta iz Tabora, **Franc Rjavec**, rojen 1914. leta iz Brda, **Viktor Rojč**, rojen 1913. leta, **Stanko Kavčič**, rojen 1907. leta iz Brda, **Ivan Gregorič**, rojen 1899. leta iz Zalošč, **Jožef Vodopivec**, rojen 1926. leta iz Zalošč.

Slavko Butkovič

Februarja smo se poslovili od Slavka Butkoviča, rojenega 1909. leta iz Bohinjske Bistrice, borca Jese- niško-bohinjskega odreda.

Jedrski oblak iz Černobila

Tudi tokrat, 68 let po oktrobrski revoluciji, so v Moskvi in Sovjetski zvezi mednarodni praznik dela proslavili kolektivno in organizirano. Poglavito obeležje proslave je tradicionalna vojaška parada in množični mimohod s številnimi transparenti, slavja pa se je udeležilo mladane vse sovjetsko državno in partijsko vodstvo. Obvezna dekoracija vsakega sovjetskega praznika v Moskvi je seveda tudi ognjemet, ki na ulice in trge glavnega mesta pritegne tudi do tri milijone gledalcev.

Medtem ko so visoko nad Moskvo sevale mnogobarvne rakete, je že malodane vso Sandinavijo, Poljsko, severovzhodno Evropo in tudi

naše kraje dodobra ovil radioaktivni oblak, ki se je sprostil kot posledica katastrofe v jedrski centrali Černobil. Lakonsko sporočilo sovjetske vlade, ki je bilo, kot se je kasneje izkazalo, objavljeno z 48-urno zamudo, je prekinilo verižno reakcijo uganj v skandinavskih državah o vzrokih povečane radiacije v ozračju. Senzorska slika na Finskem in Švedskem je namreč kazala večkratni porast radioaktivnega sevanja, ki je spominjalo na atmosferski jedrski poskus v atmosferi, pa čeprav so takšni poskusi sporazumno prepovedani od leta 1963. (Sporazuma se ne držita le Velika Britanija in Francija.)

Uradno sporočilo, da je

prišlo do okvare v eni jedrski centrali severno od Kijeva, je resda ovrglo sumničenja, da gre za prepovedan jedrski poskus, spričo vse bolj obsežnega jedrskega oblaka pa je vzbudilo vprašanje, kaj se je dejansko zgodilo in zakaj vlada Sovjetske zveze ni svoje javnosti in sosednjih držav pravočasno in celovito obvestila. Nezadovoljstva niso mogla odpraviti kasnejša kratka uradna sporočila, češ da ni vzrokov za strah in preplah in da se razmere v Černobilu po »havariji« izboljšujejo. Dnevi, ki so pretresli svet, so nenazadnje potrdili, da se omejene onesnaževalne igre vendarle spreminjajo v igre brez meja in v trenutku, ko je jedrski oblak »pre-

stopil« meje Sovjetske zveze, nikakor ni šlo več za sovjetski ekološki problem, temveč za zapleteni mednarodnopolitični problem. Svet je namreč samo eden, veter, ki raznaša kontaminacijo v atmosfero pa ne sprahuje za vstopno-izstopne vize!

V Sovjetski zvezi, ki so ji številne zahodne države ob katastrofi sicer ponudile pomoč, a so jo v Moskvi zavrnili, očitno velja povsem drugačna »varnostna filozofija« ob gradnji jedrskih central, verjetnost najmanjše tehnične napake pa je očitno sorazmerna s ceno naprave. Zato centrala v Černobilu in verjetno tudi druge na sovjetskih tleh nimajo dodatnega zaščitnega betonskega oklepa.

Zadržanosti informacij ko-

nec koncev ne gre razumeti drugače kot posledico dejstva, da so sovjetski komercialni reaktorji sestavni del celotnega sovjetskega nuklearnega potenciala, vstevši reaktorje v civilne namene. Jedrska centrala, kjer je prišlo do katastrofe, je najverjetneje imela tudi vojaške naloge, kar pa bistva stvari in posledic katastrofe sploh ne spremeni. Glede na to, da je v Sovjetski zvezi vsaj še 16 do 20 podobnih reaktorjev, ni poročila, da do podobne napake ne bi moglo priti še v katerem od njih. Bodo uradna sporočila tudi v tem primeru, kjer utegnejo biti posledice še hujše, kratka, skopna in pomirjevalna, pa čeprav bi zlasti Evropo zajelo mnogo večje sevanje?

V svetu je danes približno 300 jedrskih central, od leta

1971 do 1984 so pristojne organizacije za nadzor nad jedrsko energijo zabeležile samo v 14 državah kar 151 incidentov, glede na anketo ameriškega kongresa iz leta 1982 pa kar 44 od 56 testiranih držav nima možnosti, da bi na najbolj učinkovit način preprečilo radiološko katastrofo. Sovjetski »jedrski avtogol v Černobilu« in navedeni podatki, ki niso posledica buržoazne propagande, kot so odmeve v svetu označili v Pravdi, so več kot resno opozorilo in hkrati ironija, da utegnejo biti v najslabšem primeru zaman vsa jedrska razorožitvena prizadevanja. Najnovejša katastrofa je hkrati dokaz, da onesnaževanje okolja ni stvar posameznih držav, temveč je univerzalen problem.

Miha Lamprecht

Obvestilo o stališču mestnega odbora zveze združenj borcev NOV Maribor o postavitvi spomenika Rudolfu Maistru

V zadnjem obdobju se je v zvezi s postavitvijo spomenika generalu Rudolfu Maistru razplamtela obširna polemika preko javnih občil, v katerih posamezniki poskušajo vsiliti javno mnenje, da je Mestni odbor ZZB NOV Maribor proti postavitvi spomenika generalu Maistru. Takšna namigovanja odločno zavračamo in to iz razloga, ker je organizacija Zveze združenj borcev NOV v Mariboru v preteklih letih aktivno sodelovala in dajala pobude za obeleževanje zaslug borcem za severno mejo in s tem posredno generalu Maistru za njegov zgodovinski prispevek obrambi in utrditvi severne meje v letu 1918/1919.

Kot dokaz našemu stališču naj spomnimo na zadnjo pobudo borcev in ostalih družbenopolitičnih organizacij, ko je skupščina občine Maribor na vseh treh zborih v letu 1978 sprejela sklep, po katerem se

novi zgrajena šola na Pobrežju poimenuje po borcih za severno mejo. Ker so pri poimenovanju prej navedene šole sodelovali tudi predstavniki organizacije Maistrovih borcev in izrekli javno zahvalo Skupščini občine Maribor za to priznanje, je bil Mestni odbor ZZB NOV Maribor mnenja, da je vprašanje o nadaljnjih postavitvah obeležij za obdobje bojev za severno mejo 1918/1919 rešeno.

Zaradi novo vzniklih pobud za postavitve spomenika generalu Maistru, je predsedstvo Mestnega odbora Zveze združenj borcev NOV Maribor ocenilo za primerno, da o spomeniku oziroma njegovi postavitvi prevzame pobudo Mestna konferenca SZDL Maribor.

Predsedstvo
MO ZZB NOV MARIBOR

V Ljubljano, v Ljubljano!

V Ljubljani so vsako poletje v Cankarjevem domu kulturni dnevi, posvečeni našim zamejskim Slovencem in njihovim predstavitvam. Letos se nam bodo po treh letih spet predstavili zamejci iz Italije, tokrat samostojno Slovenci iz Videmske pokrajine, Beneški Slovenci.

»Tole je priznanje za vse nas, ki že tarkaj liet se borimo za našo sloviensko kulturo in za naše pravice.

Zaupanje, ne smiemo pozabit, je na liepa rieč, pa viedmo liepuo, da če donas smo ga uriedni mormo takuo dielat, de ga ne zgubimo.«

Tako so zapisali v uvodniku v zadnji številki Novega Matajurja, kjer so opozorili, da je letos tudi deseta obletnica potresa, ko se zopet spominjajo, kako jim je prva pomoč prispela iz matične domovine. Tudi kulturni stiki so se okrepili in Beneški Slovenci tega ne pozabijo povedati obenem, ko zapišejo: »Tokuo v Cankarjevem domu bomo napravili razstavo za poviedat vsiem tistim, ki nas pridejo gledat, kake so naše doline, naše hiše an naša kultura...«

V treh večerih se bodo predstavili: najprej z literarnim večerom (ob glasbi, pesmi in poeziji), nato z večerom kantavtorskih nastopov mladih, ki iščejo nova pota in misli, nazadnje pa še z večerom, v katerem bo vsega po malem – pesmi, glasbe, gledališča, plesa... Vse to pa bodo »zabelili« še s predstavitvijo etnografskih (kulinaričnih) posebnosti, pa s predstavitvijo tiska in političnih razmer.

B. Ž. J.

Knjiga o Tomšičevi – v juniju

Pri tiskanju knjige Tomšičeva brigada – 1942-1943, ki bi morala po predvidevanjih iziti že sredi aprila letos, je nastala skoraj dvomesečna zamuda. To se je zgodilo deloma zaradi skrbne in dodatne obdelave obsežnega foto-grafskega gradiva in skic, deloma pa zaradi dopolnjevanja seznama borcev Tomšičeve brigade in dodatnih

poprakov tiskovnih napak, ki so bile ugotovljene šele ob izdelavi imenskega kazala. Zdaj so tiskarska dela prešla v sklepno stopnjo. Izid je pričakovati v mesecu juniju.

Knjiga Tomšičeva brigada – 1942-1943 bo obsegala 59,5 tiskovne pole ali 952 strani. Pripovedni del obsega 834 strani. Med drugim vsebuje 58 barvnih skic in eno tabelo

ter 285 fotografij, od tega 158 fotografij padlih borcev. O dokaznem bogastvu pripovednega dela priča zlasti imensko kazalo, ki bo natisnjeno na 66 straneh, obsega pa 4882 gesel, le-ta pa so vpisana kar 19.923-krat. Teh nekaj podatkov pričja, da je do zamude prišlo zaradi povsem objektivnih razlogov.

Franci Strle

Informacija o loteriji jubilejnega 30. pohoda po poteh partizanske Ljubljane

Odbor za Pohod po poteh partizanske Ljubljane tudi letos organizira denarno loterijo z naklado 100.000 srečk. Srečke po 100 din prodajajo od 15. marca do 19. maja 1986 osnovne organizacije sindikata, pionirski odredi, krajevne skupnosti, organizacije zveze borcev, prodajalne podjetja Tobak, na območjih Kranja, Murske Sobotne, Novega mesta pa tudi pošte.

Na javnem žrebanju v Ljubljani 20. maja 1986 bo izžrebanih 2625 dobitkov v vrednosti od 500 do 1.000.000 din.

Poročilo o žrebanju dobitkov bo objavljeno v dnevnikih časopisih dne 24. maja 1986, v tednikih pa v prvi številki po tem datumu. Vse dobitke bo izplačeval Odbor za Pohod na svojem sedežu v Ljubljani, Gregorčičeva 15.

Strunjan v letu 85 in letos

(S seje paritetnega odbora za spremljanje uresničevanja sporazuma o gospodarjenju s tem zdraviliščem in domom borcev ter vojaških vojni invalidov)

Pred prvim majem se je sestel paritetni odbor za spremljanje uresničevanja samoupravnega sporazuma o najemu Zdravilišča za vojaške invalide in borce NOB Strunjan, sklenjenega med Republiškim odborom ZZB NOV Slovenije in Tovarno zdravil Krka iz Novega mesta. Obravnavali so informacijo o poslovanju zdravilišča v letu 1985 in prvem trimesečju tega leta.

Ugotovili so, da je bil potrjen zaključni račun zdravilišča za 1985. leto in sprejet plan poslovanja za leto 1986. Izguba, ki je nastala v poslovanju v lanskem prvem polletju zaradi dva meseca zaprtega zdravilišča, zaradi obnovitvenih del, dodatnih vlaganj in prenikajočih cen tujim gostom – so pokrili. Uspešno so okrepili zdravstveno službo ter zaposlili zdravnika – specialista pulmologa. Pročujoče tudi ponudbo za post-operativno zdravljenje srčnih bolnikov. Idejna študija je že pripravljena, terjala pa bo dodatna vlaganja v razširitev zdravstvenih kapacitet.

Napredovali so pri reševanju perečih stanovanjskih vprašanj zdravstvenih in drugih delavcev zdravilišča. Izboljšali so kadrovske sestavo in se odločili, da bo gostišče »Primorka« poslej odprto skozi vse leto. Objekt je prenovljen in kadrovske okrepjen. Uporabljajo ga lahko domači in tuji gostje. Za novega direktorja zdravilišča so imenovali Zvonka Štoka.

V letošnjem prvem trimesečju so realizirali 6 odstotkov zdravljenj vojaških invalidov in borcev, 44 odstotkov oddiha udeležencev NOB, 36 odstotkov njihovih družinskih članov in 14 odstotkov tujih gostov. Iztržili so

58.000.000 dinarjev celotnega prihodka, delni negativni finančni rezultat pa bodo nadoknadili v naslednjih trimesečjih. Osebnih dohodkov so uspeli približati ravni osebnih dohodkov v drugih gostinsko-turističnih in zdraviliških organizacijah združenega dela na obali. Letos so jih valorizirali za 28 odstotkov, s 1. 5. 1986 pa jih bodo še za 15 odstotkov. V masi so se sredstva za osebne dohodek povišala za trikrat, (v primerjavi s prvim trimesečjem lanskega leta).

Med izdatki, ki so močno narastli, so predvsem tisti za gorivo (gretje morske vode v bazenu) in za amortizacijo, (ki so kar 3 krat višji).

Na seji paritetnega odbora so se dogovorili tudi o cenah za mesece maj–september 1986. leta, in sicer:

polni penzion v dvoposteljni sobi za udeležence NOB

objekt	maj	junij	od 1/7 do 15/9-86
hotel Svoboda	3.680 din	4.400 din	5.440 din
vila Park	3.520 din	4.000 din	5.440 din
bungalovi	3.280 din	3.760 din	5.040 din

Cene veljajo za dvoposteljno sobo. Enoposteljni sobi ni na voljo. Gost, ki bi zahteval dvoposteljno sobo za enoposteljno, bo moral doplačati 25 odstotkov na objavljeno ceno polnega penziona. Od 1. 6. do konca septembra 1986. leta ni mogoče uveljaviti te ugodnosti, zaradi načrtovane zasedenosti zmogljivosti.

Občinskimi organizacijam ZZB NOV paritetni odbor priporoča, da čimprej sporočijo svoje potrebe, če jih še niso, in to upoštevajoč kapacitete za sezone mesece.

Uprava zdravilišča ima v načrtu še naslednje: urediti bodo smerokaze, namestiti legendo z oznako vseh objektov in sprehajalnih poti za goste, urediti parkirišče, oz-

načili objekte z napisi, zapri dohode za osebna vozila na parkovne površine, posodobili sanitarije na plaži, namestili hladilno komoro v objektu za pijače in slaščice, delno bo preurejeno gostišče »Taverna« ob obali in končno bodo zgradili 22 m dolg pomol v morje (sredi obnovljene plaže). Zagotovljena in izboljšana bo prodaja sadja, slaščic, časopisov in pijač.

Zdravilišče je lani investiralo v obnovo objektov nekaj nad 80.000.000 dinarjev, letos pa bodo vložili še nadaljnjih 40.000.000 dinarjev. Navedena vlaganja bodo zagotovila nadaljnje izboljšanje kakovosti ponudbe in boljše počutje domačih ter tujih gostov.

Marjan Lenarčič

Družbena priznanja in nagrade ob prazniku mesta in občin Maribor

Ob 29. aprilu – prazniku mesta in občin Maribora so dobili listino mesta Maribor KUD Študent Maribor, inž. Stojan Perharc in Anton Ulrih-Kristl. Plaketo mesta Maribor sta prejela Zveza tabornikov Maribor in Alfred Voh.

Zlati grb mesta Maribor je dobila skupina tehnologov v tovarni dušika Ruše (Zlatan Malenšek, Igor Kapus in Janko Grobelšek) in Mirko Fajdiga. Srebrni grb mesta Maribor so dobili Milena Godina, dr. Srečko Koren in Milica Ostrovska, bronasti grb mesta Maribor pa Alojzij Doltar in Jože Fišer.

M. K.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADASKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelček: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35